
ЮРИДИЧНА НАУКА

JURIDICAL SCIENCE

НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ
№ 1/2013

ЗМІСТ

ІСТОРИЯ ПРАВА

Малотіна І.П. Феномен взаємозв'язку права, релігії і політики на тлі державотворчих процесів XVII–XVIII ст.: спроба реконструкції 7

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Баклан І.В., Селін Ю.М. Електронний парламент: методологія прийняття рішень у процесі нормотворення 13

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Прилуцький Р.Б. Господарське право ноосферної доби 21

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Пелагеша О.Г., Костюк В.Л. Актуальні проблеми діяльності патрульної служби ГУ МВС України в м. Києві при забезпеченні охорони громадського порядку 35

Сервецький І.В., Сапрун О.В. Чинники, що обумовлюють створення та діяльність регіональної поліції 42

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Карпенко М.І. Причини і запобігання корисливим злочинам військовослужбовців 51

Фітьковський С.М. Кримінально-правовий аналіз суб'єкта злочину, передбаченого п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України 58

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Лень В.В., Кубрак Р.М. Запобігання пенітенціарного та пост пенітенціарного рецидиву серед засуджених з психічними відхиленнями в межах осудності та обмеженої осудності 64

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ПРАВО

Лозовський Д.М. До питання про діяльність правоохоронних органів із забезпечення безпеки при проведенні масових спортивних заходів міжнародного рівня (зарубіжний досвід) 71

Сервецький І.В. Спеціальна діяльність — єдиний базовий закон для правоохоронних органів	75
--	----

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Авдошин І.В., Гуменний Ю.Г. Тероризм через призму міжнародного гуманітарного права	85
---	----

Бескоровайний С.Я., Іванов В.Ф. Проблеми імплементації норм міжнародного гуманітарного права	96
---	----

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО

Чубар І.Ю. Правові аспекти комплектування Збройних Сил України військовослужбовцями	102
--	-----

ПОКАЖЧИК ОПУБЛІКОВАНИХ СТАТЕЙ У 2012 РОЦІ	107
--	------------

ЮРИДИЧЕСКАЯ НАУКА

JURIDICAL SCIENCE

НАУЧНЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
№ 1/2013

СОДЕРЖАНИЕ

ИСТОРИЯ ПРАВА

Малютина И.П. Феномен взаимосвязи права, религии и политики на фоне государственных процессов XVII–XVIII ст.: попытка реконструкции 7

КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО

Баклан И.В., Селин Ю.Н. Использование методологии предвидения для сопровождения процесса нормотворчества электронным парламентом 13

ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРАВО

Прилуцкий Р.Б. Хозяйственное право ноосферного времени 21

АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО

Пелагеша А.Г., Костюк В.Л. Актуальные проблемы деятельности патрульной службы ГУ МВД Украины в г. Киеве при обеспечении охраны общественного порядка 35

Сервецкий И.В., Сапрун А.В. Факторы, обуславливающие создание и деятельность региональной полиции 42

УГОЛОВНОЕ ПРАВО, КРИМИНОЛОГИЯ

Карпенко Н.И. Причины и предупреждение корыстных преступлений военнослужащих 51

Фитьковский С.Н. Уголовно-правовой анализ субъекта преступления, предусмотренного п. 1 ч. 2 ст. 115 УК Украины 58

УГОЛОВНО-ИСПРАВИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

Лень В.В., Кубрак Р.М. Предупреждение пенитенциарного и пост пенитенциарного рецидива среди осужденных с психическими отклонениями в пределах вменяемости и ограниченной вменяемости 64

УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС, ОПЕРАТИВНО-РАЗЫСКНОЕ ПРАВО

Лозовский Д.Н. К вопросу о деятельности правоохранительных органов по обеспечению безопасности при проведении

массовых спортивных мероприятий международного
уровня (зарубежный опыт) 71

Сервецкий И.В. Специальная деятельность — единственный
базовый закон для правоохранительных органов 75

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

Авдошин И.В., Гуменный Ю.Г. Терроризм сквозь призму
международного гуманитарного права 85

Бескорвайный С.Я., Иванов В.Ф. Проблемы имплементации
норм международного гуманитарного права 96

ВОЕННОЕ ПРАВО

Чубарь И.Ю. Правовые аспекты комплектования
Вооруженных Сил Украины военнослужащими 102

УКАЗАТЕЛЬ ОПУБЛИКОВАННЫХ СТАТЕЙ В 2012 ГОДУ 107

JURIDICAL SCIENCE

SCIENTIFIC JURIDICAL JOURNAL

№ 1/2013

CONTENTS

HISTORY OF LAW

Maliutina I.P. The phenomenon of relationships between law, religion and politics against the state building process of the 17th–18th cent.: an attempt at reconstruction7

CONSTITUTIONAL LAW

Baklan I.V., Selin I.M. E-parliament: methodology of decision making to support the lawmaking process 13

COMMERCIAL LAW

Prilutsky R.B. Commercial law noospheric time 21

ADMINISTRATIVE LAW

Pelagesha O.G., Kostiuk V.L. Contemporary issues of patrol service in ensuring public safety (Kyiv municipal office of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine) 35

Servetskyi I.V., Saprun O.V. Factors that contribute to the creation and operation of regional police 42

CRIMINAL LAW, CRIMINOLOGY

Karpenko M. Causes and prevention of mercenary soldiers of crimes 51

Fytkovskiy S.M. Criminal and legal analysis of the subject of crime under paragraph 1, part 2 of the Article 115 of the Criminal Code of Ukraine 58

CRIMINAL–LAW OF CORRECTIONS

Len V.V., Kubrak R.M. Preventing prison and post-prison recidivism among prisoners with mental disabilities within sanity and diminished responsibility 64

LAW OF CRIMINAL PROCEDURE, OPERATIVELY – SEARCH LAW

Lozovsky D. On the law enforcement agencies to ensure security at mass sporting events of international level (international experience) 71

<i>Servetskyi I.V.</i> Special activity as the basic single law for law enforcement bodies	75
---	----

INTERNATIONAL LAW

<i>Avdoshyn I.V., Gumennyi I.G.</i> Terrorism in the light of international humanitarian law	85
---	----

<i>Beskorovainyi S.I., Ivanov V.F.</i> Problems in implementation of international humanitarian law	96
--	----

MILITARY LAW

<i>Chubar I.I.</i> Legal aspects of military personnel recruitment to the Armed Forces of Ukraine	102
--	-----

INDEX OF ARTICLES PUBLISHED IN 2012	107
--	------------

**ФЕНОМЕН ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПРАВА,
РЕЛІГІЇ І ПОЛІТИКИ НА ТЛІ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ
ПОЦЕСІВ XVII–XVIII СТ.:
СПРОБА РЕКОНСТРУКЦІЇ**

І. П. Малютіна

кандидат історичних наук

доцент кафедри суспільних наук

ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Емпірично доведено, що основи буття правової реальності мають метафізичний, онтологічний, культурологічний, антропологічний, екзистенціальний характер, і, відповідно, не є предметом виключно правничим. Більш того, вивчення проблематики виникнення і буття правової реальності потребує занурення у питання, що стосуються природи буття, порядку, цивілізації, культури, зрештою, добра і зла, — тобто всього того, що і є основою національної ментальності. В свою чергу, наслідком взаємодії права і ментальності є юридичні артефакти — результат втілення соціально-правових суперечностей і колізій у знаково-символічні форми міфологем, образів, ідей і концептів: «право може бути зрозумілим лише в рамках категорій, які належать до цінностей. Право — це елемент культури, тобто факт, що належить до категорії цінності» [1, с. 16]. Разом з тим правничо-ментальна взаємодія є частиною певного історичного тла. Взаємовплив політики і права, де держава виступає водночас і центром політичної системи і нормативним центром для права є явищем звичним. Зазвичай можемо спостерігати в культурно-історичній ретроспективі функціональне зближення політики і права, що, в свою чергу, впливає і на ментальність народу, а, отже, і спроможність приймати зміни [2, с. 644] «Правителі, котрі, подібно до Юстиніана, дали своєму народові, хай навіть безформенний, звід законів, не тільки стали великими благодійниками своїх народів і з вдячністю розхвалювались ними, а й здійснили цим самим великий акт справедливості» [3, с. 253].

Аналіз досліджень та публікацій. Звернення до тематики дослідження можна простежити у працях М. Костомарова, П. Куліша, М. Драгоманова, Д. Чижевського, О. Кульчицького, О. Ольжича, І. Огієнка та ін. Теоретичною основою статті стали праці А. Колодного, І. Паславського, С. Толочка, О. Шуби, А. Карася, Е. Донченка та Я. Дашкевича.

Мета статті. Проаналізувати історично-культурне середовище XVII–XVIII ст., на тлі якого здебільшого і сформовані ті підвалини

взаємозв'язку політики і права, що дозволили народу самоідентифікуватися і зберегти єдність у періоди бездержавності.

Основні результати дослідження. Процеси взаємовпливів релігії, політики і права суперечливі і часто спірні. Залежно від історичного часу та умов життя народу вони набувають притаманних саме цій добі рис, що і дає підстави для ідентифікації названих чинників, як певних культурно-правових явищ. Окреслимо основні з них. Власне релігія при всій можливій автономності свого функціонування має властивість ототожнюватися з тим, що є найбільш значущими у житті людини, народу, нації. Проблема національно-політичного буття народу була в часі і є сьогодні екзистенціальною проблемою життя і смерті, а отже, релігія і політика стають невіддільними одна від одної. Для українців цей взаємозв'язок на різних етапах історичного розвитку посилювався або слабшав, однак існував завжди. Протягом століть суспільно-політична думка підтримувала ідею нерозривної єдності цих суспільних феноменів та благодетності їх взаємного впливу. Релігія пильно наглядала за політикою, а отже, і за правом. За документальними свідченнями ще доби Київської Русі, грішником (у тогочасному юридичному розумінні слово «гріх» мало значення «злочин») вважали навіть воїна, який побував у полоні: «Аще кого имут поганий на рати, и егда воевратится, до постится 50 дни, и молитву взем, комкает» [14, с. 30]. Тобто категорії релігії набували свого сакрального статусу стосовно і політики, і права, хоча не завжди могли бути адекватно реалізованими у процесі політичної та правової діяльності. Складність такого впровадження обумовлювалась як суб'єктивними, так і об'єктивними причинами. Суб'єктивні зводились до особистісного ставлення учасника такої діяльності до всіх трьох форм суспільної свідомості, загалом, і кожної, зокрема. Об'єктивні ж причини виявляли себе в тому, що трактування одних і тих же понять та цінностей у кожній зі сфер релігії, політики та права не є однозначними. Так, релігійне розуміння поняття справедливості, висловлене в Євангелії словами: «А Я вам кажу: «Любіть ворогів своїх, благословляйте тих, хто вас проклинає, творіть добро тим, хто ненавидить вас, і моліться за тих, хто вас переслідує, щоб вам бути синами Отця вашого, що на небі...» [5, с. 10], явно не збігається зі світським його розумінням, політико-правовим і, власне, юридичним. Як бачимо, у християнському розумінні поняття справедливості є глибшим, ніж воно функціонує на поверхні соціального життя і вимагає від своїх послідовників любити у злій людині добро, що є, в ній, або те, на яке вона здатна, і ненавидіти, всупереч їй, те зло, жертвою якого вона стала. Як і безперечним є той факт, що українці виявляють почуття терпимості до тих, хто байдужий до релігії: «Дарма, що він не молиться, він заготовив собі місце на тім світі ділами своїми» [8, с. 14].

Історично-правове тло XVII–XVIII ст. є показовим з огляду на взаємопроникнення релігії і політики. Щодо права, то воно завжди виступає в єдності з політикою. Саме в цей історичний період сформувався спосіб мислення, який можна означити як національний феномен, що згодом виявляв себе не в найкращих політичних рішеннях української державницької еліти щодо релігії і церкви. Йдеться перш за все про розкол на православних і греко-католиків,

зокрема подію кінця 1620 р., коли єрусалимський патріарх Теофан, повертаючись із Москви, висвятив у Києві нову православну церковну ієрархію, на протигагу українській православній церкві, яка у 1596 р. у Бересті пішла на союз (унію) з римською церквою. Ініціатором церковної акції 1620 р. був гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний. «Сміємо твердити, – зазначає з цього приводу дослідник І. Паславський, – що реальний розкол церкви стався не 1596 р. у Бересті, коли українська суспільність, поділившись на тих, хто за унію, і тих; хто проти неї, залишалася все ж у рамках єдиної церковно-ієрархічної структури, а 1620 р. у Києві, коли була організована і висвячена паралельна церковна ієрархія на чолі з окремим Київським митрополитом. Лише поява двох паралельних ієрархічних структур різної церковної юрисдикції внесла остаточний розкол в єдине досі українське церковне тіло...» [7, с. 119]. Зауважимо, що на політичне й релігійне мислення безперечно визнаного державотворця XVII ст. Богдана Хмельницького мала вплив саме ця подія. Адже те, що сталося 1654 р., яскраво засвідчило утилітарний підхід Хмельницького до релігії як до засобу досягнення політичних цілей, а не духовної самоцінності українського народу. У цьому сенсі характерне протиставлення «старого теологічного» і «нового юридичного», тобто державно-політичного мислення відзначив С. Плохій. На його думку, саме боротьба між гетьманом Б. Хмельницьким і митрополитом київським С. Косовим (і його поразка) призвела до секуляризації політичного життя в Україні [4, с. 50]. Наслідки цієї перемоги політики над релігією дали про себе знати уже менш ніж через тридцять років після смерті і Б. Хмельницького – у формі остаточної втрати Україною своєї, у тому числі і релігійної самобутності. Таким чином, саме політичні акції гетьманів П. Конашевича-Сагайдачного та Б. Хмельницького стали домінуючим фактором у визначенні долі українського православ'я і у XVII ст., і пізніше. Тож не дивним видається і той факт, що про Б. Хмельницького українські літописи почали говорити в позитивному плані лише після поразки під Полтавою 1709 р., коли імперія, позбавивши Україну автономії, вимагала зручної та позитивної моделі російсько-українських відносин для виправдання своєї колоніальної політики [8, с. 4-5]. Так само не випадково автор «Історії Русів», який з цілком зрозумілих причин побажав залишитися невідомим, піддав Б. Хмельницького осуду за його добровільне підданство російському православному цареві не тільки з політичних, а й з релігійних мотивів [9, с. 14-18]. Узагальнене розуміння політичних акцій XVII ст. щодо українського православ'я висловив один із сьогоднішніх релігієзнавців А. Колодний, який стверджує: «висунувши релігійний фактор як основний у справі приєднання України до Росії, козацтво тим самим знецінило свою боротьбу за національну незалежність і водночас створило сприятливі умови, щоб українське православ'я було поглинуте Московською патріархією» [10, с. 15]. Таким чином, національний феномен взаємозв'язку релігії, політики і права знайшов свій вияв у XVII–XVIII ст. у тому, що вирішальним елементом розвитку його історичної долі стала політика. Ця політика, на разі, була невдалою і, з огляду на інтереси національної безпеки українського народу, маловартісною, а її проведення ще раз підтвердило той загальноісторичний

факт, що втрата народом незалежності духовної веде неминуче до втрати незалежності політичної, а політична недалекоглядність може призвести до руйнування історичної самотності.

У XVIII ст. Київська митрополія перестала існувати навіть у своїй назві, її було ліквідовано, а єпархії передано під юрисдикцію Московської православної церкви. Зрозуміло, будь-який натяк на вияв національних особливостей православ'я кваліфікувався як державний злочин і передбачав покарання у формі заслання на каторгу від 6 до 8 років з позбавленням майна [11, с. 48]. І це при тому, що сам імперський уряд ставився до внутрішнього змісту християнства, суттю якого є ідеал свободи людини, стримано, щоб не сказати негативно. Про це свідчить ідейна позиція голови міжвідомчого таємного цензурного комітету Д. Бутурліна, висловлена ним такими словами: «Не будь Євангеліє так поширеним, то його слід було б заборонити за демократичний дух, ним поширюваний» [12, с. 471].

Можливо саме тому вже в середині XIX ст. імперський уряд негайно зреагував покараннями М. Костомарова, П. Куліша, Т. Шевченка та інших членів Кирило-Мефодіївського товариства власне і за те, що вони дозволили собі в особливій мірі наголосити на свободолобивій суті християнства. Твердженню офіційного православ'я про те, що «кожна влада від Бога», а значить, й імперська влада над українцями в Україні, вони протиставили своє розуміння: «неправда... ніби встановлено від Бога, щоб одні панували й збагачувалися, а другі були-в неволі: і злиднях, бо не було б цього, якби щиро приймали Євангеліє... Тільки там свобода, де дух Христовий!» [13, с. 5–6]. Таким чином, твердження М. Костомаров збігається з тим, яке висловив свого часу Гегель, назвавши християнство релігією свободи [3, с. 402]. Навіть найбільші теоретики національно-визвольного руху в Україні, якими були, зокрема, М. Драгоманов та М. Грушевський, не побачили в релігійному факторі можливості реалізації державно-політичного інтересу. Фраза М. Грушевського «Обійдемося без попів» визначила напрям тієї політики молоді Української держави, яка, відштовхнувши національно-державні прагнення новонароджуваної української автокефальної православної церкви, залишивши її і надалі напризволяще під юрисдикцією Московської патріархії, тим самим прискорила падіння власної держави. Очевидно має рацію відомий історик Я. Дашкевич, коли характеризує М. Грушевського у двох різних іпостасях — як об'єктивіста у сфері наукової діяльності, і як романтика у політиці [14, с. 347-348].

Висновок. VII–XVIII ст. української державотворчої історії можна вважати ключовими у формуванні правового мислення та його еволюції від гармонійного співіснування всіх його елементів до деформації і частковості функціонування окремих із них, що зводиться до секуляризації політико-правової діяльності, поступового, а то й різкого домінування політичних чинників. Ставлення до зазначеного феномена з боку різних течій національної суспільно-політичної думки в умовах бездержавності було неоднозначним. Так, на тлі народницького напрямку суспільно-політичної думки одні (автор «Історії Русів», М. Костомаров та ін.) бачили можливість реалізації національного

інтересу в руслі релігійно-церковного відродження в Україні, інші (М. Драгоманов, М. Грушевський) таких можливостей не бачили. І нині взаємозв'язок між історією і правом є, як і в минулому, складним і суперечливим. З одного боку, завдяки незалежності Української держави поступово ліквідується та неповнота правової культури, яка мала своїм наслідком «звуження національного менталітету і заниження його продуктивної діяльності» [15, с. 220]. З другого, — поступово взаємозв'язок між правом й ментальністю слабшає в силу глобалізаційних процесів. На цей факт звернув увагу Райнгольд Циппеліус, стверджуючи, що «уявлення про те, що право розвивається з духу народу, неадекватне реальним відносинам суспільства, оскільки цей погляд випускає з поля зору те, що в сучасному праві значне місце посідає компонент раціонального, планомірного формування. У складних та швидко змінюваних відносинах сучасного суспільства право розробляється під впливом рішень, які навряд чи беруть до уваги «дух народу» [17, с. 23].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Радбрух Г.* Философия права / Густав Радбрух / [пер. с нем.] – М. : Международные отношения, 2004. – 240 с.
2. *Вебер М.* Избранные произведения / М. Вебер / [пер. с нем.; сост., общ. ред. И послесл. Ю.Н. Давидова; предисл. П.П. Гайденко]. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с. – (Социологическая мысль Запада).
3. *Гегель Г.В.Ф.* Философия права / Г.В.Ф. Гегель / [пер. с нем.; ред. и сост. Д.А. Каримов и В.С. Нерсесянц] / авт. вступ. ст. и примеч. В.С. Нерсесянц. – М. : Мысль, 1990. – 524 с. – (Философское наследие).
4. *Толочко О.* Образ «чужинця» в картині світу домонгольської Русі / Олексій Толочко // *Mediaevalia Ucrainica: ментальність та історія ідей.* – К.: Інститут української археографії АН України, 1992. – Т. I. – С. 26-46.
5. *Євангеліє від Матвія* / [упоряд. і прим. Л.М. Мяснікової]. – Львів : Каме-
няр, 1991. – 55 с.
6. *Колодний А.М.* Релігійна духовність українців: вияви, постаті, стан / А.М. Колодний, Л.О. Филипович. – Львів : Логос, 1996. – 184 с.
7. *Паславський І.* Між Сходом і Заходом. Нариси з культурно-політичної історії української церкви / Іван Паславський. – Львів : Вид. підприємство «Стрім», 1994. – 44 с.
8. *Сисин Ф.* Мінливий образ гетьмана / Франк Сисин // *Критика.* – 1998. – Ч. 12 (14). – С. 4-8.
9. *Кониский Г.* История Русов / отв. ред. В.А. Замлинский; реприн. воспроиз-
вед. изд. 1846 г. – К. : РИФ «Дзвін», 1991. – 46 с.
10. *Колодний А.* Релігія в контексті історії і культури українського народу / А. Колодний // *Релігія в Україні. Дослідження. Матеріали.* – Т. I. – Львів : Логос, 1992. – С. 9-16.
11. *Шуба О.В.* Релігія в етнонаціональному розвитку України (політологічний аналіз) / О.В. Шуба. – К. : Криниця, 1999. – 324 с.
12. *Русское православие: вехи истории* / [науч. ред. А.И. Клибанов]. – М. : Политиздат, 1989. – 719 с.
13. *Костомаров М.* Книга битія українського народу / М. Костомаров // К., 1991. – № 10. – С. 3-8.

14. *Дашкевич Я.* Михайло Грушевський як особа і особистість / Я. Дашкевич // Дашкевич Ярослав. Постаті: нариси про діячів історії, політики, культури. — Львів : Львівське відділення ІУАД ім. М.С. Грушевського НАНУ; ЛНУ ім. І. Франка, 2006. — С. 346-351.

15. *Карась А.* Душа культури і дух мислення / Анатолій Карась // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка, Т. ССХХІІ, Праці історико-філософської секції. — Львів : Атлас, 1991. — С. 216-246.

16. *Циппеліус Р.* Філософія права: Підручник / Райнгольд Циппеліус — [пер. з нім.]. — К. : Тандем, 2000. — 300 с.

17. *Донченко Е.А.* Фрактальная психология (Доглубинные основания индивидуальной и социентальной жизни) / Е.А. Донченко. — К. : Знання, 2005. — 323 с.

18. *Уилсон Р.* Психология эволюции / Антон Роберт Уилсон — [пер. с англ.]. — М. : София, 2008. — 304 с.

Малютина І.П. Феномен взаємозв'язку права, релігії і політики на тлі державотворчих поцесів XVII–XVIII ст.: спроба реконструкції

У статті розглянуто феномен взаємозв'язку релігії, політики та права, який знайшов свій вияв у державотворчих процесах XVII–XVIII ст.; головна тенденція його розвитку зводилася до різкого домінування політики над релігією, що призвело до неминучої втрати особності українського народу спочатку релігійної, а згодом і політичної.

Ключові слова: державотворення, релігія, політика, право, ментальність, національний феномен.

Малютина И.П. Феномен взаимосвязи права, религии и политики на фоне государственных поцессов XVII–XVIII ст.: попытка реконструкции

В статье рассмотрены феномен взаимосвязи религии, политики и права, который нашел свое выражение в процессах XVII–XVIII в.; главная тенденция его развития сводилась к резкому доминированию политики над религией, что привело к неизбежной потере самобытности украинского народа сначала религиозной, а затем и политической.

Ключевые слова: государство, религия, политика, право, ментальность, национальный феномен.

Maliutina I.P. The phenomenon of relationships between law, religion and politics against the state building process of the 17th–18th cent.: an attempt at reconstruction

The article considers the phenomenon of relationship between religion, politics and law, being revealed through the state building process of the 17th – 18th cent. The key trend of its development resolved into the strong predominance of politics over religion, which had resulted in the inevitable loss of the Ukrainian identity, first religious and later on political.

Keywords: state building, religion, politics, law, mentality, national phenomenon.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2012.

**ЕЛЕКТРОННИЙ ПАРЛАМЕНТ:
МЕТОДОЛОГІЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ
У ПРОЦЕСІ НОРМОТВОРЕННЯ**

І.В. Баклан

*кандидат технічних наук, доцент,
завідуючий кафедрою інтелектуальних систем
ВНЗ «Національна академія управління»*

Ю.М. Селін

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри інтелектуальних систем
ВНЗ «Національна академія управління»*

Постановка проблеми. Необхідність створення сучасної системи інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління, у тому числі законотворчої та правозастосовної діяльності, зумовлена потребою формування відповідного наукового напрямку. В науці цей напрямок знайшов своє місце у такій міжгалузевій комплексній дисципліні, як правова інформатика. Вирішення проблем розбудови організаційних основ держави викликало потребу формування відповідної нормативно-правової бази. Це, у свою чергу, зумовило потребу піднесення якісного рівня та скорочення технологічного циклу правотворчого процесу (аналізу, експертизи, обґрунтування) з наступним розглядом у відповідних органах державної влади проектів нормативних актів. Нагальною потребою стало своєчасне інформування структур державної влади, суспільства і громадян про чинні закони та підзаконні акти, тлумачення їх.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасному комп'ютеризованому світі парламенти мають використовувати ІКТ для забезпечення більшої презентабельності, прозорості, доступності, звітності та ефективності своїх функцій. Застосовуючи нові технології парламенти мають звертати увагу на проблеми, що виникають при глобальних спробах створити рівноправне, демократично спрямоване цілісне інформаційне суспільство. Способи, до яких вдається парламент для втілення ІКТ у своєму середовищі, вплинуть на характер інформаційного суспільства у відповідній країні, а також на їхній внесок у створенні такого суспільства [1].

У 2008 р. ООН презентувала звіт про електронні типу е-парламенти і він містив інформацію, яку надали понад сто асамблей з усього світу [1]. Мета звіту полягала не у класифікації законодавчих органів за рівнем розвитку їх електронних парламентів, а у стимулюванні міжнародної дискусії на цю тему,

тоді, як зростає міжпарламентська співпраця. З уваги на це, у звіті подано загальний огляд проблем для широкого кола зацікавлених читачів.

У 2010 р. ООН оприлюднила новий звіт про стан справ з розробками електронних парламентів у країнах світу [2]. Належне місце в цьому звіті було відведено парламентським бібліотекам і дослідницьким службам. Згідно цього Звіту парламентські бібліотеки та дослідницькі служби грають особливу роль у залученні новітніх технологій задля всього парламенту, як законодавчої установи. Вони надають інформацію та підтримку в наукових дослідженнях для всіх членів парламенту і для всіх парламентських комітетів. Ці установи усвідомлюють, як інтегрувати парламентські документи для поліпшення процесу створення більш повних і корисних законодавчих актів та інших нормотворчих документів, і вони можуть забезпечити більш глибоке розуміння політичного, економічного і соціального контексту законопроектів, пов'язуючи їх з ресурсами поза парламентом (рис. 1).

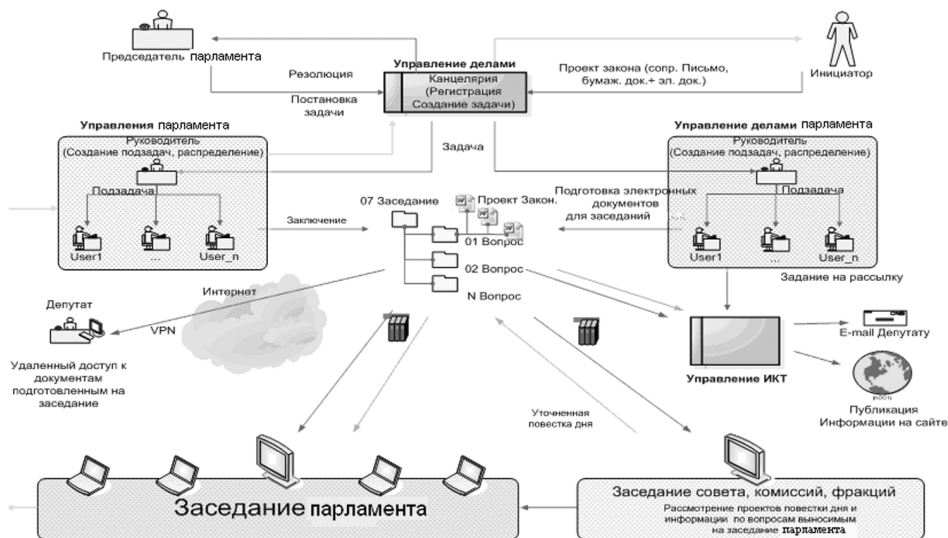

Рис 1. Сучасний стан е-парламенту на світовому рівні

Всі відомі розробки в галузі розвитку електронного парламентаризму, всі концептуальні поради Всесвітнього центру інформаційно-комп'ютерних технологій для парламенту (Global Center of ICT for Parliament) наголошують, що головним чинником розробок у галузі електронного парламенту є полегшення роботи власне парламенту, полегшення доступу до інформації щодо роботи самого парламенту, пришвидшенню обміну інформацією між підрозділами парламенту, а також між парламентом та іншими урядовими підрозділами. Все це забезпечується за допомогою використання сучасних інформаційних систем, комп'ютерних технологій, досягненнями людства в обробці та передачі даних. Ретельно прописуються розділи, що мають бути у веб-сайтах парламентів і парламентських бібліотек.

Але в жодній розробці не йдеться мова про хоч будь-який механізм, який можливо залучати для аналітичного супроводження при прийнятті того чи іншого нормативного акту. Тим більше, передувати його розробці, або обґрунтовувати його необхідність. Роль дослідницьких служб, як правило, зводиться до розробки засобів зв'язку, методів зберігання інформації, оприлюднення тощо.

Метою даної статті є показати необхідність застосування методології передбачення у процесі нормотворення під час діяльності електронного парламенту. Є за необхідне використання інформаційної платформи сценарного аналізу як базового інструментарію технологічного передбачення. Треба сформулювати вимоги до системи інформаційно-аналітичного супроводу роботи електронного парламенту.

Основні результати дослідження. Разом з тим, важливою особливістю нинішнього етапу розвитку суспільства є те, що у галузях виробництва, торгівлі, сферах надання послуг, банківської та фінансової, у нормативно-правовій й законодавчій діяльності постійно нарастають потоки інформації, що набувають характеру масовості. Завдяки стрімкому розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зростанню кількості ринків послуг з їхнім використанням, ІКТ стали вже невід'ємними елементами більшості застосувань, забезпечення функціонування яких значною мірою пов'язане із доступністю та ефективністю цих послуг.

Враховуючи надзвичайно високий ступень інтеграції багатьох технологій, у першу чергу інформаційних, у всіх сферах людської діяльності, однією з найголовніших умов підвищення ефективності державного управління стає врахування викликів переходу до нової постіндустріальної форми суспільства – інформаційного суспільства, що відбувається вже в наш час у багатьох країнах світу і, власне, й в Україні.

Реалізація проблеми полягає в розробці та проектуванні системи аналітичного супроводження і прийняття рішень, що забезпечить інтелектуальну підтримку процесів, пов'язаних з розробкою рішень, що розробляються парламентом (рис. 2). Це фактично система, що дозволяє реалізовувати кроки аналітичного процесу.

Узагальнюючи, визначимо, що інформаційно-аналітичний простір парламенту – це середовище, де здійснюється формування, збір, зберігання та розповсюдження інформації, інформаційна взаємодія підрозділів, дослідницької служби і користувачів систем аналітичної підтримки.

Інфраструктура інформаційно-аналітичного простору – це система організаційних структур, що забезпечують функціонування та розвиток інформаційного простору, аналітичних засобів і механізмів їх взаємодії. Тобто інформаційно-аналітична інфраструктура являє собою сукупність даних (структурованих чи неструктурованих); засобів збору, накопичення, обробки, збереження та розповсюдження інформації; системи виробництва інформаційних ресурсів; системи аналітичного забезпечення і прийняття рішень; інструктивних матеріалів і документації; людини як активного фактора впливу на інформаційний простір. Інформаційно-аналітичний ресурс – це складова

інформаційно-аналітичного простору, що поєднує в собі дані, їхнє місцезнаходження, взаємозв'язок між інформаційними елементами, системи аналітичного супроводження і прийняття рішень та відомості про процеси надходження, зберігання, обробки тощо.

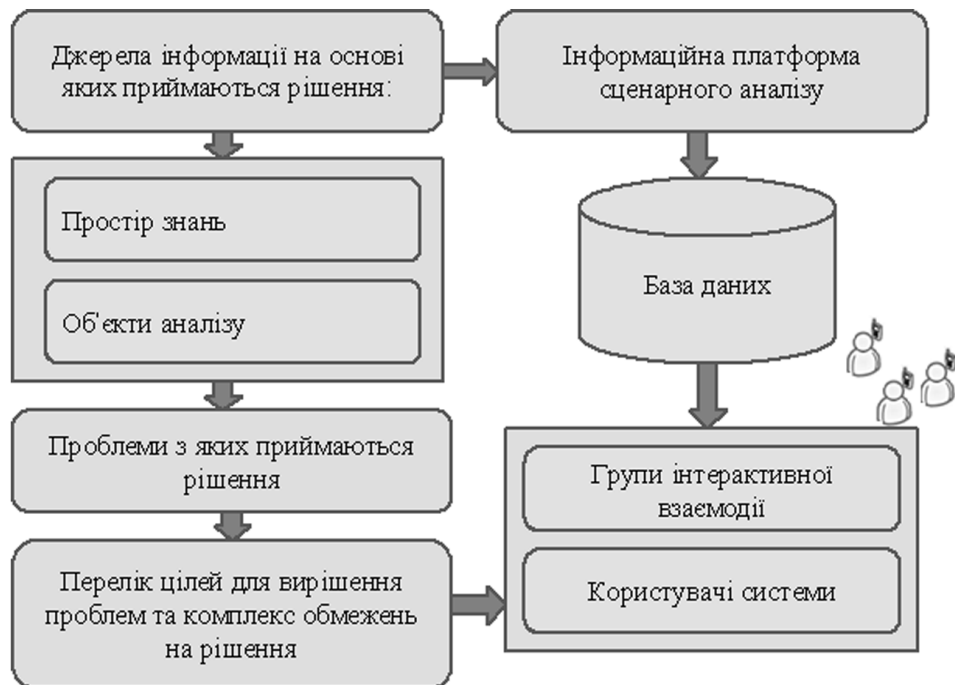

Рис. 2. Структурна схема загальної структури системи аналітичного супроводження і прийняття рішень

Таким чином, інформаційно-аналітичну інфраструктуру можна уявити як деяку мегасистему множин, що може бути визначена у трьох основних «координатах», що відображують такі основні аспекти державного управління та законотворчої діяльності: функціональний, галузевий та територіальний.

Фундаментальна відмінність систем суспільного управління взагалі і систем державного управління у тому числі від суто технічних систем полягає у тому, що ці системи є людино-машинними, де атрибутами управління є людський та суспільний фактори, а об'єктами управління у парламенті можуть виступати колективи людей, регіони, господарські галузі і навіть цілі суспільні підсистеми (рис. 3).

Очевидно, що державні служби та особливо парламент повинні користуватися найкращими і найсучаснішими технологіями в сфері комунікацій, електронної пошти і електронного документообігу, які не поступаються технологіям корпоративного і приватного сектора.

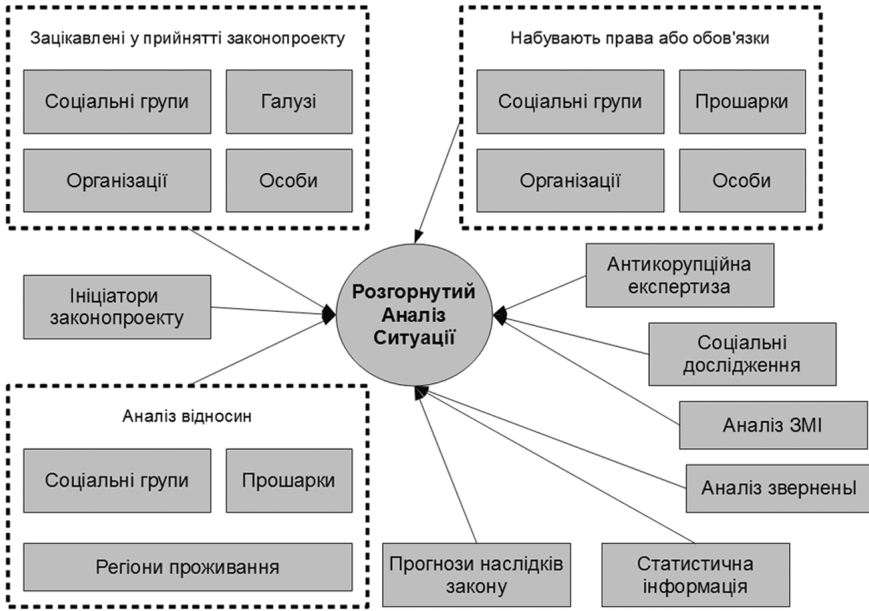

Рис. 3. Функціональна схема розгорнутого аналізу ситуації

У зв'язку з цим інформатизація державного управління як такого має передбачати побудову на єдиній методологічній і програмній основі автоматизованих інформаційно-аналітичних систем органів влади як основних елементів інфраструктури інформаційного простору державної влади, головним завданням яких має стати створення та підтримка банків даних, забезпечення доступу до міжнародних інформаційних мереж, аналітичний моніторинг результативності та ефективності управлінської діяльності органів влади тощо. При цьому слід вважати, що такі системи є основним засобом забезпечення інформаційної безпеки влади.

Необхідно констатувати, що у вказаних умовах як складовий елемент системи державного управління, а також як основний засіб усунення кризових і передкризових явищ шляхом використання даних для підготовки рішень слід розглядати інформаційно-аналітичний простір парламенту та динаміку інформаційної взаємодії парламенту із суспільством.

Таким чином, структура системи аналітичного супроводження і прийняття рішень ІАС «Електронний парламент» не може бути визначеною однозначно й назавжди. Її лише можна подати як деяке віртуальне середовище у вигляді таких аспектно-атрибутивних переплетінь структур реальності, де уточнення чи зміна будь-якого з атрибутів або аспектів будь-якої структури реальності по атрибутивним ланцюжкам веде до миттєвого поновлення всього зведення знань. Власне з цього середовища в процесі декомпозиції можна лише виділити ряд предметів аналізу, які в реалізації набудуть вигляду реальних структур (підсистем, автоматизованих робочих місць) системи.

Відносно України, де розробки електронного парламенту на рівні концепцій ведуться вже деякий час, то необхідність створення аналітичного обґрунтування прямо міститься в законодавстві України (ст. 91 Регламенту Верховної ради України) [7]. У зв'язку з цим важливою науковою та прикладною проблемою постає розробка методологій і підходів створення ІАС «Електронний парламент України» в цілому та системи аналітичного супроводження і прийняття рішень ІАС «Електронний парламент України» на основі прогресивних інформаційно-комунікаційних технологій як складних соціо-технічних систем аналітичної обробки інформації.

У Навчально-науковому комплексі «Інститут прикладного системного аналізу» розробляється інструментарій для автоматизованого забезпечення процесу технологічного передбачення. Основою системи інформаційно-аналітичного супроводження процесу нормотворення «Електронного парламенту України» є методології передбачення та сценарного аналізу, що об'єднані принципом системності. Процес прийняття рішень проходить у відповідності до цілей, сформульованих користувачами системи та наявною інформацією, що поступає з різних джерел даних, насамперед з бази даних. При цьому враховуються множина комплексу існуючих обмежень законодавчого, політичного, соціального, технічного та економічного характеру [3-6].

Дані нароби можуть бути застосовані до реалізації процесу передбачення в різних міждисциплінарних областях діяльності, при цьому витрати ресурсів на побудову статичної структурної ієрархії знижуються, а сама ієрархія може бути легко декомпозована, а операції взаємного запозичення частин гілок ієрархії для опису складних по своїй структурі систем не порушують цілісності вихідної ієрархії в базі знань (не утворюють складні нелінійні прямі і зворотні зв'язки до інших гілок). Зазначений підхід виправдав себе в роботі по передбаченню в технічній діяльності з урахуванням зв'язків і показників у соціальній та економічній сферах — дозволив в обмежені терміни побудувати цілісну базу знань для проведення експериментальної сесії передбачення із збереженням результатів в електронному вигляді.

В результаті технологічного передбачення можливо оперативно відстежувати якісні характеристики процесу передбачення (кількість заходів, якість знань); ефективно приймати управлінські рішення щодо ходу процесу передбачення (на базі інформації про послідовність заходів, необхідній кількості експертів, глибині декомпозиції в базі знань); моделювати процес передбачення з точки зору забезпечення ресурсами в рамках обраного рівня невизначеності та масштабу (часу, людськими ресурсами тощо); локалізувати протиріччя в базі знань; відображати зведені інформаційні характеристики знань (кількість і типи зв'язків, факторів, оцінок тощо) і заходів (тривалість, які вирішуються завдання, рекомендовані методи та ін) процесу передбачення в рамках єдиної інформаційно-аналітичної системи.

Окремі підсистеми інтелектуальної системи підтримки прийняття рішень, які базуються на такому сучасному математичному апараті, як лінгвістичне моделювання, приховані марковські моделі, розробляються на кафедрі інтелектуальних систем у ВНЗ «Національна академія управління» [8-10].

Висновок. При реалізації запропонованих розробок щодо технологічного передбачення Україна може бути в лідерах серед країн світу з розробки відповідної інформаційно-аналітичної служби супроводу роботи парламенту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World e-Parliament Report 2008. <http://www.ictparliament.org/wepr2008>
2. World e-Parliament Report 2010. <http://www.ictparliament.org/wepr2010>
3. Згуровский М.З., Панкратова Н.Д. Информационная платформа сценарного анализа задач технологического предвидения // Кибернетика и системный анализ. — №. —2003. — С. 112 – 124.
4. Панкратова Н.Д. Системная оптимизация конструктивных элементов современной техники //Кибернетика и системный анализ. — 2001. — С. 119-131.
5. Згуровский М.З. Сценарный анализ як системна методологія передбачення // Системні дослідження та інформаційні технології. — 2002. — №1 — С. 7-38.
6. Згуровский М.З., Панкратова Н.Д. Системный анализ. Проблемы. Методология. Применение. — К. : Науково-виробниче підприємство «Наукова думка» НАН України, 2011. — 726 с.
7. Про Регламент Верховної Ради України. / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 23, № 24-25.
8. Баклан І.В. Інтелектуальний аналіз юридичних текстів / Савенков О.І., Матвійчук В.К., Баклан І.В., Савенкова Т.Г. // Інтелектуальні системи прийняття рішень і проблеми обчислювального інтелекту: Матеріали міжнародної наукової конференції. — Т. 1. — Херсон: ХНТУ, 2009. — С. 215-216.
9. Селін Ю.М. Структурний підхід до розпізнавання образів у системах безпеки / Баклан І.В., Селін Ю.М., Петренко О.О. // Національна безпека України: стан, кризові явища та шляхи їх подолання. Міжнародна науково-практична конференція (Київ, 7-8 грудня 2005 р.). Збірка наукових праць. — К. : Національна академія управління. — Центр перспективних соціальних досліджень, 2005. — С. 375-380.
10. Баклан І.В. Лингвистическое моделирование: основы, методы, некоторые прикладные аспекты // Системные технологии. Региональный межвузовский сборник научных работ. — Вып. 3 (74). — Днепропетровск, 2011. — С. 10-19.

Баклан І.В., Селін Ю.М. Електронний парламент: методологія прийняття рішень у процесі нормотворення

Стаття розпочинає цикл публікацій, присвячених методології автоматизації прийняття рішень та його підтримання у нормотворчому процесі парламенту. Показано необхідність застосування методології передбачення у процесі нормотворення під час діяльності електронного парламенту. Запропоноване використання інформаційної платформи сценарного аналізу як базового інструментарію технологічного передбачення. Сформульовано вимоги до системи інформаційно-аналітичного супроводу роботи електронного парламенту.

Ключові слова: *нормотворення, методологія, електронний парламент, інформаційна платформа.*

Баклан І.В., Селін Ю.Н. Использование методологии предвидения для сопровождения процесса нормотворчества электронным парламентом

Статья начинает цикл публикаций, посвящённых методологии автоматизации принятия решений и его поддержка в нормотворящем процессе парламента.

Показана необходимость применения методологии предвидения в нормотворящем процессе во время работы электронного парламента. Предложено использование информационной платформы сценарного анализа как базарного инструментария технологического предвидения. Сформулированы требования к системе информационно-аналитического сопровождения работы электронного парламента.

Ключевые слова: нормотворчество, методология, электронный парламента, информационная платформа.

Baklan I.V., Selin I.M. E-parliament: methodology of decision making to support the lawmaking process

The article launches the series of publications devoted to the methodology of computerisation of decision making and its implementation in the parliament lawmaking process. The need to use the forecasting methods of lawmaking in the e-parliament operation has been justified. The paper offers the application of information platform of scenario analysis as a basic tool of technological forecasting. The requirements to the information and analytical e-parliament support system are summarised.

Keywords: lawmaking, methodology, e-parliament, information platform.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2012.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО НООСФЕРНОЇ ДОБИ

Р.Б. Прилуцький

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного та господарського права
Національної академії управління*

*На світі немає нічого більш
тендітного, ніж надія.*

А. Екзюпері

Постановка проблеми. Поява теорії господарського права була обумовлена переходом економіки передових країн від класичного стихійного капіталізму до його вищої стадії – розвиненого капіталізму чи, за словами В. І. Леніна, імперіалізму [1, с. 93–94]. Це був час великих сподівань, пов'язаних з науково-технічним прогресом, підкоренням природи й розширеним виробництвом. Можливості людини здавались необмеженими. Ніхто не замислювався над можливостями природи і планети в цілому винести господарську діяльність людини. Пройшло усього сто років (по суті одне ХХ ст.) і людство раптом виявило, що таке «підкорення» природи може обернутися глобальними змінами клімату на планеті і навіть знищенням життя на планеті. Стало зрозуміло, що потрібні переосмислення ролі людини на Землі, взаємовідносин її з природою, цілей і меж господарської діяльності й взагалі новітня економічна політика як на рівні окремих держав, так і планети в цілому. Відповідного переосмислення і корінних змін потребує теоретичне обґрунтування правового забезпечення такої (новітньої) економічної політики. У першу чергу, безперечно, це стосується доктрини господарського права, яке формувалось і розвивалось відповідно до тих же уявлень про безмежність оточуючого світу.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Не дивлячись на те, що вперше проблеми антропогенного впливу людства на планету у найбільш науково обґрунтованому вигляді були оприлюднені ще у 1972 р., господарське право тодішнього СРСР, а пізніше й незалежної України не сприйняло цієї проблематики і в господарсько-правовій літературі нині практично відсутні публікації з піднятих питань. Особливості господарського законодавства й окремі проблеми розвитку господарського права в умовах обмежених ресурсів планети та глобальних змін клімату були предметом декількох статей автора [2]. Проте, з урахуванням складності проблеми, вказані питання потребують подальших досліджень.

Мета даного дослідження полягає у тому, щоб проаналізувати особливості та суть господарської діяльності ноосферної епохи, впливу її на оточуюче середовище, необхідність змін у зв'язку із загрозою глобальної кризи.

Основні результати дослідження. Господарська діяльність людини виникає у зв'язку з необхідністю її фізичного виживання. За словами видатного філософа минулого сторіччя С. М. Булгакова, боротьба за життя є в першу чергу боротьба за їжу, і це зближає людину з усім тваринним світом. Наскільки існує ця спорідненість, усе людське господарство можна розглядати як окремих випадок біологічної боротьби за існування. Ознака господарства – трудова відтворення або завоювання життєвих благ, матеріальних або духовних, на протигагу даровому їхньому одержанню. Це напружена активність людського життя, на виконання Божого слова: «у поті чола твого знеси хліб свій» (Буття 3:19 – Р.П.), і притому усякий хліб, тобто не тільки матеріальну їжу, але й духовну: у поті чола, господарською працею, не тільки виробляються господарські продукти, але й твориться вся культура [3].

Довгий проміжок часу людина залишалась хоч і вищою, проте органічною ланкою еволюційного ланцюга нашої планети не створюючи зовнішньо помітного впливу на неї. Однак така органічність зникає під впливом промислової революції, що ознаменувала собою заміну ремісничої й мануфактурної праці машинним виробництвом¹. Озброївшись технічно, людина швидко стає вагомим фактором впливу на оточуюче середовище на всій планеті. Ця обставина вже на початку ХХ ст. дає підстави В. І. Вернадському зробити висновок про те, що «Людство, узятє в цілому, стає потужною геологічною силою. І перед ним, перед його думкою й працею, стає питання про перебудову біосфери в інтересах вільно мислячого людства як єдиного цілого... Обличчя планети – біосфера – хімічно різко міняється людиною свідомо й головним чином несвідомо. Міняється людиною фізично й хімічно повітряна оболонка суходолу, всі її природні води. У результаті росту людської культури в ХХ ст. усе більш різко стали мінятися (хімічно й біологічно) прибережні моря й частини океану. Люди повинні тепер проводити все більш і більш заходи до того, щоб зберегти для майбутніх поколінь нікому не приналежні морські багатства [5].

Вчений, таким чином, відчував загрозу, що ніс із собою так званий технічний прогрес, підкреслюючи, що «...Людство, як жива речовина, нерозривно пов'язане з матеріально-енергетичними процесами певної геологічної оболонки землі – з її біосферою². Воно не може фізично бути від неї незалежним на жодну хвилину». Разом з тим, свої сподівання на краще майбутнє він покладав на розум людини й науку, вважаючи, що людство переходить до нового стану – ноосфери. «У нашому сторіччі – стверджував В. І. Вернадський – біосфера одержує зовсім нове розуміння. Вона виявляється як планетне явище космічного характеру. Це новий стан біосфери, до якого ми, не помічаючи цього,

¹ Промислова революція почалась у середині ХVІІІ ст. у Великій Британії, охопивши пізніше Нідерланди, США, Францію й Німеччину [4].

² Автор пояснює, що поняття «біосфери», тобто «області життя», уведено було в біологію Ламарком (1744-1829) у Парижі на початку ХІХ ст., а в геологію Е. Зюссом (1831-1914) у Відні наприкінці того ж століття [5].

наближаємося, і є «ноосфера»¹. ...Ноосфера – це нове геологічне явище на нашій планеті. У ній уперше людина стає найбільшою геологічною силою... Але важливий для нас факт, що ідеали нашої демократії йдуть в унісон зі стихійним геологічним процесом, із законами природи, відповідають ноосфері. Можна дивитися тому на наше майбутнє впевнено. Воно в наших руках. Ми його не випустимо» [5].

Проте сьогодні можна сміливо говорити про помилковість подібних сподівань. Справджуються слова Жан-Жака Руссо (Rousseau – 1712–1778), висловлені ним ще у 1750 р. в конкурсній роботі «Міркуваннях про науки й мистецтва», про те, що гарні манери не виключають розважливого егоїзму, а науки й мистецтва задовольняють не корінні потреби людей, але їх гординю й марнославство, про тяжку ціну прогресу, що веде до дегуманізації людських відносин [4]. Промислова революція разом з капіталістичною системою господарювання створила ілюзію незалежності людини від Природи й від необхідності боротьби за виживання разом з тим і протиставивши її цій Природі². Із суб'єкта виживання людство, принаймні його так звана «цивілізована» частина, перетворилося у суспільство споживання, характерною рисою якого, як чудово показано у відомих роботах французького соціолога і філософа Жана Бодрійяра (Baudrillard – нар. 1929) «Система речей» і «Суспільство споживання» (вийшли наприкінці 1960-х рр. ХХ ст.), споживання не є більше споживанням споживої вартості, не служить для задоволення тих або інших потреб, воно розгортається по ту сторону відчуження, накладаючи заборону на повернення антропологічних і метафізичних складових марксизму. Бодрійяр приходить до песимістичних висновків щодо долі сучасного суспільства споживання, де нескінченне розгортання логіки споживання спрямоване на створення «гіперреальності», в якій абсолютно позитивні предмети споживання (речі, тіла, теорії, твори мистецтва) створюють свої власні дискурсивні системи, що прагнуть до нічим не стримуваної експансії. Універсальність референта й мінова вартість замінюються світом сучасних симулякрів, чистих знаків, що відсилають тільки до самих себе, і що й приховують лише те, що вони вже нічого не приховують. Пізніше у роботі «Про спокусу» Бодрійяр сучасне споживання розглядає як «спокусу» – те, що протистоїть виробництву й споживанню, доводячи їх до власної межі [4].

Зазначені особливості розвитку сучасного суспільства стали навіть поштовхом для розробки вчення про «нову економіку» – економіку не голодної людини, а економіку «хомо сапієнса», що досяг достатньо високого рівня матеріального благополуччя. Для такої економіки характерними є: 1) ріст

¹ Поняття «ноосфери» як сучасної стадії, що геологічно переживається біосферою, за словами В. І. Вернадського, ввів французький математик і філософ Е. Ле-Руа у своїх лекціях у Коллеж де Франс у Парижі 1927 р., прийнявши за вихідне встановлену В. І. Вернадським біогеохімічну основу біосфери. При цьому Е. Ле-Руа підкреслював, що він прийшов до такого висновку разом зі своїм другом, найбільшим геологом і палеонтологом Тельяром Де-Шарденом. Слово «ноосфера» складене із грецького «ноос» – розум і «сфера» у розумінні оболонки Землі [5].

² У зв'язку з технічним прогресом усе виразнішим стає проблема співвідношення між ноосферою і техносферою [6].

частки нематеріальних, неутилітарних благ у структурі споживання; 2) використання предметів не просто як речей з корисними властивостями, а як знаків, символів, культурних кодів-слів, як сигналів й повідомлень, комунікація людей за допомогою речей; 3) виготовлення стає дешевшим, ніж продаж. У ряді індустрій роздрібна ціна у 5, а то й 10 разів є вищою від вартості виробництва, а перевищення в 2-3 рази – майже норма; 4) моральна амортизація обганяє амортизацію фізичну, речі виходять із уживання задовго до їхнього реального зношування; 5) ціна речей усе менше пов'язана з їхньою універсальною цінністю й усе більше відображає цінність індивідуальну, ситуаційну, переломлену через сприйняття інших людей. Це пряме слідство того, що люди усе більше переходять до типу споживання, що нагадує у своїх головних рисах колекціонування; 6) зміна способу конкуренції на ринку, коли фірми всіма способами прагнуть індивідуалізувати свій товар, перетворитися в монополістів у сегменті конкретного різновиду продукту (відмінності при цьому часом зводяться до іншої етикетки й ціни), що дозволяє не суперничати в рамках єдиного масового «турніру», а панувати в уподобаних нішах (так ринок іде до монополістичної конкуренції, описаної Є. Чемберліном), та ін. [7, с. 14–20].

Таку нову економіку визначають як інформаційну економіку, однією з найбільш явних ознак якої є випереджальний ріст витрат, пов'язаних з обробкою інформації (так звані транзакційні витрати), у порівнянні з витратами на фізичне виготовлення товарів (трансформаційні витрати). За деякими оцінками транзакційні витрати нині можуть складати 40 % і більше від усіх витрат [7, с. 15]. Зрозуміло, що за цією цифрою й умудреним терміном «транзакційні витрати» ховається усе та ж спокуса – намагання за будь-яку ціну спокусити споживача купувати, купувати й купувати.

Цікаво, що захисниками нової економіки, зокрема, стверджується, що протест проти споживання – це результат нерозуміння того, як улаштована нова реальність, і, зокрема, недооцінки її рушія – людських бажань. Згасне завод бажань – здметься все. Споживча різноманітність – не примха, а центральний нерв суспільного розвитку і т.і. [7, с. 29–30]. Таким чином, надспоживання розглядається як спасіння людства! Розглянемо, що ж стоїть за таким «спасінням».

Визнання В.І. Вернадським сучасної цивілізації геологічним фактором не є невинним науковим терміном. На його думку, цей фактор за можливими наслідками перевершує ті тектонічні переміщення, які були покладені в основу геологічних поділів земного простору–часу [8]. У зв'язку з цим потрібно усвідомлювати, що ще жодні подібні «тектонічні переміщення» (зміни геологічних епох) не проходили безболісно для людства. З іншого боку, В.І. Вернадський добре розумів, що «наші знання про енергію, доступну людству, можна сказати, початкові. Енергія, доступна людству, не є безмежною, оскільки визначається розмірами біосфери. Цим визначається й межа культурної біогеохімічної енергії, є межа основної біогеохімічної енергії людства – швидкості передачі життя, межа розмноження людини» [8].

Обмеженість можливостей планети витримувати антропогенне навантаження внаслідок господарської діяльності людини уперше найбільш науково й

обґрунтовано було показано у першій доповіді Римському клубу¹ під назвою «Межі зростання» (The Limits to Growth), підготовленій групою вчених у відділі системної динаміки Слоуновської школи менеджменту Массачусетського технологічного інституту під керівництвом Денніса Медоуза. В основу роботи вчені поклали комп'ютерну модель World3, у якій об'єднали статистичні дані й різні теорії росту².

Дослідження зосереджувалося в основному на фізичних межах планети. Було наведено дванадцять сценаріїв, які показували, як ріст населення й споживання природних ресурсів співвідноситься з різними межами. У кожному реально можливому сценарії було виявлено, що ці межі рано або пізно зупинять зростання у XXI ст. Традиційний світ з його темпами зростання економіки й населення, з його пануючими соціально-економічними системами, його технологією, навколишнім середовищем, з його світоглядом – «світ як він є» – увійде в стан колапсу приблизно в районі кінця першої чверті XXI ст. через обмеження в природних ресурсах, забруднення навколишнього середовища й з інших причин. Колапс – це мимовільне падіння обсягу промислового виробництва, продуктів харчування, чисельності населення, викликане зазначеними причинами. Висновки про ймовірність глобальної катастрофи впливають із простого розуміння динаміки поведінки глобальної системи, яка визначається трьома ключовими факторами:

- 1) існуванням меж;
- 2) постійним прагненням до росту;
- 3) запізнюванням між наближенням до межі й реакцією суспільства на це.

Будь-яка система, якій властиві ці три фактори, рано чи пізно вийде за межі й зруйнується.

Для досягнення бажаної мети довготривалого існування людства й довгого середнього терміну тривалості життя автори рекомендували мінімальний набір вимог підтримання стану глобальної рівноваги:

- 1) постійний розмір капіталовкладень і населення. Коефіцієнт народжуваності дорівнюється показнику смертності, норма інвестиції капіталу дорівнюється нормі знецінювання.

- 2) норми входу і виходу – народження, смерть, інвестиції і знецінювання – залишаються на мінімумі.

- 3) співвідношення між рівнями капіталовкладень і населення встановлюються згідно з інтересами суспільства. Вони можуть бути навмисно пере-

¹ Римський клуб, міжнародна громадська організація. Заснований в 1968 з метою дослідження розвитку людства в епоху науково-технічної революції. Об'єднує біля 100 учених, суспільних діячів, бізнесменів з багатьох країн. Заохочує дослідницькі проекти й публікує так звані доповіді Римському клубу, які привернули увагу до глобальних проблем і викликали гостру полеміку [4; 9, с. 17–19]. Засновником і президентом клубу був відомий італійський громадський діяч, член правління фірми «Фіат», віце-президент фірми «Оліветті», ідеолог глобального екологічного підходу Ауреліо Печчеї (Aurelio Peccei – 1908-1984).

² 1972 р. була надрукована однойменна книга [10], а на російській мові – посібник [11].

глянуті й повільно відрегульовані, оскільки прогрес технологій створює нові можливості вибору [10].

Висновки вчених, покладені у доповідь Римському клубу, були названі «нульовим зростанням»¹.

На комплексне дослідження глобальних загроз людству претендує порівняно нова наука – глобалістика, у заснуванні якої стоїть відомий російський вчений А. П. Федотов². Вчений звертає увагу на два типи інтегральних взаємодій у сучасному єдиному, цілісному світі. Перший – взаємодія між усім людством і всією біосферою – досліджено, за його словами, у першій доповіді Римському клубу. Другий тип взаємодій – усередині світового суспільства – досліджено самим А. П. Федотовим. За міру напруженості у взаємодіях усередині світового суспільства ним було прийнято відношення доходів 20 % населення, що проживає в самих багатих країнах, до доходів 20 % населення, що проживає в найбідніших країнах й названо індексом соціально-економічної дисгармонії світового суспільства. Цей безупинно зростаючий у часі індекс соціально-економічної дисгармонії суспільства є, на думку вченого, мірою не тільки поглиблення прірви між багатими й бідними країнами, але й мірою міжнародного тероризму, наркобізнесу, корупції, військових і релігійних конфліктів, мірою деградації культури й особистості. Нині цей індекс наближається до 100. Автор відкрив гіперболічну функцією, яка, за його підрахунками, йде у нескінченність також приблизно наприкінці першої чверті ХХІ ст., коли відбувається й медузівський колапс. А. П. Федотов, таким чином, робить висновок про неминучість глобальної катастрофи приблизно наприкінці першої чверті ХХІ ст.

Глобалістикою запропонована принципово нова модель керованого світу, що полягає із трьох елементів: біосфери, країн світу в цілому й окремої країни. Взаємодії між елементами моделі описуються чотирма узагальненими, кількісними параметрами: індексом антропогенного навантаження, індексом стабільності розвитку, рентним числом (рентою) й індексом соціально-економічної дисгармонії суспільства.

Глобалістикою запропоновані два кількісні критерії, виконання яких означатиме, що єдиний світ досягне стану ноосфери й сталого розвитку. Перший Критерій – взаємодія між усім людством і всією біосферою – буде гармонічною, якщо щільність потужності антропогенного навантаження не

¹ Важливим є те, що дані висновки були підтверджені у подальшому виданнями книг «За межами зростання» (Beyond The Limits To Growth – 1992) [12] (на російській мові книга вийшла 1994 р. [13]), в якій автори прийшли до невтішного висновку, що людство вже вийшло за межі самопідтримки Землі, та «Межі зростання. 30 років потому» (Limits to Growth: The 30-Year Update – 2004) [14] (на російській мові книга почала виходити з 2006 р. [15]).

² За словами А. П. Федотова, глобалістика (франц. global – загальний, від лат. globus – земна куля; букв. наука про загальне) – це наука, яка вивчає найбільш загальні закономірності розвитку людства й моделі керованого, науково й духовно організованого миру в єдності й взаємодії трьох основних глобальних сфер людської діяльності – екологічної, соціальної й економічної – у реальних умовах Землі з її кінцевими фізичними розмірами й обмеженими природними ресурсами в епоху антропогенно перевантаженої Землі [16, с. 18–19].

буде перевищувати приблизно 70 кВт / кв. км. Нині ця реальна щільність в 1,5–2,0 рази перевищує припустиме значення. Другий критерій – взаємодії усередині світового суспільства – будуть гармонічними, якщо індекс соціально-економічної дисгармонії світового суспільства не буде перевищувати 10–15. Нині цей індекс, зростаючи, наближається до 100 [16, с. 89–119].

За такої динаміки катастрофа є, на думку автора, неминучою. Рецепти наступні: 1) у сучасному антропогенно перевантаженому світі сумарний світовий економічний ріст повинен бути припинений (занульований) і перетворений у гармонічний розвиток людини, його творчих і духовних начал; 2) повинен бути припинений (занульований) сумарний світовий енергетичний ріст (стабілізація світового споживання енергії на рівні близько 15 Твт./рік й здійснений перехід від енергетики, заснованої на не поновлюваних органічних джерелах, до поновлюваних джерел. Прагнення до економічного й енергетичного росту суперечить вищій меті збереження Земної цивілізації; 3) загальна чисельність земного населення повинна бути стабілізована з повним збереженням різноманітності народів світу; 4) наукове конструювання керованого єдиного світу (Земної керованої цивілізації) повинне випереджати конструювання моделей окремих країн; 5) вищу відповідальність за збереження й розвиток Земної цивілізації несуть вчені й політики перед своїми нащадками, перед усім людством і всім Всесвітом з його космічними цивілізаціями. Необхідно повністю, кардинально оновити суспільні науки, теорію і глобальний світогляд, підкоривши все відновлення створенню Земної керованої цивілізації [17].

З нашої точки зору, дане дослідження (поряд з багатьма іншими) слід сприймати відповідально і, головне, робити конкретні кроки. Це дуже й дуже не легко. Потрібно зробити переворот у двох найважчих сферах – сфері господарювання і свідомості людини. Насправді, це здається неможливим. Проте, надія вмирає останньою. Потрібно боротись до кінця, у тому числі на ґрунті правової науки.

Господарське право за своїм призначенням знаходиться, висловлюючись символічно, в епіцентрі досліджуваних проблем, оскільки проектам спасіння людства й облаштування керованого світу потрібно надати відповідної правової форми, у першу чергу, зрозуміло, у сфері господарювання.

Перебудова сфери господарювання як в межах окремої країни, так і світовому масштабі не можлива без відповідної активації держав. Держави, як зазначає Ю. М. Осипов, – основні, центральні, найбільш ефективні будівельники зазначеного світового порядку, проте ті держави, що сповідують ноосферну культурну парадигму [18, с. 298]. Потрібне корінне оновлення державної організації, ідеології й економічної політики. Як уявляється, саме держави повинні насмілитись сказати своїм громадянам, що межа для звичного розширеного господарювання досягнута. Далі – швидкий і катастрофічний кінець, потрібне нове ноосферне господарство.

З урахуванням ролі держави у зазначених процесах, з точки зору наукового забезпечення і правового регулювання, господарське право (і як наука, і як галузь права) ідеально вписується у новий економічний порядок, оскільки своїм предметом охоплює відносини, що виникають як у процесі безпосеред-

нього здійснення господарської діяльності, так і у процесі її організації (управління), формуючи змішану модель правового регулювання [19]. Разом з тим, господарське право також повинне набути нової якості відповідно до вимог нового ноосферного порядку, стати ноосферним.

Ноосфера – середовище проживання людини, що гармонійно поєднує природні й неприродні засади, все живе й неживе, ество й культуру... Ноосферна цивілізація – нооіндустріальна цивілізація, заснована на гуманізованій людині й гуманізованій техніці, на гуманізованому і «оприродненому» взаємовідношенні людини, техніки й природи... Ноосферна культура – культура, що поважає людину й природу, їх єдність; культура, що поважає світ у його цілісності; культура, що поважає волю й відповідальність; культура, що поважає індивіда й суспільство [18, с. 281, 297]. Беззаперечним постулатом антропогенно перевантаженої Землі має гармонічна єдність та взаємодія трьох основних глобальних сфер людської діяльності – екологічної, соціальної й економічної [16, с. 131].

З урахуванням цього необхідним є кардинальне, філософське переосмислення господарства й господарської діяльності. Як правильно сказав О.І. Субетто, мова повинна вестись про цілісність «світоглядної бази теорії господарства», оскільки вона «не виключає нічого із цілісного уявлення про цілісний світ». При цьому в логіку розгортання філософії господарства повинні включатися не тільки ідеальні й матеріальні положення, але й трансцендентні, тобто божественні [20]. Слід не тільки погодитись, але й принципово дотримуватись положення, висловленого С. М. Булгаковим ще на початку ХХ ст., про те, що як ціль господарства є більш ніж господарською, так і походження господарської праці лежить за межами історії й господарства в теперішньому сенсі. Цьому останньому ієрархічно й космологічно передуює інше господарство, інший вільний, безкорисливий, любовний труд, у якому господарство зливається з художньою творчістю. До свого гріхопадіння людина, як природний володар світу в якості провідника софійності, живого знаряддя Божественної Софії¹, вводиться Богом в «сад Едемський» (у який, звичайно, повинен був би перетворитися при його посередництві весь всесвіт) і йому поручається «обробляти його й зберігати його» (Буття 2:15). Тут можна говорити про «райське господарство» як про безкорисливу любовну роботу людини над природою для її пізнання й удосконалення, розкриття її софійності. Але після гріхопадіння людини, релігійно відповідного до метафізичної катастрофи всього космосу, зміст господарства і його мотиви змінюються. Важке покривало господарського нестатку лягає на господарську діяльність і закриває її софійне призначення, метою господарства стає боротьба за життя, а його природньою ідеологією економічний матеріалізм [3].

Відомо, що однією з головних Божих заповідей є заповідь «Не убий!». Ця заповідь універсальна, оскільки сповідується фактично всіма основними релігіями. У ній, таким чином, закладена не просто заборона вбивства окремої

¹ С.М. Булгаков від В.С. Соловйова сприйняв ідею філософської всеєдності й розвив вчення про Софію Премудрості Божої як предвічно сущої у божественному замислі мирової душі, жіночої по своїй суті [14].

людини, що дуже важливо, але й архіважливий вселенський код збереження життя взагалі й людства на Землі, зокрема. Оскільки господарство, як ми вже говорили, починалось як засіб виживання людини, то нині, коли саме існування людства може бути припинене внаслідок його ж нерозумної господарської діяльності, необхідно переосмислити мету господарювання і, відповідно, господарського права. Такою метою тепер вже не може бути лише «зміцнення порядку в господарюванні, забезпечення погодженості й координації дій господарюючих суб'єктів, їх зацікавленості в підвищенні ефективності виробництва» [21, с. 26], організація просто продуктивного процесу, нею може бути лише організація ноосферного (тобто всебічно екологічного – для природи, суспільства, людини) виробничого процесу. Глобальні рівноваги – загальне тло, на якому розгортається реалізація господарського оптимуму. Ідея останнього: у господарстві цінним є те, що веде до досягнення й підтримки глобальних рівноваг [18, с. 293]. Цьому якнайкраще відповідає етимологія слова «господарство» і похідних від нього. Порівняння значення слова «господарський» з іншими словами того ж значеннєвого ряду – «господарювати», «господарювання», «господарство» – легко показує носія відповідної якості – господар, господарюючий суб'єкт, яким є, як правило, власник або інший відповідальний розпорядник майна... З основним змістовим значенням слова «господар» іноді поєднують споконвічні традиції й український національний характер. Так, стверджується: «Бути українцем – значить бути господарем. У слові «господар» звучить і свобода, і праця, і турбота про оточуючий світ. Ми в основу кладемо принцип «господаря»: господаря своєї долі, господаря свого дому і сім'ї, господарського відношення до справи» [21, с. 10].

Таке розуміння господарювання і господарської діяльності не сумісне з підприємництвом у сучасному його значенні: здійснення господарської діяльності з метою отримання прибутку. Підприємець, як зазначає Ю. М. Осіпов, бореться із природою, суспільством, іншими підприємцями – з усім навколишнім світом. Підприємництво, виражаючись гегелівською мовою, це «для-себе-існуюче» господарювання, що виражається в боротьбі не тільки із зовнішньою організацією, але й із самим собою [18, с. 187]. Людству потрібна господарська діяльність, пріоритетом якої стане пріоритет суспільних інтересів над індивідуальними, пріоритет збереження й відновлення навколишнього природного середовища над бажанням зиску. Необхідний, на думку Ю. М. Осіпова, перехід від homo-ego (людини для себе) до homo sociabilis (людини для людини). Людина – істота суспільна. Тільки в суспільстві людина може бути людиною. Сьогодні ясно, що егоцентризм не має історичної перспективи й повинен відступити. Він негуманний і небезпечний: для природи, для культури, для людини [18, с. 278]. Тому людству потрібне підприємництво, основу якого складатиме конкуренція за можливість організації виробництва, найбільш гуманного до природи, що забезпечує виживання людей на далеке майбутнє. Господарська ініціатива – ініціатива, спрямована на досягнення ноосферного оптимуму, виробництва життя, а отже, і ноосфери.

Ноосферне господарювання повинне стати по-справжньому ощадливим господарством стосовно використанням природних ресурсів планети, землі,

води й повітря (аскетичним, за Ю. М. Осіповим). Ефективність виробництва повинна визначатись у першу чергу не кількісними показниками і навіть не якісними, а рівнем шкоди, яка завдається ним навколишньому середовищу. Відповідно ціна товарів, робіт, послуг повинна складатись не тільки з показників вартості праці й матеріальних ресурсів, але й з вартості використаних природних ресурсів, їх відтворення і усунення негативних наслідків у разі аварій на екологічно небезпечних підприємствах.

У зв'язку із сказаним вбачається необхідним кардинально переосмислити і змінити принципи господарювання, закріплені у ст. 6 та низці інших статей Господарського кодексу України, ст. 3 Цивільного кодексу України, основною ідеєю яких нині є створення умов для розвитку майже необмеженого підприємництва [22].

Аналіз наукових досліджень проблем правового регулювання соціальних відношень, і, зокрема, у сфері господарювання показує, що більшість з них достатньо правильно визначають існуючі недоліки. Проте наступні наукові висновки і рекомендації, як правило, уперто не враховують, грубо кажучи, «плани» Бога-Творця, тонкого світу щодо еволюційного розвитку не тільки людства, але й Землі як цілісної космічної сутності. Традиційна наука ніяк не може подолати свою егоїстичну обмеженість і зрозуміти, по-перше, що Космос – це не мертва скупчення різних фізичних об'єктів, які безглуздо носяться в його темній нескінченності, а розумне, сповнене духовною енергією й планом творіння Єдиного Творця і наша, землян, доля в цьому плані займає певне місце. Тому у своєму розвитку й усій, у тому числі економічній діяльності, для нас (людей) життєво й еволюційно важливо нарешті навчитися керуватися законами створеного Творцем світового порядку й свої земні закони (позитивне право) будувати на їхній основі.

Творець дає нам свободу вибору своєї поведінки, але при цьому не приховує, що незалежно від його волі в нашому Світі неминуче діє й закон карми (долі), суть якого гранично точно виражена в прислів'ї: «Що посієш, то й пожнеш». Біблія, наприклад, сповнена сюжетами, які поєднує одне послання (месидж), – людей, які вели гріховне життя, тобто порушували космічні, Божественні закони, настигали досить неприємні події, аж до масового знищення. Творець не підтримує, та й не може (не має права) підтримувати своєю енергією діяльність людей, що суперечить ним же встановленим космічним законам, оскільки це загрожувало б збереженню всієї світобудови. Тому така діяльність завжди приречена на поразку. Відповідно не можуть бути життєвими й людські (позитивні) закони, які не перейняті Духом Єдиного Творця й суперечать загальним космічним законам. При цьому не йдеться про якісь загальні фізичні або природні закони, досить марно пізнати які прагне академічна наука. Невимірна різноманітність Творіння (Космосу) швидше за все не сумісна з подібною ідеєю з огляду на природні дані сучасної людини. З позиції нашого (людства) місця в еволюційному ланцюзі розвитку, мова повинна вестись, насамперед, про прості, досить зрозумілі й конкретні правила поведінки, у найбільш стислій формі виражені у так званих заповідях: не убий, не укради тощо. «Для порятунку людського було необхідно, щоб понад філософські дис-

ципліни, які ґрунтуються на людському розумі, існувала деяка наука, заснована на божественному одкровенні; це було необхідно насамперед тому, що людина співвіднесена з богом як з деякою своєю метою. Тим часом ця мета не піддається збагненню розумом; у відповідності зі словами Исаяї (гл. 167, ст. 17): «Око не зріло, боже, крім тебе, що приготував ти люблячим тебе». Тим часом потрібно, щоб ціль була заздалегідь відома людям, щоб вони співвідносили з нею свої зусилля й дії. Звідси випливає, що людині необхідне для свого порятунку щось таке, що вислизає від його розуму, через божественне одкровення. Притому навіть і те знання про бога, яке може бути добуто людським розумом, по необхідності повинне бути надане людині через божественне одкровення: тому що істина про бога, відшукана людським розумом, була б доступна деяким, притому з домішкою численних оман, тим часом як від володіння цією істиною цілком залежить порятунок людини, яка перебуває у бога» [23, с. 111].

І як би це цинічно нині не сприймалося багатьма, основна заповідь – це заповідь любові до Бога й до свого близького як до себе самого. А що значить любити Бога? Це значить любити все, що створене Ним, оскільки Він – у всьому. Відхилення земних законів від цих основних правил незмінно породжує тупик у розвитку й нерідко знищення цілих соціальних систем.

На жаль, сучасне позитивне законодавство нерідко перебуває в глибокому протиріччі з Божими заповідями. Наприклад, українське господарське й цивільне законодавство, сформоване під впливом прихильників фундаментального ринкового лібералізму, від якого практично всі західні країни відмовилися ще в 30-і роки минулого століття, буквально пронизане принципами й положеннями, які не мають нічого спільного з любов'ю взагалі (хіба що крім любові до прибутку) і до «свого близького», зокрема. «Оцінювана приростом грошей і благ заповзятливість не занадто сумісна з помірністю й любов'ю. Що людина, що природа, що Бог!» [18, с. 282].

Яскравим прикладом цього можуть служити кредитні відносини. Надання грошей під відсотки є однією з найнебезпечніших форм паразитування, яке підриває підвалини суспільства, загрожує його прогресу й суперечить закону Божому. Не випадково всі основні світові релігії вкрай негативно ставляться до цього явища й забороняють його (принаймні, щодо своїх співгромадян – «ближніх»). Так у Корані читаємо: «Ті, які пожирають ріст, повстануть тільки такими ж, як повстане той, кого валить сатана своїм доторканням. Це – за те, що вони говорили: «Адже торгівля – те ж, що ріст». А Аллах дозволив торгівлю й заборонив ріст... Знищує Аллах ріст і вирощує милостиню» (Сура 2:275–277). У Біблії сказано: «Не будеш позичати братові своєму під відсоток срібла, під відсоток їжі й усякої речі, яка займається під відсоток. Чужому позичиш під відсоток, а братові своєму не позичиш під відсоток, щоб благословив тебе Господь, Бог твій у всьому...» (Старий Завіт, Второзаконня, 23:20-21). З одного боку, кредитування за рахунок відсотків веде до паразитарного (нетрудового) збагачення і «вимивання» грошових й, безперечно, психічних, психологічних, моральних і т.і. ресурсів нації (в Україні банківські відсотки досягають 40 % річних), а, відтак, до її ослаблення і затримки еволюційного розвитку, а, з другого, – до розширеного, не обумовленого об'єктивними умова-

ми, виробництва, а, значить, і інтенсивнішого використання тих же природних ресурсів і, як це не звучить парадоксально, прискорення кінця Людства. Грошово-кредитна система в умовах, коли гроші нічим по суті матеріальним не забезпечені, й друкуються за суб'єктивним рішенням приватних осіб, є могутнім інструментом влади над людьми й організованих чи стихійних фінансово-економічних криз в межах майже усєї планети. Вона ж цілком ймовірно може стати основним засобом встановлення диктатури в умовах глобального об'єднання землян. За нашим переконанням, ноосферна господарська система і, відповідно, господарське право повинні відмовитись від кредитування під відсотки.

Висновки. Ноосферний вік, про який передові представники людства, у тому числі наші співвітчизники, на початку ХХ ст. могли лише робити сміливі здогади, є реальністю. Ноосфера – це по суті своєрідна бібліотека Землі, в якій накопичується і відповідно систематизується інформація про еволюційний досвід матеріального й духовного буття планети, природи і людини. З урахуванням набутого досвіду, технічного розвитку, усе більшої доступності езотеричних (таємних) знань і природно-кліматичних процесів, що охоплюють усю поверхню земної кулі, Людство приходить до розуміння того, що воно, як і планета у цілому, підійшло до певної межі, за якою закінчується «стара», умовно кажучи, біосферна епоха. Наступає нова епоха, якій має відповідати нова людина, нове мислення і нова господарська діяльність, заснована на одухотвореному розумі.

Як правильно зазначає А. І. Субетто, настали екологічні межі ринково-капіталістичної онтології господарства, як і ринково-капіталістичної аксіології господарства, таким цінностям ринково-капіталістичного буття, якими є «вільний ринок», «приватна власність», «прибуток», «приватний капітал», «експлуатація найманої праці», тобто весь набір цінностей капіталізму. Останні події показали, що якщо людство не зробить реального ривка в ноосферне «царство волі» вже на початку ХХІ ст., то «господарський матеріалізм» у його ринково-капіталістичному й антиекологічному/антиноосферному втіленні, який сильніший «політичного ідеалізму», може виявитися «гробовою кришкою» над загальною екологічною могилою для всього людства на планеті Земля. І коли-небудь може виникнути питання: «А чи були на Землі людський розум і розумна організація господарства?» [20]. Новому ноосферному віку потрібне нове ноосферне соціально-екологічне господарське право.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Див.: *Прилуцький Р. Б.* Цінність, перевірена часом: господарському праву сто років / Р. Б. Прилуцький // *Юридична наука.* – 2011. – № 1. – С. 93–100.

2. Див., нап.: *Прилуцький Р. Б.* Особливості правового регулювання відносин у сфері господарювання в умовах обмежених ресурсів планети та глобальних змін клімату (постановка проблеми) / Р. Б. Прилуцький // *Актуальні проблеми цивільного та господарського права.* – 2010. – № 3 (22). – С. 49–54; *Прилуцький Р. Б.* Про відповідність принципів господарського права потребам докорінної перебудови економіки України у світлі наслідків фінансово-економічної кризи та глобальних змін клімату / Р. Б. Прилуцький // *Юридична наука.* – 2011. – № 2. – С. 81–89; *Прилуцький Р. Б.* Принципи господарювання і модернізація господарського законодавства України на сучасному етапі розвитку / Р. Б. Прилуцький // *Вісник господар-*

ського судочинства. – 2011. – № 3. – С. 73–81; Прилуцький Р. Б. Особливості формування господарського законодавства України на сучасному етапі розвитку Людства / Р. Б. Прилуцький // Вісник Академії адвокатури України. – К. : Видавничий центр Академії адвокатури України, 2011. – число 2(21). – С. 248–251.

3. Булгаков С. Философия хозяйства (Мир как хозяйство) [Електронний ресурс] / С. Булгаков. М., 1990. – Режим доступу : <http://www.magister.msk.ru/library/philos/bulgakov/bulgakov01.htm>

4. Большая энциклопедия Кирилла и Мефодия 2007 [Электронный ресурс]. Современная универсальная российская энциклопедия. – К. : компания «Фабрика Гр», 2007. – 1 электрон. опт. диск (WINDOWS DVD-ROM); 12 см.

5. Вернадский В.И. Несколько слов о ноосфере / В. И. Вернадский // Успехи современной биологии. – 1944. – N 18. – Вып. 2. – С. 113–120. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/noos.html>

6. Див., напр. : Кавалеров В. А. Від «техносфери» до «ноосфери»: філософсько-освітній аспект [Текст] / В. А. Кавалеров. – Вісник НТУ–УКП. Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2011. – Вип. 3. – С. 24–28.

7. Долгин А. Манифест новой экономики. Вторая невидимая рука рынка [Текст] / Александр Долгин. – М. : «АСТ», 2010. – 256 с.

8. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление. 1936–1938. / В. И. Вернадский. – Электронный архив В. И. Вернадского. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://vernadsky.lib.ru>

9. Сабадаш Ю.С. Глобальні проблеми сучасності та «Римський клуб» / Ю.С. Сабадаш // Вісник Житомирського державного університету. – 2011. – Вип. 57. – Філософські науки. – С. 17–22.

10. Meadows, D.H., Meadows, D.L., Randers, J. and Behrens III, W.W. The Limits to Growth: A Report to The Club of Rome (1972) on the Predicament of Mankind. – New York: Universe Books, 1972. – 205 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sustainer.org/pubs/limitstogrowth.pdf>.

11. Медоуз Д.Х. Пределы роста: Учебное пособие [Текст] / [Д. Х. Медоуз, Д.Л. Медоуз, Й. Рандерс]; Пер. с англ., Под ред. Г. А. Ягодина. – М. : Прогресс-Пангея, 1972. – 304 с.

12. Meadows, D.H., Meadows, D.L. and Randers, J. Beyond the Limits: Global Collapse or a Sustainable Future. London: Earthscan Publications Ltd., 1992. – 320 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http://courses.washington.edu/envh311/Readings/Optional_03B.pdf

13. Медоуз Д.Х. За пределами роста: Учебное пособие / [Д.Х. Медоуз, Д.Л. Медоуз, Й. Рандерс]; Пер. с англ. / Под ред. Г.А. Ягодина. – М. : Прогресс-Пангея, 1994. – 304 с.

14. Meadows, D. H., Randers, J. and Meadows, D. L. (2004). Limits to Growth: The 30-Year Update. White River Junction, Vermont: Chelsea Green Publishing Co. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://web.boun.edu.tr/ali.saysel/ESc307/limits.pdf>

15. Див., напр.: Медоуз Деннис. Пределы роста. 30 лет спустя. Учебное пособие для ВУЗов [Текст] / [Деннис Медоуз, Донелла Медоуз, Йорген Рандерс] / [Пер. с англ. Е. С. Оганесян]. – М. : ИКЦ «Академкнига», 2007. – 342 с.

16. Федотов А.Л. Глобалистика: Начала науки о современном мире: Курс лекций. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 224 с.

17. Федотов А. Глобальный исторический процесс как отражение научной картины современного единого мира [Электронный ресурс] / Аркадий Федотов. – Ресурс доступу : <http://nationals.elco.ru/russia-motherland-fedotov.html>

18. *Осипов Ю.М.* Опыт философии хозяйства [Текст] / Ю.М. Осипов. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – 382 с.

19. *Прилуцький Р.* Моделі правового регулювання сфери господарювання і фінансово-економічна криза в Україні [Текст] / Р. Прилуцький // Право України. – 2010. – № 6. – С. 122–126.

20. *Субетто А.И.* Ноосферный вектор в философии хозяйства [Электронный ресурс] / А.И. Субетто // Общество. Среда. Развитие (Terra Humana). – 2008. – № 4. – С. 133–144. – Режим доступа: http://www.terrahumana.ru/arhiv/08_04/08_04all

21. Хозяйственное право : учебник [Текст] / [В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, К.С. Хахулин и др.] ; под ред. Мамутова В. К. – К. : Юринком Интер, 2002. – 912 с.

22. *Прилуцький Р.Б.* Принципи господарювання і модернізація господарського законодавства України на сучасному етапі розвитку / Р.Б. Прилуцький // Вісник господарського судочинства. – 2011. – № 3. – С. 73–81.

23. *Аквинский Фома.* Сумма теологии (отрывки) [Электронный ресурс] / Фома Аквинский. – Режим доступа : http://old.thirdmill.org/files/russian/23202-2_19_00_10-41-59_PM-SummaTheologia.doc.pdf

Прилуцький Р. Б. Господарське право ноосферної доби

У статті розглянуто особливості переходу людства до ноосферного віку, глобальні проблеми, що супроводжують цей перехід, загальні умови їх подолання, місце господарського права у цьому процесі й необхідність відповідного його переосмислення і зміни.

Ключові слова: біосфера, ноосфера, обмежені ресурси, глобальні екологічні зміни, загроза знищення цивілізації, господарство, господарська діяльність, філософія господарства, межі зростання, глобалістика, наука, господарське право.

Прилуцкий Р.Б. Хозяйственное право ноосферного времени

В статье рассмотрены особенности перехода человечества к ноосферному веку, глобальные проблемы, которые сопровождают этот переход, общие условия их преодоления, место хозяйственного права в этом процессе и необходимость соответствующего его переосмысления и изменения.

Ключевые слова: биосфера, ноосфера, ограниченные ресурсы, глобальные экологические изменения, угроза уничтожения цивилизации, хозяйство, хозяйственная деятельность, философия хозяйства, границы роста, глобалістика, наука, хозяйственное право.

Prilutsky R.B. Commercial law noospheric time

In clause the features of transition of mankind to noospheric to century, global problems are considered which accompany with this transition, general conditions of their overcoming, place of the economic right in this process and necessity appropriate it comprehension and change.

Key words: biosphere, noosphere, limited resources, global ecological changes, threat of destruction of a civilization, economy, economic activity, philosophy of a economy, the Limits to Growth, globalistik, science, economic right.

Стаття надійшла до редакції 13.12.2012.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ ГУ МВС УКРАЇНИ В М. КИЄВІ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

О.Г. Пелагеша

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
управління в органах внутрішніх справ
Національної академії внутрішніх справ*

В.Л. Костюк

*кандидат юридичних наук,
науковий співробітник наукової лабораторії проблем
організаційно-правового
та кадрового забезпечення діяльності
органів внутрішніх справ
Національної академії внутрішніх справ*

Постановка проблеми. Актуальність питань забезпечення охорони громадського порядку зумовлена насамперед тим, що саме патрульна служба міліції ГУ МВС України в м. Києві безпосередньо виконує провідну роль при забезпеченні охорони громадського порядку в столиці. Питання, що виникають у діяльності служби та шляхи їх вирішення, мають принципове значення для країни та її громадян.

Сучасний етап розвитку України охарактеризовано складними процесами, що мають місце в політичній, соціальній та економічній сферах життя держави. Найважливіша тенденція зростання соціальної напруги в суспільстві, у зв'язку із проведенням політичних, адміністративних та економічних реформ. Така нестабільність впливає на стан правопорядку та громадський спокій, зокрема.

Київ одне з міст України, де постійно проводяться масові заходи. Це все вимагає від правоохоронних органів кардинально нового підходу до забезпечення громадського порядку під час таких заходів. При цьому одне з головних місць у забезпеченні цього завдання відведене патрульній службі міліції. Ці обставини зумовлюють особливу актуальність наукового аналізу та дослідження питань діяльності підрозділів міліції громадської безпеки, а саме, патрульної служби міліції при забезпеченні громадського порядку у м. Києві.

Разом з тим, діяльність патрульної служби ГУ МВС України в м. Києві при забезпеченні охорони громадського порядку в світлі поліцейської реформи та проведення масових заходів комплексно не досліджувалась.

Мета статті. Розкрити актуальність проблеми діяльності патрульної служби ГУ МВС України в місті Києві при забезпеченні охорони громадського порядку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі вже розглядалися загальнотеоретичні та практичні питання охорони громадського порядку та вдосконалення діяльності ОВС у сфері охорони громадського порядку, що значно полегшує вивчення проблеми. Так, питання, що порушуються у публікації в окремих аспектах розглядалися у працях науковців: В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, Ю.П. Бітяка, І.І. Веремеєнка, П.А. Вороб'я, І.П. Голосніченка, С.Т. Гончарука, Є.В. Додіна, М.І. Єропкина, А.П. Закалюка, С.В. Ківалова, А.П. Ключниченко, Ф.Є. Колонтаєвського, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, Ю.Ф. Кравченка, Л.Л. Попова, А.П. Шергіна.

Основні результати дослідження. Розглядаючи патрульну службу ГУ МВС України в м. Києві, як складовий підрозділ патрульної служби МВС України у складі міліції громадської безпеки, можна зазначити, що вона є своєрідним системним утворенням з універсальними ознаками, які притаманні підрозділу, що забезпечує охорону громадського порядку у мегаполісі [1, с. 39-40].

Варто звернути увагу на характерні особливості та фактори, що вирізняють діяльність патрульної служби ГУ МВС України в м. Києві від діяльності підрозділів патрульної служби інших регіонів нашої держави. Хоча служба і є компонентом загальної системи правоохоронних органів, а в нашому випадку міліції громадської безпеки. Вона виокремлюється своїми властивостями службово-бойової діяльності з охорони громадського порядку у специфічних умовах м. Києва. Організаційна структура служби чітко ієрархізована та підпорядкована загальній структурі МВС та ГУ МВС, у той же час, маючи, свої притаманні тільки столичній міліції особливості. Так на території столиці розташовані такі важливі об'єкти, як Верховна рада України, Кабінет міністрів України, міністерства та відомства нашої країни, а також дипломатичні консульства та представництва зарубіжних держав. І, як наслідок, усі ці фактори впливають на формування завдань, розстановку сил і засобів, дислокацію постів та нарядів і т.п. Тому існує необхідність у формуванні спеціальних знань та вмінь у працівників патрульної служби ГУ МВС України в м. Києві в деяких випадках відмінних, більших за обсягом, ніж у працівників підрозділів інших регіонів країни.

Ще однією з особливостей було право на проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу, який приймала Україна та Польща у 2012 р. Місто Київ, як столиця, було визначено місцем проведення фінального матчу чемпіонату.

Перед патрульною службою ГУ МВС України в м. Києві постали нові завдання в сфері охорони громадського порядку, що привело до перегляду основних форм і методів її діяльності, відповідно до європейських стандартів безпеки, додаткового навчання її працівників, покращення матеріального забезпечення та підвищення загального іміджу правоохоронних органів. Робота міліції з підготовки до чемпіонату базувалася на визначальному прин-

ципі УЄФА – гарантування безпеки учасників та гостей під час проведення цього заходу.

МВС України було введено цілодобове забезпечення охорони громадського порядку під час проведення чемпіонату Європи з футболу 2012 р. і, як наслідок, виникла необхідність залучення додаткових сил та засобів, корегування дій згідно плану єдиної дислокації, внесення змін у маршрути патрулювання та порядок взаємодії усіх підрозділів. Правоохоронними органами, зокрема ДГБ МВС України, для кожного матчу Євро-2012 була розроблена окрема тактика з організації безпеки та правопорядку у приймаючих містах.

З іншого боку, як зазначали В.Г. Кутушев, В.Є. Караханов та Д.М. Гвішиані, організація будь-якої системи і патрульної служби міліції зокрема, визначається сукупністю базових принципів. Не вдаючись у конкретизацію, необхідно вказати ключовий перелік принципів такого роду: поєднання централізації і децентралізації [2, с. 24] територіально-галузевий принцип, ієрархічна побудова, організаційне випередження, первинність функцій і вторинність їх структурного забезпечення, організаційна відповідність, системність, стабільність і гнучкість структури [3, с. 31].

Тому, як зазначав Ф.Є. Колонтаєвський, ефективна організація діяльності патрульної служби міліції з реалізації завдань з охорони громадського порядку та безпеки повинна ґрунтуватися на таких умовах: визначення цілей і задач; розробка й удосконалення структури служб і підрозділів; визначення функціональних обов'язків співробітників, удосконалення роботи патрульної служби міліції, впровадження сучасного досвіду [4, с. 37].

Наразі, можна погодитися з думкою Юсупова Х.А., який вважає, що організаційна структура патрульної служби в цілому та патрульної служби міліції ГУ МВС України в м. Києві, як підрозділу міліції громадської безпеки детермінована виконуваними функціями. Тому, вихідне положення для визначення поняття її організаційної структури полягає в тому, що функції цього підрозділу, які складають зміст діяльності з охорони громадського порядку, повинні обумовлювати відповідність завданням побудову [5, с. 22].

Таким чином, організаційна структура патрульної служби міліції ГУ МВС України в м. Києві визначається: по-перше, характером виконуваних завдань і функцій, а по-друге, національно-державним і адміністративно-територіальним розподілом м. Києва. Виходячи із зазначеного, патрульна служба міліції ГУ МВС України в м. Києві, як складова міліції громадської безпеки, входить у загальнодержавну систему забезпечення громадського порядку та безпеки. Це впливає з того, що її організаційна структура зумовлена рівнем функціонування, а саме: регіональним та місцевим.

Діяльність патрульної служби міліції ГУ МВС України здійснюється у чіткій ієрархієзованій системі МВС України і ДГБ МВС України та тісній взаємодії з виконавчим органом Київської міської ради (КМДА) та вимагає скоординованої дії під час охорони громадського порядку. Її метою є забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері охорони громадського порядку, профілактики правопорушень шляхом здійснення комплексу заходів, спрямованих на усунення причин та умов вчинення протиправних діянь, а

також налагодження дієвої співпраці патрульної служби та КМДА у зазначеній сфері.

Організація діяльності патрульної служби міліції ГУ МВС України в м. Києві при охороні громадського порядку базується на таких методах, як несення служби пішими нарядами та автопатрулями, патрулювання спеціальних мобільних груп для боротьби з найпоширенішими правопорушеннями, що вчиняються в громадських місцях, виставлення постійних піших постів у криміногенних зонах, використання кінних нарядів та велопатрулів у лісопаркових зонах, створення пересувних пунктів міліції у віддалених від міськрайвідділу районах.

Для несення служби в м. Києві залучаються такі види нарядів: патруль на автомобілях, піший патруль, патрулі на велосипедах, кінні патрулі, піші патрулі із службовими собаками, пости. Комплексно на охорону громадського порядку в системі єдиної дислокації у м. Києві виставляється: авторпатрулів – 253; піших нарядів – 150; постів – 85.

Зважаючи на таке розмаїття форм організації діяльності патрульної служби міліції ГУ МВС України в м. Києві з охорони громадського порядку, важливого значення набуває оперативне управління патрульними нарядами.

На теперішній час провідною формою організації діяльності з охорони громадського порядку є комплексне використання сил і засобів міліції, задіяних до даної діяльності згідно плану єдиної дислокації. Тому, для охорони громадського порядку стає важливим визначення ефективних маршрутів патрулювання, відповідно до оперативної обстановки, сил і засобів [6].

Важливим фактором для ефективного несення служби нарядами повинен стати так званий плаваючий графік несення служби, а точніше патрулювання на маршруті. Він повинен передбачати раптову для правопорушників появу правоохоронців. Наприклад: працівники, які з'являються на маршруті патрулювання в один і той же час, з одного й того ж місця є передбачуваним для правопорушників. Тому патрульним потрібно з'являтися на маршруті патрулювання в потенційно – небезпечних місцях вчинення правопорушень з різними інтервалами часу та з різних сторін.

Варто зауважити, що у рамках реалізації програми «Безпечне місто» в ГУМВС України в м. Києві та в усіх райупраліннях з 1 квітня 2009 р. введено в дію систему централізованого управління нарядами міліції («Цунамі»), яка включає в себе підсистему камер відеоспостереження. На даний час установлено 35 камер, що здійснюють контроль за людними місцями в центральній частині столиці. Відеоінформацію виведено на монітори чергових частин ГУ МВС України в м. Києві та МВС України.

Однак цього замало. Наприклад, у найбільшому місті Польщі Варшаві, (населення міста становить 1,7 млн. жителів) така ж кількість відеокамер спостереження за дотриманням правопорядку та безпеки громадян у громадських місцях, як разом взятих в Дніпропетровській, Донецькій, Львівській, Одеській, Харківській областях та м. Києві (300 проти 304). Усім зрозуміло, що відеоспостереження значно допомагає в роботі з охорони громадського порядку. Більше того, сам факт наявності камер спрацьовує як профілактичний фактор,

порушники місця, де ведеться відеоспостереження, намагаються, як мінімум не перебувати в полі зору камер.

У тій же Варшаві раціональне розміщення відеокamer дозволило контролювати 70,0% місць вчинення правопорушень (у Києві – до 30%, а в обласних центрах – менше 25%). У деяких випадках одна телекамера контролює територію, адекватну несенню служби на ній 2–3 парних піших нарядів поліції. Це, у свою чергу, дозволило вивільнити частину патрульно-постових нарядів поліції з вулиць та громадських місць, що контролюються телекамерами, і додатково виставляти наряди поліції у тих місцях, де відсутня система візуального моніторингу, що, у свою чергу, дозволило взяти під контроль практично всі вулиці м. Варшави.

Тому запровадження технічних засобів спостереження, поряд з удосконаленням форм і методів роботи міліції – один із головних шляхів вирішення проблеми контролю за правопорядком у громадських місцях [7].

Варто наголосити на проблемі інституту наставництва, який має на меті передачу набутого позитивного досвіду від досвідчених працівників служби працівникам, які щойно прийшли на службу. Але часто так буває, що наставниками бувають співробітники, які самі нещодавно приступили до роботи. Все це є наслідком проблемного питання кадрового забезпечення патрульної служби міліції та плинності кадрів.

Разом з тим, залучення на службу до патрульної служби міліції ГУ МВС України в м. Києві нових працівників не завжди компенсує втрати, адже разом з омолодженням відчувається відсутність достатнього рівня фахової підготовки та досвіду. Не задовольняє і моральний рівень молодих працівників, їх готовність виконувати свої функціональні обов'язки в умовах значних обмежень. Слід констатувати, що проблеми, які виникли ще на зорі вітчизняної незалежності в 90 – тих роках ХХ ст., залишились й по теперішній час, коли до ОВС України йде не відбір, а «добір». Робота в міліції є непрестижною, адже залишається актуальною теза, що суспільна думка, яка формується процесами, що проходять у суспільстві, все більше і не без підстав характеризує роль і діяльність міліції з негативного боку [9, с. 52].

Тому, і сьогодні МВС України намагається шукати шляхи посилення ефективності діяльності патрульної служби міліції, загалом, та патрульної служби міліції ГУ МВС України в м. Києві і підняття її авторитету. Однак, як відзначають дослідники цієї проблеми, ще недостатньо проводиться досліджень на предмет підвищення зацікавленості і задоволеності працівників своєю службою, застосування різноманітних форм морального і матеріального стимулювання працівників [10, с. 47-48]. Окрім того, неправомірне припинення низки соціальних пільг працівників міліції (знижки по оплаті комунальних послуг, спроби відмінити безкоштовний проїзд і міському транспорті тощо), ще сильніше погіршила їхнє матеріальне становище. Низький рівень оплати складної та небезпечної праці, «столичні ціни», які вищі за ціни в інших регіонах, значне зниження соціального статусу працівника міліції також впливають на кількість і якість кандидатів, що планують працювати в патрульній службі. На теперішній час, лише за офіційними даними, в українській мілі-

ції існує недоукомплектованість особового складу в розмірі 18%. Таке недостатнє фінансування заважає вирішити кадрову проблему підрозділів патрульної служби міліції ГУ МВС України в м. Києві. Надходження основних предметів літнього та зимового форменого одягу для працівників Київського гарнізону складають у поточному році відповідно 11 та 19 % від річної норми потреби, транспортними засобами – 65 %.

Одне з найнагальніших питань – це питання забезпечення житлом і воно продовжує загострюватись. На сьогоднішній день загальна кількість працівників київської міліції, яких необхідно забезпечити тимчасовим житлом (гуртожитками) складає 2971 особа, з яких 1591 – проживають у гуртожитках цивільних організацій, а 1380 – наймають житло, проживають у родичів або за межами міста Києва. У цілому, із загальної кількості працівників столичної міліції 2920 – перебувають на квартирному обліку ГУ. Впродовж 12 місяців 2011 р. від Київської міської державної адміністрації та райдержадміністрацій міста підрозділами ГУ отримано всього 152 квартири [11].

Окрім того, подібний дефіцит необхідного матеріального забезпечення робить неможливим залучення висококваліфікованих фахівців для підготовки персоналу, купівлю необхідного технічного обладнання, облаштування службових приміщень і навіть забезпечення пально-мастильними матеріалами службового автотранспорту.

Висновок. Підводячи підсумок необхідно зауважити, що нагальна потреба у реформуванні міліцейської системи вимагає проведення в ОВС, загалом, і в підрозділах патрульної служби міліції ГУ МВС України в м. Києві, зокрема, якісно нової кадрової політики, розробку й прийняття концепції розвитку служби в ОВС, адже зазначені проблемні питання, напряму пов'язані з нагальною необхідністю реформування ОВС у цілому. Необхідно спрямувати першочергові організаційні заходи саме на ресурсне та фінансове забезпечення цього напряму правоохоронної діяльності, адже лише після створення хоча б мінімально необхідних умов можна здійснювати якісне керівництво та будувати систему контролю якості виконання службових обов'язків. Відтак з підвищенням рівня професіоналізму працівників патрульної служби міліції ГУ МВС України в м. Києві підвищується ефективність роботи ОВС взагалі, що, у свою чергу, впливає на підвищення їх авторитету та відповідного зміцнення правосвідомості. Організація діяльності служби повинна бути зорієнтована на нормативне врегулювання не лише регламентації діяльності чи поведінки працівників, але й належного матеріального заохочення, що б стимулювало прагнення цінити своє місце служби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Теория управления в сфере правоохранительной деятельности: Учебник / Под ред. В.Д. Малкова. – М. : Академия МВД СССР, 1990. – 323 с.
2. *Кутушев В.Г.* Сущность и содержание социального управления: Лекция. – Хабаровск: ВШ МВД РФ, 1997. – 280 с.
3. *Караханов В.Е.* Оперативное внутрисистемное управление: вопросы теории: Учебное пособие. – М. : Академия МВД СССР, 1980. – 65 с.

4. Колонтаевский Ф.Е. Организация и совершенствование деятельности милиции общественной безопасности: Учебное пособие. – М. : Академия МВД РФ, 1995. – 265 с.

5. Юсупов Х.А. Организационно-правовые вопросы ООП и безопасности в современных условиях: автореферат дис. : Академия упр. МВД России. – М., 1998. – 22 с.

6. Про створення підрозділів організації діяльності патрульної служби в ГУ МВС, УМВС: Наказ МВС України від 6 травня 2006 р. № 456. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.komitet12.org.ua>

7. Петков В.П. Развитие юриспруденции у державі на сучасному етапі не можливий без ефективного навчання менеджменту (можливості, проблеми та перспективи). Правове забезпечення діяльності міліції/поліції : історія, сучасні проблеми та міжнародний досвід: Тези доповід. наук.-теорет. конф. В.П. Петков. – К. : КНУВС, 2007. – 108 с.

8. Жданов Н.М., Соловей Ю.П. Проблемы деятельности милиции в современных условиях / Н.М. Жданов, Ю.П. Соловей. – Омская ВШМ МВД СССР. – Омск, 1990. – 220 с.

9. Порфімович О.Л. Корпоративний імідж міліції України : Монографія / О.Л. Порфімович. – Б. Церква : «Червона Рута – Турс», 2005. – 144 с.

10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://militia.kiev.ua>

Пелагеша О.Г., Костюк В.Л. Актуальні проблеми діяльності патрульної служби ГУ МВС України в м. Києві при забезпеченні охорони громадського порядку

У статті розглянуто характерні особливості діяльності патрульної служби ГУ МВС України в м. Києві, наведено притаманні проблеми, що вишикують під час забезпечення охорони громадського порядку та розкрито шляхи їх вирішення.

Ключові слова: міліція громадської безпеки, патрульна служба, охорона громадського порядку, єдина дислокація, сили та засоби.

Пелагеша А.Г., Костюк В.Л. Актуальные проблемы деятельности патрульной службы ГУ МВД Украины в г. Киеве при обеспечении охраны общественного порядка

В статье рассмотрены характерные особенности деятельности патрульной службы ГУ МВД Украины в г. Киеве, указаны характерные проблемы, которые возникают во время обеспечения охраны общественного порядка и приведены пути их решения.

Ключевые слова: милиция общественной безопасности, патрульная служба, охрана общественного порядка, единая дислокация, силы и средства.

Pelagesha O.G. Kostiuk V.L. Contemporary issues of patrol service in ensuring public safety (Kyiv municipal office of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine)

The article considers the characteristics of patrol service (Kyiv municipal office of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine), revealing the inherent problems that arise during the enforcement of public safety and offering the ways to resolve them.

Keywords: public safety police, patrol service, enforcement of public safety, single dislocation, armed forces and facilities.

Стаття надійшла до редакції 09.11.2012

ЧИННИКИ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

І.В. Сервецький

*доктор юридичних наук, доцент,
начальник кафедри управління
Національної академії внутрішніх справ*

О.В. Сапрун

*ад'юнкту кафедри управління в органах внутрішніх справ
Національної академії внутрішніх справ*

Постановка проблеми. Впровадження ринкових відносин зумовили потребу у формуванні нового механізму державного управління. Актуальним є питання оптимізації системи управління, її оптимізації створення ефективних механізмів її реалізації та впровадження нових підходів до понять: «регіон», «регіональні органи», «регіональна поліція», «регіональна політика».

У світовій практиці поняття «регіональні органи» набуло значного поширення. Якому присвячено ціле коло наукових робіт, в яких стверджується про необхідність реформування правоохоронних органів.

Про необхідність реформування системи правоохоронних органів йдеться в Указі Президента України «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України», в якому зазначено про невідповідність нинішньої правоохоронної системи України завданням, щодо захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина; їх нездатністю протистояти новітнім викликам національній безпеці (явищам і тенденціям, що можуть за певних умов перетворитися на загрози національним інтересам), пов'язаним із застосуванням інформаційних технологій в умовах глобалізації, насамперед кіберзагрозам [1].

У системі правоохоронних органів, важливе місце займає Міністерство внутрішніх справ України, на яке покладається основне завдання з забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина [2], що не відповідає сучасним потребам суспільства, у збалансованій регіональній політиці, децентралізації органів виконавчої влади.

Концепція реформування правоохоронних органів, яка буде здійснена найближчим часом, сприятиме активізації проведення відповідних змін у цій сфері [3].

Функціонування будь-якого органу внутрішніх справ відбувається в певному об'єктивному середовищі, в якому кримінологічні процеси посідають вагомe місце серед чинників, що впливають на систему і структуру ОВС. Це твердження лише підтверджує взаємозв'язок і взаємозалежність між такими категоріями, як середовище функціонування організаційно-структурна побудова органів внутрішніх справ [4, с. 154].

Мета полягає у визначенні поняття «регіональна поліція», що обумовлюють її створення та діяльність.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Роботи вітчизняних учених, таких як: М.І. Ануфрієв, О.М. Бандурка, В.М. Плішкін, В.О. Шамрай та інших направлені на вдосконалення діяльності міліції (поліції).

Проблемами регіональних систем управління займались також і зарубіжні вчені: А.Д. Воскресенський, О.І. Данильчук, К. Дойч, А.С. Макаричева, Е. Маркузен, М. Рассета, Т.С. Стародуб.

Основні результати дослідження. Перш ніж розібратись у залежності організації системи ОВС від зовнішнього середовища, необхідно зазначити в чому полягає ця залежність. В тлумачному словнику Української мови зазначено, що «чинник» це — похідне від поняття «чинити», «діяти», «здійснювати певний вчинок, дію», тобто «те, що чинить, здійснює вплив, діюче». Серед синонімів цього поняття — поняття «фактор», яке походить від латинського слова «factore» («діяти», «виробляти», «примножувати»). — умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища [16].

Нами пропонується типова класифікація чинників (факторів), які передують створенню регіональної поліції, а саме:

1. Суспільно-географічні чинники, в зарубіжній літературі отримали назву факторів локалізації, які умовно можна поділити на дві групи.

Перша група — це фундаментальні чинники притаманні даній території або такі, що формувалися протягом значного періоду часу. Вони створюють основу соціально-економічного розвитку регіону і не зазнають швидких змін. До таких чинників відносяться: суспільно-географічне положення, природно-ресурсні умови, демографічний потенціал (частково), транспортна мережа, матеріально-технічна база промислового і агропромислового комплексів.

Друга група — це чинники, які можуть змінюватися впродовж еволюційного розвитку суспільства, що сприяє значному підвищенню продуктивності праці, загального рівня розвитку регіону. Вони при певних обставинах можуть забезпечити стрімке зростання економіки. До цієї групи чинників відносяться: науково-інтелектуальний потенціал, рівень освіченості, форми господарювання, науково-технічні трансформації, інновації, соціальна інфраструктура, комунікацій, криміногенні фактори та інші.

2. Управління політико-господарськими справами регіону, силами і засобами їх реалізації є законодавство, регуляторна діяльність уряду, вплив політичних і громадських організацій. Усі складові динамічні, тобто є змінними факторами, — у різні періоди часу з різним темпом. Як правило, їх вплив є досить суттєвим [17]. Регіональне управління являє собою цілеспрямований вплив органів місцевого самоврядування (регіональних органів) на підприємства і організації, розташовані на території даного регіону (певної адміністративно-регіональної одиниці) в інтересах досягнення загально-регіональних цілей [18, с. 181].

А.О. Єпіфанов, І.В. Сало вважають, що поєднання загальнонаціональної моделі міжрегіонального розвитку та територіальних моделей відтворювальних процесів, властивих певній території, для розвитку та поглиблення територіального поділу праці, комплексного використання ресурсового потенціалу територій, розвитку сучасної ринкової інфраструктури та місцевих ринків

капіталу тощо має впроваджуватися науково обґрунтована та ефективна регіональна політика держави. Цьому повинно передувати усвідомлення того, що «регіон» слід розуміти як економічний район, який виділяється всередині країни своєю спеціалізацією та структурою виробництва, природними і трудовими ресурсами, соціальними та економічними особливостями [19, с. 39].

Регіональна політика – це система цілей і завдань органів державної влади по управлінню політичним, економічним і соціальним розвитком регіонів країни, а також механізм їх реалізації [20, с. 182].

3. Економіко-соціальні задачі, які стоять перед регіоном та перспективний план його виконання. На думку О.І. Шаблія, який стверджує, що найбільший населений пункт, визначає головні зовнішні функції і геопросторову організацію соціально-економічного району, території [21, с. 444-450].

З позицій економічної теорії підходить І. Бистряков зазначаючи, що визначальним для регіону є – функціонально спрямований певний самодостатній господарський модуль, який самостійно розвивається та самостійно вирішує питання відтворення системи міжрегіональних зв'язків [22, с. 39].

На думку В. Шилова, визначальним регіону є соціально-економічний простір з певною природно-географічною територією, з притаманним їй певним типом та характером виробництва, зі специфічними історико-культурними та демографічними особливостями, з адміністративно-політичною територією та кордонами, а також з дією одного кола нормативно-правової бази [23, с. 51].

В юридичній енциклопедії визначено, що регіональне планування: це – заходи щодо розроблення і здійснення програм економічного і соціального розвитку окремих районів країни в рамках загального національного плану (програми); у більш широкому сенсі – як відображення в національних планах і програмах розвитку регіональної політики держави [18, с. 607-608].

4. Визначення основних пріоритетів розвитку регіону залежно від специфіки конкретного регіону. На думку І. Михасюка і А. Мельника, є тенденція до вирівнювання не тільки меж регіонів, а й економічного потенціалу, введення в них великих міст, які виконують міжгалузеві функції виробничого, наукового, культурного обслуговування, а також функції підготовки та перепідготовки кадрів [24, с. 481- 482].

5. Зосередження історико-етнічних, культурних, соціальних, засобів збереження, їх облік та ефективне використання. На думку І.І. Сигова, що це сукупність найрізноманітніших галузей економіки, культури, які охоплюють виробництво, розподіл, обмін та споживання матеріальних та духовних благ і послуг на певній території є особливим при визначенні регіону. Важливою ознакою регіону у такому розумінні є наявність своєї підсистеми, яка здійснює управління. В зв'язку з цим класифікацію регіонів слід щільно пов'язати з адміністративно-територіальним устроєм країни [25, с. 15-18].

6. Контроль загальнодержавних інституцій за діяльністю регіональних органів влади, органів управління. На думку С. Телешуна, сучасний територіальний устрій, що потребує насамперед не просто суттєвих змін, а змін принципів. Ці зміни мають передбачати поділ не на області, а на регіони, оскільки

ки цього вимагають перш за все загальнодержавні інтереси, зокрема, збереження унітарності країни [26, с. 18].

Сукупність вищезазначених чинників хоча і не розкриває в повній мірі суті досліджуваних категорій, все ж наближає нас до універсального визначення регіону.

Наше дослідження регіону зосереджене на криміногенному чиннику (факторі). Найбільш вагомими при створенні кардинально нової організації, яка б ефективно справилась з поставленими завданнями з охорони громадського порядку та профілактики, виявлення, припинення злочинів [27].

Криміногенні фактори [від лат. *crimen* (*criminis*) – злочин і грец. – породжувати] – сукупність обставин, що характеризують рівень злочинності у регіоні, сфері життєдіяльності, галузі господарства тощо, а також комплекс взаємопов'язаних чинників і явищ економічного, соціального, етико-психологічного характеру (алкоголізм, наркоманія та ін. явища, що стосуються злочинності) [28, с. 407-408].

У науковій літературі розглядаються різні підходи до визначення криміногенних факторів. Одним із яких є діалектичний, який поділяє фактори на причини та умови, що сприяють вчиненню злочинів, на три групи: 1) несприятливі умови морального формування особистості; 2) приводи до вчинення злочинів; 3) обставини, що сприяють досягненню злочинного результату [29, с. 7]. Так Н.Ф. Кузнецова до системи кримінологічної детермінації включає як складові причини, умови та кореляти [30, с. 11-12], а А.П. Закалюк всю сукупність явищ, процесів, фактів, проявів, з якими пов'язана та якими вона обумовлена [31, с. 184-189].

Н.А. Беляєв класифікує причини злочинності за: а) походженням – зовнішні (різного роду негативний вплив з-за кордону) та внутрішні (деформації, викривлення економічного, соціального, політичного та духовного розвитку суспільства, що породжені закономірностями внутрішнього розвитку суспільства); б) глибиною впливу (при цьому зазначає, що це «негативні криміногенні фактори») – причини (об'єктивно існуючі соціальні явища, фактори, які у реальній дійсності призвели до вчинення злочину) та умови (об'єктивно існуючі соціальні явища, що самі по собі не породжують злочинність, але сприяють формуванню причин та їх практичної реалізації); в) природою – об'єктивні (криміногенні фактори, що існують поза волею людини, наприклад протиріччя у суспільстві), об'єктивно-суб'єктивні (соціальні явища, що породжені свідомою діяльністю людей із використанням об'єктивних факторів, наприклад суперечностями між націями, міжнаціональні протиріччя), суб'єктивні (фактори, які не є проявами об'єктивних закономірностей і створюються діяльністю виключно людей, наприклад бюрократизм, що призводить до хабарництва); г) сферами соціального життя – економічні, соціальні, політичні, духовні; д) рівнем дії – загальні причини злочинності, причини певних видів (груп) злочинів та причини окремих злочинів [32, с. 109-113].

Багатофакторний підхід – полягає в дослідженні взаємозв'язків аналізу елементів причинного зв'язку. Так, Ганс Й. Шнайдер зазначає, що цей підхід склався як реакція на однофакторний метод, і допускає, що злочинність обу-

мовлена не однією причиною, а цілим рядом причин (факторів). Під час багатфакторного підходу особливу увагу приділяють інтенсивній обробці даних у конкретних випадках [33].

Ежи Бафія використовує поняття «етіологія злочинності», під яким розуміє основний розділ кримінології, що займається встановленням генетичних закономірностей злочинності, виявленням криміногенних ситуацій, зокрема криміногенних факторів і мотивів вчинення злочину, тобто закономірностей у взаємодіях і залежностях соціального середовища, культури, громадської дисципліни та особистості правопорушника. Мається на увазі домінуючі криміногенні фактори, встановлені у межах криміногенної ситуації [34, с. 68].

К.Т. Ростов, І.А. Соболев вважають, що причинно-наслідковий комплекс можуть відображати різні поняття, як от: детермінацію, причини та умови, фактори злочинності. Причинність є однією з форм детермінації, під якою розуміється будь-яка закономірність між різноманітними процесами та явищами [35, с. 95].

Якщо йдеться про умови, то ними є будь-які чинники лише тому, що їм притаманні такі властивості, завдяки яким вони зумовлюють відповідні характеристики явища, що виникає. Причина злочину, як і будь-якого іншого людського вчинку, має дискретний характер; вона є такою через те, що дія особи спричиняє цей наслідок. Переходячи в цей наслідок, причина перестає бути причиною, зникає як така до нової дії особи, котра як причина, у свою чергу, переходить у новий наслідок і так далі [36, с. 89-92].

А.В. Баляба, Е.В. Віленська, Е.В. Дідоренко вважають, що фактори злочинності слід розглядати як усі ті соціальні явища і процеси, з якими вона пов'язана і взаємодіє, які мають детерміністичне, в тому числі й казуальне (причиною умовне) значення для пояснення того, що її породжує, визначає, обумовлює, які не вважають за потрібне відмежовувати поняття «причини злочинності» та «умови, що сприяють вчиненню злочинів» [37, с. 108–109].

М.М. Ярмиш вважає, що умовою можна назвати будь-яку обставину, від якої так чи інакше залежить щось. Немає нічого не обумовленого, як немає жодної обставини, яка сама по собі не обумовила щось інше. Тому немає сенсу говорити про умову взагалі. Будь-яка обставина є умовою не сама по собі, а тільки стосовно тієї події, яка від неї залежить [38, с. 213–214].

І.Б. Медичкий вважає за доцільне термін «фактор» наділити глибшим змістовним наповненням, розуміючи як родове поняття, що включає всі види криміногенної детермінації, як певну чисельність причин, умов чи інших чинників конкретного явища, що об'єднуються як за своїм змістом, значенням, так і за іншими критеріями.

Виокремлює соціальні фактори, зокрема: політичний (боротьба за владу, протистояння різних гілок влади, протистояння центральних органів влади та органів місцевого самоврядування), організаційно-управлінський (бюрократизм, недоліки у підборі керівних кадрів, правовий нігілізм посадовців тощо), ідеологічний (недоліки у формуванні правової культури, шлюбно-сімейних відносин, засилля низькопробної культурної продукції тощо), соціальні хвороби суспільства (проституція, алкоголізм, наркоманія).

У цьому контексті заслуговує на увагу такий критерій класифікації, як історичний аспект, відповідно до якого соціальні фактори поділяються на соціальні фактори радянського періоду та соціальні фактори, що набули нового значення уже в період незалежності нашої держави [39, с. 87–88].

Слід звернути увагу й на такий аспект, як системний характер злочинності. Сукупність злочинів, котрі складають структуру злочинності, може розглядатись як система на найвищому рівні умовності, котра має дуже слабкі взаємодії. З іншого боку, слід зауважити, що останнім часом для структурних елементів злочинності як деякої цілісності все більш притаманні тенденції до взаємопроникнення, взаємообумовленості, посилення прямих та зворотних зв'язків [40, с. 34-35].

До числа фундаментальних напрямків сучасної кримінологічної науки належить дослідження регіональних особливостей злочинності. При цьому слід зазначити, що й дотепер не втратила актуальності теза про те, що дослідження злочинності окремих регіонів має проводитися диференційовано, відповідно до конкретних типологічних особливостей кожного з них [41]. Для визначення критеріїв типологізації слід урахувувати кількісні та якісні характеристики середовища функціонування.

Розгляд та аналіз проблем протидії злочинності та відповідної діяльності органів внутрішніх справ у регіонах вимагає вивчення злочинності, її детермінантів у цьому середовищі, адже злочинність як соціальне явище, її стан та зміни визначаються соціально-економічними, політичними, демографічними та іншими факторами [42, с. 109-133].

Висновок. Запропонована типова класифікація чинників (факторів), які обумовлюють необхідність створення нового інституту – регіональна поліція, як ефективного інструменту в протидії злочинності.

Слід зазначити, що особливості середовища функціонування органів внутрішніх справ у регіонах, виступають як чинники (фактори), які визначають організаційну побудову всієї системи правоохоронних органів, для їх ефективної роботи з охорони громадського порядку, профілактики, виявлення, припинення злочинів.

Таким чином, загальна концепція протидії злочинності у діяльності органів внутрішніх справ повинна ґрунтуватися на регіональних чинниках, факторах специфікою територіального обслуговування тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України» : Указ Президента України № 389/2012 [Електронний ресурс] // Офіційне інтернет представництво Президента України: Офіційні документи. Укази – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/14823.html>
2. Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Указ президента України від 06.04.2011р. №383/2011 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/383/2011>

3. Виступ Президента на координаційній нараді керівників правоохоронних органів на тему: «Забезпечення протидії злочинності та корупції в державі в умовах реформування кримінального процесуального законодавства». Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/26057.html>.

4. *Золотарёв В.Н.* Рационализация управления горрайорганами внутренних дел. Учебное пособие. – М. : Академия МВД СССР, 1978.

5. *Ануфриев М.И.* Основні напрямки кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України (організаційно-правовий аспект) : Монографія. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. – 236 с.

6. *Бандурка О.М.* Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник. – Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. – 477 с.

7. *Плішкін В.М.* Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник / За ред. канд. юрид. наук Ю.Ф.Кравченка. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 1999. – 702 с.

8. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності в умовах інформатизації: організаційно-правові питання теорії і практики: Монографія / Акад. ДСП України; За ред. Р.А. Калюжного, В.О. Шамрая; [авт. кол.: Р.А. Калюжный, В.О. Шамрай, М.Я. Швець та ін.] – К., 2002. – 295 с.

9. *Воскресенский А.Д.* Теоретико-прикладные аспекты регионального изменения международных отношений / А.Д. Воскресенский // Современные международные отношения и мировая политика / Отв. ред. А.В. Торкунов. – М., 2004. – С. 494–500.

10. *Данильчук О.І.* Розуміння міжнародного регіоналізму у вітчизняній та зарубіжній науковій традиції Вісник СевНТУ : зб. наук. пр. – Вип. 123/2011. Серія: Політологія. – Севастополь, 2011. – 251 с.

11. *Deutsch K.* On nationalism, world regions, and the nature of the West / K. Deutsch // Mobilization, center-periphery structure and nation-building. A volume in commemoration of Stein Rokkan I Ed. By P. Torsvik. – Bergen – Oslo – Toronto, 1981. – 365 p.

12. *Макарычев А.С.* Влияние зарубежных концепций на развитие российского регионализма [Электронный ресурс] / А.С. Макарычев // Круглый стол. – Режим доступа: www.kennan.yar.ru

13. *Markusen A.* Regions: The Economic and Politics of Territory / Ann Markusen. – New Jersey, 1987. – P. 17.

14. *Russet B.* International relations and international system / B. Russet. – Chicago, Rand McNally, 1967. – P. 1–35.

15. *Стародуб Т.С.* Вплив концепцій багатостороннього регіоналізму на формування зовнішньої регіональної політики держави в галузі безпеки / Т.С. Стародуб // Стратегічна панорама. – 2009. – № 3. – С. 76–85.

16. Академічний тлумачний словник Української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://sum.in.ua/s/chynnyky>

17. Маркетинг / Петруня Ю.Є. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://pidruchniki.ws/15840718/marketing/ekonomichni_faktori

18. Энциклопедический словарь бизнесмена: Менеджмент, маркетинг, информатика. / Под ред. М.И. Молдаванова. – К. : Техніка, 1993. – С. 607-608. – С. 754.

19. *Єніфанов А.О., Сало І.В.* Регіональна економіка. – К. : Наукова думка, 1999. – 343с.

20. Юридическая энциклопедия / Под ред. М.Ю. Тихомирова. – М. : Юрид. лит., 1997. – С. 384-385.

21. *Шаблій О.І.* Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник. – Львів : Світ, 1994. – 278с.
22. *Быстряков И.* Регионализация как фактор стабилизации национального хозяйства // *Економічний часопис*. – 2000. – №9. – С. 39-41.
23. *Шилов В.* Три подхода к понятию «регион» // *Регион: проблемы и перспективы развития*. – 1997. – №4. – С. 50-52.
24. *Энциклопедический словарь бизнесмена: Менеджмент, маркетинг, информатика*. / Под ред. М.И. Молдавanova. – К. : Техніка, 1993. – С. 607-608.
25. *Державне регулювання економіки* / За ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН вищої школи України І.Р. Михасюка – К. : Атіка, Ельга-Н, 2000. – 592 с.
26. *Сигов И.И., Межевич М.Н., Кривов А.С.* Планирование комплексного развития крупных городов: Опыт и пути совершенствования; отв. ред. И.И. Сигов. – Л. : Наука, 1982. – 239 с.
27. *Телешун С.* Конституційні засади територіального устрою України. Альтернативи і перспективи // *Віче*. – 2000. – № 5. – С. 13-19.
28. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінально процесуального кодексу України: Закон України від 05.07.2012 р. № 5083-VI.
29. *Звирбуль В.К.* Выявление причин преступления и принятие предупредительных мер по уголовному делу / В.К. Звирбуль, В.Н. Кудрявцев, А.И. Михайлов, Р.Д. Рахунов, Н.А. Якубович. – М. : Юрид. лит., 1967. – 152 с.
30. *Кузнецова Н.Ф.* Проблемы криминологической детерминации / Н.Ф. Кузнецова. – М. : Юрид. лит., 1984. – 204 с.
31. *Закалюк А.П.* Курс сучасної української криминології: теорія і практика: У 3 кн. / А.П. Закалюк. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української криминологічної науки. – 424 с.
32. *Криминология: Учебник* / Н.А. Беляев, И.В. Волгарева, Н.М. Кропачев и др.; под ред. В.В. Орехова. – СПб. : Изд-во С.-Пб ун-та, 1992. – 216 с.
33. *Шнайдер Г.Й.* Криминология / Г.Й. Шнайдер / [пер. с нем.; под общ. ред. и с предисл. Л.О. Иванова]. – М. : Прогресс – Универс., 1994. – 504 с.
34. *Бафия Ежи.* Проблемы криминологии. Диалектика криминогенной ситуации / Под ред. Н.А. Стручкова / [пер. Е.П. Эбзеевой]. – М. : Юрид. лит., 1983. – 150 с.
35. *Криминология – XX век* / Под ред. В.Н. Бурлакова, В.П. Сальникова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2000. – 554 с.
36. *Міллер А.* Що таке причини та умови злочинів / А. Міллер // *Право України*. – 2001. – № 5. – С. 89–92.
37. *Криминология: приглашение к дискуссии: Монография* / [авт. кол.: А.В. Баляба, Э.В. Виленская, Э.А. Дидоренко, Б.Г. Розовский]. – Луганск : РИО ЛИВД, 2000. – 318 с.
38. *Ярмыш Н.Н.* Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ): Монография / Н.Н. Ярмыш. – Харьков : Право, 2003. – 512 с.
39. *Медицький І.Б.* Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави / І.Б. Медицький. – Івано-Франківськ, 2007. – 222 с.
40. *Криминология и организация предупреждения преступлений*. – М., 1995.
41. *Бабаев М.М., Кузнецова Э.В., Урланис, Е.Б.* Влияние демографических процессов на преступность. – М. : Юрид. лит., 1976. – 176 с.
42. *Криминология* / Под ред. В.Н. Кудрявцева. – М. : Юрид. лит., 1976. – 439 с.

Сервєцький І.В., Сапрун О.В. Чинники, що обумовлюють створення та діяльність регіональної поліції

У статті розглянуто питання чинників, факторів, детермінантів, що обумовлюють створення та діяльність регіональної поліції. Висвітлено основні нормативно-правові акти, що регламентують формування інституту регіональної поліції.

Ключові слова: поліція, регіон, регіональна поліція, чинники, фактори, детермінанти, територія, середовище, реформування.

Сервєцкий И.В., Сапрун А.В. Факторы, обуславливающие создание и деятельность региональной полиции

В статье рассмотрены вопросы толкования понятия региональной полиции. Освещены основные нормативно-правовые акты, регламентирующие формирование института региональной полиции.

Ключевые слова: полиция, регион, региональная полиция, идентичность, базовые, территория, реформирования.

Servetskyi I.V., Saprun O.V. Factors that contribute to the creation and operation of regional police

The article investigates the causes, factors and determinants contributing to the creation and operation of regional police. The basic factors that regulate the formation of the institute of regional police have been explored.

Keywords: police, region, regional police, causes, factors, determinants, area, environment, reform.

Стаття надійшла до редакції 23.11.2012.

ПРИЧИНИ І ЗАПОБІГАННЯ КОРИСЛИВИМ ЗЛОЧИНАМ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

М.І. Карпенко

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»,
полковник юстиції запасу*

Постановка проблеми. Статті, які передбачають діяння, вчинення яких можливо військовослужбовцями з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб, містяться практично в усіх розділах Особливої частини Кримінального кодексу України. Разом з тим судова практика свідчить, що більшість діянь, які військовослужбовці вчиняють з корисливих мотивів становлять окремі злочини проти життя людини та проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян; злочини проти власності; злочини в сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; окремі військові злочини (ст. ст. 406, 410, 423, 424 КК) та інші злочини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням щодо причин і запобігання корисливим злочинам військовослужбовців приділяли увагу такі вчені, як: Х.М. Ахметшин, І.Ю. Білий, Ф.С. Бражник, А.П. Васецов, М.В. Васильєв, С.М. Іншаков, В.В. Лунєєв, І.М. Мацкевич, Є.В. Прокопович, А.С. Самойлов, А.А. Тер-Акопов, А.А. Толкаченко, А.Н. Якушев та інші. В переважній більшості ними розглядалися питання корисливих злочинів військовослужбовців, вчинених щодо зброї і боєприпасів. Лише М.В. Васильєв, С.М. Іншаков, В.В. Лунєєв, І.М. Мацкевич досліджували особливості особистих якостей корисливих злочинів, направлених проти іншого військового майна. Також С.М. Іншаков, В.В. Лунєєв, Є.В. Прокопович розглядали корисливі мотиви в діях військових службових осіб.

В Україні проблеми корисливих злочинів, вчинених військовослужбовцями, досліджували В.П. Бодаєвський, В.О. Бугаєв, С.І. Дячук, Є.Б. Пузиревський, О.М. Сарнавський, М.С. Туркот, М.І. Хавронюк та інші. Проте, і сьогодні є проблеми у цьому питанні, які потребують подальшого дослідження.

Мета статті полягає у подальшому з'ясуванні причин і запобіганню корисливих злочинів, вчинених військовослужбовцями.

Основні результати дослідження. Основна матеріальна шкода військовому майну у військах і силах спричиняється шляхом викрадення, привлас-

нення, вимагання, заволодіння шляхом шахрайства, розбоєм, зловживанням військовими службовими особами владою або службовим становищем та іншими діями.

Достатня кількість злочинів, вчинених військовослужбовцями, становить посягання проти приватної власності.

Корислива мотивація включає в себе цілу групу конкретних спонукань: 1) жага накоплення грошей і матеріальних цінностей, жадібність і т. п.; 2) прагнення до матеріального комфорту і благополуччя, покупки престижних цінностей і інші мотиви; 3) пияцтво і потяг до розгульного способу життя, інші порочні нахили, які вимагають матеріальних затрат; 4) матеріальна потреба «службового характеру», бажання догодити вищестоящому начальнику, набути і підтримувати потрібні «для служби» зв'язки та інші спонукання; 5) особисту матеріальну потребу, тимчасові чи відносно постійні матеріальні утруднення, побутові потреби в окремих предметах чи матеріалах і інші спонукання.

Корисливі мотиви реалізуються в багатьох цілях, які є предметними і більш «раціональними», чім цілі насильницько-егоїстичних посягань. Мета корисливих злочинів уявляється суб'єкту у виді грошей, предметів побуту, комфорту, нерухомої власності, тобто у виді всього, що продається і купляється. В більшості своїй вони не вичерпуються конкретною ситуацією, як, наприклад, порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями. Разом з тим перспективи цих цілей помилкові. По – перше, тут істинні цілі людини підміняються засобами існування, по – друге, вчинивши корисливе діяння, суб'єкт не може не допустити можливість притягнення до кримінальної відповідальності з вилученням (конфіскацією) всього того, до чого він прагнув. Шляхи, способи і засоби досягнення корисливих цілей ще більш багато численні, чім самі цілі. Деякі з них (крадіжка, розбій, шахрайство, привласнення, зловживання службовим становищем і ін.) мають важливе кримінально – правове значення. Вибір прийнятних шляхів, способів, засобів і форм досягнення корисливих цілей визначається суб'єктивними і об'єктивними можливостями правопорушників. Загальна закономірність вибору засобів досягнення корисливих цілей така: чим нижче об'єктивні і суб'єктивні можливості суб'єкта, тим примітивніше обрані ним способи досягнення корисливих цілей. Передбачення можливих наслідків і прийняття рішення на вчинення корисливого посягання, як правило, зв'язані з розрахунком на уникнення покарання. Наявність значної долі латентних посягань на військове і інше майно, трудність їх виявлення і повного розкриття зміцнює віру в уникнення покарання за вчинений злочин. Попередній намір, обдуманість і «раціональність» корисливої мотивації майже однозначно визначає поведінку винного після вчинення злочину. Абсолютна більшість правопорушників розкаюється у вчиненому лише після явного викриття.

У намаганні правопорушників до задоволення своїх матеріальних потреб на шкоду інтересам суспільства і громадян полягає основна соціальна суть корисливої мотивації, що об'єднує різнорідні по об'єкту, суб'єкту й об'єктивній стороні злочинні діяння в цілісну групу корисливих злочинів.

Особистість корисливих злочинців специфічна по соціально-демографічній і, особливо, соціально-психологічній ознаках. Вона суттєво відрізняється від особистості насильницьких злочинців.

Соціально-демографічна характеристика залежить від того, про яку категорію військовослужбовців ведеться мова. Зокрема, корислива орієнтація в більшій мірі характерна військовослужбовцям старшого віку і відповідного їм службового положення.

Основні соціально-психологічні особливості особистості корисливих злочинців полягають у мотиваційній сфері. По широті зв'язків і відносин корисливі злочинці відрізняються не тільки від гармонійно розвинутої людини, але і від інших злочинців суттєвим здвигом у сторону матеріальних чи інших потреб, задоволення яких вимагає грошових витрат; переважанню матеріальних потреб над духовними. Багато які відхилення носять викривлений характер і не вписуються в соціально схвалені чи навіть соціально терпимі зразки людських відносин. Ступінь ієрархічних збуджень у мотиваційній сфері особистості корисливих злочинців порівняно з іншими правопорушниками є в середньому більш високою і стійкою. Гроші і речі є їх головними соціальними цінностями. При чому в осіб з високою ступінню ієрархічної мотиваційної сфери корислива направленість є не тільки переважачою в період вчинення діяння, але і відносно стійкою рисою їх особистості, яка є визначальною все життя і діяльності. В тих випадках, коли гроші і речі розглядаються суб'єктом як засіб для пияцтва й інших розваг, мотиваційна сфера може бути розпливчатою, а орієнтації особи ситуативними і нестійкими.

Основним відхиленням у мотиваційній сфері корисливого злочинця є його невміння чи не бажання співмірити свої матеріальні потреби з власним трудовим вкладом, що свідчить про перевагу у нього «споживацької» орієнтації над «продуктовою». Вказані відхилення є конкретним виявом домінування особистого над суспільним. Підвищені і гіпертрофовані матеріальні претензії, які знаходяться в явному протиріччі з реальними можливостями суб'єкта і є вихідною базою формування матеріально-споживацької і корисливо-паразитичної орієнтації [8, с. 193].

Вплив соціально-економічних процесів, які відбуваються в нашому суспільстві, на групу корисливих діянь є достатньо встановленим.

Однотимчасний вплив на виникнення корисливих збуджень робить розрив між винагородою, що отримується за військову службу, і можливістю придбання товарів, а також отримання платних послуг. Це інколи є ґрунтом для крадіжок і інших корисливих злочинів: військових службових злочинів, хабарництва, а при наявності інших умов, які сприяють, виникають «блат», «подвійна мораль», і інші приватновласницькі наміри.

Суттєві соціально-економічні і культурно-побутові труднощі і відмінності, які поки що є, при недостатній свідомості і інших супутніх умовах можуть бути вихідним моментом формування корисливих спонукань не тільки у тих, що недостатньо забезпечені, але й у матеріально забезпечених військовослужбовців.

Взаємозв'язок між соціально-економічними явищами пережиточного характеру і корисливою мотивацією не є прямим і безпосереднім. Він опосередковується через ідеологію, мораль, культуру, право, через соціальну психологію людей, їх думки, погляди, традиції, стереотипи і стандарти поведінки, через матеріальні умови життя і діяльності суб'єктів злочину, конкретні життєві ситуації, тобто через всі рівні соціальної дійсності надбудовного характеру. А у військових формуваннях ці загальні причини ще переломлюються і через специфічні армійські умови, наприклад, рівність у державному забезпеченні військовослужбовців строкової служби всім необхідним для життя, діяльності і відпочинку чи певне обмеження рівня задоволення матеріальних потреб порівняно з тими стереотипами, які в них виробились до призову, що по різному може вплинути на формування корисливої мотивації.

У числі причин і умов організаційно-управлінського характеру виключно криміногенну роль у генезисі корисливих злочинів у військах і силах, особливо проти державної власності, відіграє безгосподарність. Її криміногенний вплив двоякий. З однієї сторони, вона сприяє формуванню неповажного ставлення до державної власності, а з другої – сприяє її привласненню, незаконному використанню, розтраті, крадіжці і іншим видам розбазарювання. Конкретними проявами безгосподарності є недоліки: а) в зберіганні і охороні матеріальних цінностей; б) у нормуванні витрат сировини і виходу готової продукції; в) в обліку і контролі матеріальних цінностей; г) у прийомі, видачі і списанні продуктів і військового майна; д) в оформленні прибутково – витратної документації; е) в зберіганні документів, бланків і печаток; ж) у відшкодуванні матеріальної шкоди тощо.

До недоліків у зберіганні матеріальних цінностей відноситься відсутність належно обладнаних приміщень, складів, баз, холодильних установок, у зв'язку з чим матеріальні цінності втрачають свою якість, приходять у непридатний стан, а потім уціняються і списуються за рахунок держави. Це може служити прикриттям для розкрадання матеріальних цінностей і зловживань службових осіб. Відсутність належної охорони матеріальних цінностей, порушення пропускового режиму у військових частинах, на складах і базах, погана огорожа і освітлення складських територій сприяє значній кількості посягань на військове майно.

Неналежному обліку матеріальних цінностей і слабому контролю за ними зі сторони військових службових осіб сприяють прогалини в професійній підготовці службових і посадових осіб, низькому рівні роботи і неукомплектованості контрольно – ревізійних органів, невиконання окремими начальниками своїх обов'язків, передбачених у Статуті внутрішньої служби Збройних Сил України, в положеннях про військове господарство, фінансову діяльність і інших правових актах, поганій роботі внутрішньо перевірних і інвентаризаційних комісій, недостатнє проведення раптових інвентаризацій і перевірок, слабкий громадський контроль.

Правила прийому, видачі і списання матеріальних цінностей у військах і силах регламентовані відповідними нормативними актами. Всі цінності при-

ймаються, відпускаються і списуються по кількості і якості, сортності і терміну експлуатації, при суворому дотриманні правил упаковки, маркування, вибірки, в необхідних випадках з участю комісій і представників громадськості. Недотримання вказаних умов дозволяє правопорушникам створювати лишок, списувати придатне до використання майно, а потім незаконно заволодівати і розбазарювати цінності, які були в надлишку.

До недоліків в організаційно-господарській, управлінській і командній діяльності необхідно віднести порушення принципів відбору і розстановки кадрів, зв'язаних з матеріальними цінностями, з обліком, з контрольно-ревізійною діяльністю і організацією фінансової, продовольчої, речової, технічної і інших господарських служб. Призначення на посади і прийняття на роботу, пов'язану з матеріальними цінностями, військовослужбовців і цивільних осіб з низькими діловими якостями, які не заслуговують довіри, є суттєвими обставинами, які обумовлюють безгосподарність і розкрадання військового майна у військах і силах.

Система заходів запобігання корисливих діянь витікає із сукупності причин, які їх обумовлюють. При чому сукупності причин і умов незаконному заволодінню і інших корисливих злочинів повинен бути поставлений комплекс взаємопов'язаних заходів профілактики.

Спеціально-кримінологічні заходи, які направлені безпосередньо на попередження розкрадань і інших корисливих посягань, займає основне місце в діяльності військового командування і органів юстиції. Це міри економічного, організаційного, ідеологічного і правового характеру.

Організаційні заходи передбачають створення такої організації управління, господарювання, підбору і розстановки кадрів, зв'язаних з матеріальними цінностями, зберігання і охорони військового майна, які дозволили б ліквідувати безгосподарність і закрити всі канали розкрадань.

Важливим напрямком у вирішенні організаційних завдань є здійснення визначеної кадрової політики, яка б корінним чином покращила підготовку, підбір, розстановку і виховання кадрів, службова діяльність і робота яких зв'язана з військовим майном. Матеріально відповідальні особи, які не справилися з покладеними на них обов'язками і не викликають довіри, повинні бути замінені чесними, принциповими, кваліфікованими військовослужбовцями і працівниками, здатними забезпечити збереження військового майна.

Удосконалення обліку і контролю за збереженням військового майна є ефективним заходом у боротьбі з його незаконним заволодінням. Для Збройних Сил і інших військових формувань України облік і контроль за збереженням бойової техніки, військового майна і інших матеріальних цінностей особливо важливий. Тому в першу чергу необхідно: підвищення контролю зі сторони командирів – єдиноначальників, контрольно-ревізійних органів і армійської громадськості; застосування механізації і автоматизації в бухгалтерському обліку; автоматичне визначення кількості та якості сировини і готової продукції; упорядкування норм витрат і норм природного зменшення; проведення раптових інвентаризацій і ревізій, суворого дотримання правил браковки і списання майна тощо.

Ідеологічні і виховні заходи передбачають прищеплення поваги до законності, норм права, які забезпечують охорону бойової техніки, військового майна і інших матеріальних цінностей. Ці завдання витікають з Конституції України, Військової присяги, статутів Збройних Сил України та інших нормативно-правових актів.

Правові заходи являють собою застосування норм кримінального, цивільного, адміністративного, трудового, військового права.

Загально-соціальні заходи, які направлені на послідовне викорінення витоків корисливих поривань, – основа для спеціального запобігання злочинів військовослужбовців проти приватної власності. Спеціально-кримінологічне попередження діянь, які розглядаються, має два аспекти: перший зв'язаний з профілактикою посягань на приватну власність військовослужбовців, другий – з недопущенням злочинів проти приватної власності місцевого населення [8, с. 194-203].

Висновки. Усвідомлення кожним військовослужбовцем невідворотності покарання за вчинені правопорушення. Зведення до мінімуму частки латентних посягань на військове і інше майно. Безкомпромісна боротьба з посяганнями на військове майно, вчиненими військовими службовими особами. Доведення всіх таких злочинів до судового розгляду. Належний бухгалтерський облік військового майна у військах і силах. Недопустимість безгосподарського відношення до військового майна в діях військовослужбовців, особливо військових службових осіб. Поліпшення кадрового відбору на посади, зв'язані з матеріальними цінностями, з обліком, з контрольно-ревізійною діяльністю і організацією фінансової, продовольчої, технічної і інших господарських служб.

У повній мірі актуальними щодо причин і запобігання корисливим злочинам військовослужбовців є висновки і пропозиції, які стосуються: причин і запобігання злочинам проти встановленого порядку несення військової служби (Юридична наука. – 2012. – № 10. – С. 69); причин і запобігання насильницьких злочинів військовослужбовців (Юридична наука. – 2012. – № 11. – С. 54).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бодаєвський В.П.* Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України): Автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.08 / В.П. Бодаєвський. – Класичний приватний університет, 2010. – 16 с.

2. *Бугаєв В.О.* Військові злочини і покарання: Автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.08 / В.О. Бугаєв. – Одеська національна юридична академія, 2001. – 21 с.

3. *Дячук С.І.* Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) – С. 442-547. / С.І. Дячук // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – У 3-х кн. / За загальною редакцією Гончаренка В.Г., Андрушка П. П. / С.І. Дячук. – К. : «ФОРУМ», 2005./ Книга 3. Особлива частина. – Коментарі до статей 255–447 Кримінального кодексу України. – 584 с.

4. *Пузиревський Є.Б.* Кримінологічний аналіз і запобігання військовим злочинам: Автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.08 / Є.Б. Пузиревський. – Харківський національний університет внутрішніх справ, 2011. – 21 с.

5. *Сарнавський О.М.* Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем: Автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.08 / О.М. Сарнавський. – Національна академія прокуратури України, 2009. – 18 с.

6. *Туркот М.С.* Кримінальна відповідальність за зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем: Автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.08 / М.С. Туркот. – Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2007. – 20 с.

7. *Хавронюк М. І.* та ін. Військові злочини: Комент. законодавства / М.І. Хавронюк // М.І. Хавронюк, С.І. Дячук, М.І. Мельник; відп. ред. : М.Д. Дрига, В.І. Кравченко. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 272 с. – (Економіка. Фінанси, Право).

8. *Лунев В.В.* Криминология (Причины, предупреждение и методы изучения преступлений в Вооруженных Силах СССР): Учебник / Под ред. А.Г. Горного / В.В.Лунев. – М. : Военный Краснознамённый институт, 1986. – 356 с.

Карпенко М.І. Причини і запобігання корисливим злочинам військовослужбовців

У статті розглядаються причини корисливих злочинів, вчинених військовослужбовцями. Пропонуються дієві заходи по їх запобіганню в подальшому.

Ключові слова: *причини, умови, запобігання корисливим злочинам військовослужбовців.*

Карпенко Н.И. Причины и предупреждение корыстных преступлений военнослужащих

В статье рассматриваются причины корыстных преступлений, совершенных военнослужащими. Предлагаются реальные мероприятия по их предупреждению в дальнейшем.

Ключевые слова: *причины, условия, предупреждение корыстных преступлений военнослужащих.*

Karpenko M. Causes and prevention of mercenary soldiers of crimes

The article discusses the reasons acquisitive crime committed by servicemen. We offer reasonable measures to prevent them in the future.

Keywords: *causes, conditions, prevention of mercenary crimes military.*

Стаття надійшла до редакції 20.12.2012.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО П. 1 Ч. 2 СТ. 115 КК УКРАЇНИ

С.М. Фітьковський

*здобувач кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»*

Постановка проблеми. Розбудова України як правової, демократичної, соціальної держави насамперед повинна мати на меті захист людини і громадянина, забезпечення їх прав та свобод. Конституція України визначає людину та її життя найвищою соціальною цінністю в Україні. Обов'язок держави захищати життя людини визначено на законодавчому рівні, який знаходить своє відображення у встановленні державою кримінальної відповідальності за посягання на життя.

В останні роки відмічається зростання кількості умисних вбивств при обтяжуючих обставинах, однією з яких є убивство двох або більше осіб, а тому проблеми особливостей суб'єкта даного злочину набувають підвищеної актуальності. Наглядним прикладом цього є трагічний випадок 26 вересня 2012 р. у м. Київ у торговому центрі «Караван», де невідомий розстріляв трьох приватних охоронців.

Актуальність даної теми обумовлена також рядом факторів: по-перше, станом злочинності в Україні, зокрема, великою кількістю нерозкритих умисних вбивств. Так, за даними Міністерства внутрішніх справ тільки за дев'ять місяців 2012 р. на території України вчинено 82 умисних вбивства, 18 з яких не розкриті [12]. По-друге, неправильною кваліфікацією злочинів, пов'язаних з позбавленням людини життя, по-третє, прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України, що тягне підготовку ряду законів про внесення змін до Кримінального кодексу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми кримінальної відповідальності за умисне вбивство та особливості суб'єкта цього злочину розглядаються в працях багатьох вітчизняних науковців, зокрема: А.І. Алексеєва, М.І. Бажанова, Ю.В. Бауліна, А.В. Владімірова, В.О. Глушкова, О.А. Голіна, О.В. Гороховської, В.К. Грищука, В.Т. Дзюби, А.П. Зелінського, М.Й. Коржанського, М.П. Короленка, О.П. Литвина, В.М. Мамчура, В.О. Навроцького, В.І. Осадчого, В.С. Орлова, В.Г. Павлова, М.І. Панова, О.Р. Ратінова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, С.Д. Шапченка, С.С. Яценка та ін. Проте, стан і логіка попередніх наукових досліджень, сучасна слідча практика, вимоги Конституції України та міжнародно-правових актів, положень Конвенції про захист прав людини вимагають нових підходів до суб'єкта даного злочину.

Все вищезазначене й обумовило вибір теми статті, яка є актуальною і має науково-практичне значення.

Мета статті. Розкрити особливості суб'єкта злочину, передбаченого п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України.

Основні результати дослідження. Питання суб'єкта злочину є досить важливим у теорії і практиці застосування норм кримінального права, адже суб'єкт злочину є одним із обов'язкових елементів складу злочину і органічно пов'язаний з об'єктивною стороною, об'єктом та суб'єктивною стороною.

Законодавчо визначено, що суб'єкт злочину – це фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність (ч. 1 ст. 18 КК України) [1].

Вказані характеристики особи як суб'єкта злочину в кримінальному праві визначаються як загальні чи обов'язкові. Суб'єкт злочину, якому притаманні тільки загальні (обов'язкові) ознаки, визнається загальним [2].

Досліджуючи п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України, що передбачає відповідальність за умисне вбивство двох або більше осіб, ми робимо висновок, що цей злочин може бути вчинений тільки загальним суб'єктом. Про це свідчить те, що в диспозиції вказаної норми немає вказівки на будь-які додаткові ознаки, які характеризують суб'єкт.

Отже, це дозволяє нам стверджувати, що суб'єкт умисного вбивства двох або більше осіб характеризується трьома обов'язковими ознаками, що його характеризують. Він повинен бути:

- 1) фізичною особою;
- 2) осудним;
- 3) досягти віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

Перша ознака суб'єкта злочину – фізична особа – встановлює неможливість притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб за будь-який злочин. Тобто, визнаючи суб'єктом злочину лише фізичну особу (людину як біологічну істоту, наділену певними соціальними властивостями), очевидно, що кримінальне право розглядає злочин як соціальне явище, а тому послідовно проводить лінію, що суб'єктом злочину може бути лише особа, яка має розум і відносну свободу волі [3, с. 258].

У зв'язку з цим однією з необхідних ознак суб'єкта злочину, передбаченого п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України, є осудність особи, яка вчинила умисне протиправне заподіяння смерті двом або більше особам. Осудність завжди є невід'ємною частиною, особливістю особи, яка підлягає кримінальній відповідальності [4, с. 55]. У ч. 1 ст. 19 КК України вказано, що осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Повністю підтримуємо трактування цих ознак В.Я. Тацієм, який визначає, що здатність особи під час вчинення злочину усвідомлювати свої дії (бездіяльність) означає правильне розуміння фактичних об'єктивних ознак злочину (об'єкта, суспільно небезпечних наслідків) і повинна бути пов'язана зі здатністю контролювати, керувати своїми вчинками. Тут свідомість і воля взаємозалежні і лише в сукупності визначають характер поведінки особи в конкретній ситуації [5, с. 131].

У цілому, зміст осудності, як юридичної підстави вини і кримінальної відповідальності, включає в себе здатність особи в момент вчинення злочину, передбаченого п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України, правильно усвідомлювати фактичні ознаки самого діяння, обстановку, час і місце його вчинення, суспільно небез-

печні наслідки, причинний зв'язок між діянням і наслідками, а також здатність свідомо керувати своїми діями, що виявляються у вигляді умисного вбивства двох або більше осіб.

Третьою з обов'язкових умов притягнення особи до кримінальної відповідальності за умисне вбивство двох або більше осіб є досягнення встановленого законом віку. Для детального аналізу цієї ознаки суб'єкту даного виду злочину необхідно звернутися до визначення віку. В юридичній енциклопедії визначено, що під віком необхідно розуміти період часу від народження людини до будь-якого моменту відліку (хронологічний вік), а також характеристика певного періоду життя людини, що відображає анатомо-фізіологічний стан її організму (біологічний вік людини) [8, с. 471].

Вік як ознака суб'єкта злочину – його невід'ємна частина і безпосереднім чином впливає на кримінальну відповідальність осіб, які вчинили злочин. Цілком зрозуміло, що досягнення визначеного віку – одна з необхідних умов притягнення особи до кримінальної відповідальності. В основі ж визначення цього віку лежить не тяжкість вчиненого, а здатність особи усвідомлювати вчинене ним як суспільно небезпечне, протиправне діяння і відповідно до цього свідомо коїти всупереч кримінально-правовим заборонам [6, с. 86].

За загальним правилом, кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилось шістнадцять років. У теорії кримінального права це визначається як загальний вік кримінальної відповідальності. Водночас законодавством передбачений так званий знижений вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Відповідно до ч. 2 ст. 22 КК особи, які вчинили злочин у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності за ряд перелічених у ній злочинів.

З аналізу ст. 22 КК України випливає, що зменшення віку кримінальної відповідальності встановлено за тяжкі та особливо тяжкі злочини у кількості сорока семи, які відрізняються від інших ступенем суспільної небезпеки. Необхідність встановлення в законі мінімального віку кримінальної відповідальності зумовлена тим, що ця обставина пов'язана зі здатністю особи усвідомлювати характер та суспільну небезпеку своїх дій та керувати ними. У зв'язку з цим є недопустимим притягнення особи до відповідальності за дії, соціальну значущість яких вона не усвідомлює.

Водночас встановлення мінімальної календарної вікової межі для кримінальної відповідальності має бути соціально та кримінологічно обґрунтованим. При цьому враховується низка чинників:

- ступінь фізичного і психічного розвитку, соціально-психологічні особливості (інтелектуальні, вольові, емоційні) людини, рівень її соціалізації як особи, що визначають здатність суб'єкта під час вчинення діяння усвідомлювати його фактичний характер і суспільну небезпечність;
- кримінологічні показники (поширеність діянь цього виду серед осіб певного віку, їх тяжкість тощо);
- принципи кримінально-правової політики (наприклад доцільність встановлення кримінально-правової заборони) [9, с. 35].

Як відомо, кримінальна відповідальність за умисне вбивство двох або більше осіб настає з чотирнадцятирічного віку, що відповідає положенню ч. 2 ст. 22 КК України.

Проте, настання відповідальності неповнолітнього за вбивство двох або більше осіб можливе лише у тому разі, коли дії винного охоплювались єдиним умислом і були вчинені, як правило, в одному місці, одночасно або з невеликим проміжком у часі. При цьому мотиви вбивства двох або більше осіб можуть бути різними.

На сьогоднішній день, у науковій літературі багато вчених висловлюють думку з приводу зниження віку кримінальної відповідальності за умисне вбивство.

Так, В.Ф. Мороз пропонує підлітків у віці від 11-ти до 14-ти років притягувати до кримінальної відповідальності у випадку вчинення ними особливо тяжких агресивних злочинів (умисного вбивства, умисного тяжкого тілесного ушкодження, зґвалтування, умисного вчинення дій, які можуть викликати аварію поїзда) [10, с. 9]. Дещо ширший перелік таких злочинів пропонує В.М. Бурдін, який вважає, що неповнолітні віком від 11-ти до 14-ти років можуть бути притягнуті, до кримінальної відповідальності лише за умисне вбивство (ст. 115 КК України), умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК України), зґвалтування (ст. 152 КК України), насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (ст. 153 КК України), крадіжку (ст. 185 КК України), грабіж (ст. 186 КК України), розбій (ст. 187 КК України), за відоме неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності (ст. 259 КК України) [11, с. 41-42].

Дана точка зору має право на існування, але ми вважаємо, що чотирнадцятирічний вік кримінальної відповідальності визначено обґрунтовано, оскільки суб'єкт у такому віці достатньо усвідомлює факт заподіяння смерті кільком особам. Так, на слушну думку О. Д. Сітковської, яка на підставі загальної оцінки досліджень віку кримінальної відповідальності психологами та юристами, дійшла висновку, що здебільшого всі автори характеризують віковий період від 14 до 15 років як період з досить швидким розвитком інтелекту і волі, а також самої особи, що дозволяють співвідносити свої мотиви із соціальними нормами поведінки [7, с. 109].

Висновки. Підсумовуючи викладене, вважаємо за можливе зробити такі висновки:

- 1) суб'єктом злочину, передбаченого п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України, є фізична, осудна особа, яка досягла чотирнадцятирічного віку;
- 2) зменшення віку кримінальної відповідальності обумовлено:
 - тяжкістю та ступенем суспільної небезпеки, вчиненого;
 - здатністю особи у віці 14 років усвідомлювати характер та суспільну небезпеку своїх дій та керувати ними;
- 3) для суб'єкта злочину, передбаченого п. 1 ч. 2 ст. 115 КК, обов'язковою умовою є єдиний умисел вчинити вбивство двох або більше осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України № 3207-17 від 7 квітня 2011 р. // ВВР. – 2011. – № 41. – Ст. 414.
2. *Владимиров В.А.* Субъект преступления по советскому уголовному праву: [лекция] / В.А. Владимиров, Г.А. Левицкий. – М.: ВШ МООП РСФСР, 1964. – 59 с.
3. Курс уголовного права. Общая часть. - Т. 1 : Учение о преступлении / [под ред. Н.Ф. Кузнецовой и И.М. Тяжковой]. – М. : Изд-во ЗЕРЦАЛО, 1999. – 592 с.
4. *Павлов В.Г.* Субъект преступления и уголовная ответственность / В.Г. Павлов. – СПб : Лань, Санкт-Петербургский ун-тет МВД России, 2000. – 192 с.
5. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін; [за ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація]. – Київ-Харків : Юрінком Інтер-Право, 2002. – 416 с.
6. *Сотула О.С.* Кримінальна відповідальність за посягання на життя державного чи громадського діяча : дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Сотула Олександр Сергійович. – Харків, 2003. – 201 с.
7. *Ситковская О.Д.* Психология уголовной ответственности / О.Д. Ситковская. – М. : НОРМА, 1998. – 285 с.
8. Юридична енциклопедія : У 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т.1: А-Г. - 672 с.
9. Нуково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [П.С. Матишевський, Є.В. Фесенко, С.Д. Шапченко та ін.]; за заг. ред. С.С. Яценка. – [4-те вид., перероб. та доп.]. – К. : А.С.К., 2005. – 848 с. – (Нормативні матеріали та документи).
10. *Мороз В.Ф.* Делінквентність дітей до чотирнадцятирічного віку: (Кримінологічні проблеми): Автореф. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / В.Ф. Мороз. – Харків, 1999. – 19 с.
11. *Бурдін В.М.* Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Володимир Миколайович Бурдін. – Київ, 2002. – 225 с.
12. Стан та структура злочинності в Україні: Міністерство внутрішніх справ України. Офіційний веб сайт: [Електронний ресурс] //11.12.2012. – Режим доступу. – <http://mvs.gov.ua/>. – Назва з екрану.

Фітьковський С.М. Кримінально-правовий аналіз суб'єкта злочину, передбаченого п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України

У статті на основі чинного законодавства, наукових праць та досліджень про- водиться аналіз особливостей суб'єкта злочину, передбаченого п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України, особлива увага приділяється питанню віку, як однієї з головних ознак суб'єкта даного злочину.

Ключові слова: суб'єкт, умисне вбивство, фізична особа, осудність, вік, кримінальна відповідальність.

Фитьковский С.Н. Уголовно-правовой анализ субъекта преступления, предусмотренного п. 1 ч. 2 ст. 115 УК Украины

В статье на основании действующего законодательства и научных работ про- водится исследование особенностей субъекта преступления, предусмотренного п. 1

ч. 2 ст. 115 УК України, особенное внимание уделяется вопросам возраста, как одного из главных признаков субъекта данного преступления.

Ключевые слова: субъект, умышленное убийство, физическое лицо, вменяемость, возраст, уголовная ответственность.

Fytkovskyi S.M. Criminal and legal analysis of the subject of crime under paragraph 1, part 2 of the Article 115 of the Criminal Code of Ukraine

Based on the current legislation, academic papers and the research studies, the article offers an analysis of specific features of the subject of crime under paragraph 1, part 2 of the Article 115 of the Criminal Code of Ukraine. Special emphasis is made to the issues of age, as one of the main characteristics of the subject of the above crime.

Keywords: subject, intended murder, natural person, sanity, age, criminal liability.

Стаття надійшла до редакції 18.12.2012.

**ЗАПОБІГАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО
ТА ПОСТ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО РЕЦИДИВУ
СЕРЕД ЗАСУДЖЕНИХ З ПСИХІЧНИМИ
ВІДХИЛЕННЯМИ В МЕЖАХ ОСУДНОСТІ
ТА ОБМЕЖЕНОЇ ОСУДНОСТІ**

В.В. Лень

*професор кафедри кримінального права
та кримінології юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
кандидат юридичних наук, доцент*

Р.М. Кубрак

*здобувач кафедри кримінального права
та кримінології Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

Постановка проблеми. За даними Державної пенітенціарної служби (далі – ДПтС України) в Україні у 112 виправних колоніях (далі – ВК) протягом 9 місяців 2012 р. утримувалося 99753 засуджені особи (для порівняння протягом 2011 р. – 98623) з них понад 11 тис. засуджених з психічними відхиленнями [1, с. 3]. Як бачимо з вищенаведених даних, існує тенденція щодо зростання кількості засуджених протягом останнього року, з них значна кількість засуджених мають психічні відхилення, а тому на сьогодні є дуже важливим дослідження особливостей запобігання вчинення злочинів як під час відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі на певний строк, так і після звільнення з установи даної категорії осіб та методів запобіжної роботи з ними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема впливу психічних відхилень на характер злочинної поведінки, реакцію засудженої особи на заходи виправно-виховного характеру під час відбування кримінального покарання, запобіжні заходи постійно привертала увагу як вітчизняних так і зарубіжних дослідників. Одними з перших дослідженням даної проблематики в 20-30-х рр. ХХ ст. займалися С.Я. Булатов, О.А. Герцензон, А.А. Піантковський, А.Н. Трайнін, Б.С. Утевський, М.Д. Шаргородський та інших. Сучасний же стан дослідження даної проблематики відображений в роботах Ю.М. Антоняна, В.М. Бурлакова, Б.В. Волженкіна, Я.І. Гілінського, А.І. Долгової, А.П. Дьяченка, А.Ф. Зелінського, К.Є. Ігошева, І.І. Карпеця, В.М. Кудрявцева, Н.С. Лейкіной, І.С. Ноя, С.С. Овчинського, В.В. Орехова, В.П. Петкова, А.Р. Ратінова, Д.В. Рівмана, О.Б. Сахарова, В.Д. Філімонова, Д.А. Шестакова та інших науковців.

Мета статті полягає в аналізі причин пенітенціарного та пост пенітенціарного рецидиву засуджених з психічними відхиленнями.

Основні результати дослідження. Кожного року на диспансерний облік вперше з встановленим діагнозом реєструється понад 4 тис. осіб (2004 р. – 4665 осіб (перебувало на обліку протягом року – 12077 особа) [6], 2005 р. – 4366 осіб (перебувало на обліку протягом року – 11831 особа)[7], 2006 р. – 4311 осіб (перебувало на обліку протягом року – 12784 особи)[8], 2007 р. – 4752 осіб (перебувало на обліку протягом року – 12268 осіб)[9], 2008 р. – 4124 особи (перебувало на обліку протягом року – 11475 осіб)[10], 2009 р. – 4124 осіб (перебувало на обліку протягом року – 11831 особа)[11], 2010 р. – 4523 особи (перебувало на обліку протягом року – 11538 осіб)[12], 2011 р. – 4432 особи (перебувало на обліку протягом року – 11751 особа)[13].

Загальна захворюваність на психічні відхилення в установах виконання покарань (далі – УВП) становить у середньому 35 на 1000 осіб (2004 р. – 35,6 (зокрема з шизофренією 0,29; з афективними розладами – 1,7; з органічними (включно симптоматичними) розладами – 6,1; з розумовою відсталістю (олігофренія) – 6,8 [6]), 2005 р. – 54 (зокрема з шизофренією 0,4; з афективними розладами – 2,5; з органічними (включно симптоматичними) розладами – 8,4; з розумовою відсталістю (олігофренія) – 9,1 [7]), 2006 р. – 96,1 (зокрема: з шизофренією 0,7; з афективними розладами – 2,2; з органічними (включно симптоматичними) розладами – 6,2; з розумовою відсталістю (олігофренія) – 6,2 [8]), 2007 р. – 40,2 (зокрема з шизофренією 1,2; з афективними розладами – 2,7; з органічними (включно симптоматичними) розладами – 7,0; з розумовою відсталістю (олігофренія) – 6,8 [9]); 2008 р. – 35,2 (зокрема: з шизофренією 0,9; з афективними розладами – 2,2; з органічними (включно симптоматичними) розладами – 6,6; з розумовою відсталістю (олігофренія) – 6,2 [10]), 2009 р. – 34,0 (зокрема з шизофренією – 0,6; з афективними розладами – 4,8; з органічними (включно симптоматичними) розладами – 6,1; з розумовою відсталістю (олігофренія) – 5,8 [11]), 2010 р. – 33,0 (зокрема: з шизофренією 0,6; з афективними розладами – 4,6; з органічними (включно симптоматичними) розладами – 6,0; з розумовою відсталістю (олігофренія) – 5,4 [12]), 2011 р. – 32,0 (зокрема: з шизофренією 0,6; з афективними розладами – 4,6; з органічними (включно симптоматичними) розладами – 6,2; з розумовою відсталістю (олігофренія) – 5,4) [13]. Як бачимо з вищенаведених даних динаміка розповсюдження серед засуджених осіб з психічними відхиленнями є відносно стабільною без особливих коливань. Враховуючи тенденції до зростання психічних захворювань і психічних відхилень у суспільстві не тільки в Україні, а й в усьому світі можна прогнозувати їх зростання в умовах УВП.

Відповідно до ст. 50 Кримінального кодексу України (далі – КК України) покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засудженої особи, а також запобігання вчинення нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Застосування покарання у вигляді позбавлення волі не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність.

Застосування до особи такого виду покарання як позбавлення волі на певний строк надає можливість суспільству ізолювати її від суспільства,

обмежити її можливості активної на власний розсуд участі у суспільних відношеннях, таким чином профілактуючи вчинення нею нових злочинів та захищаючи інших членів соціуму від протиправних посягань. На сьогодні, на жаль, при виконанні кримінального покарання реалізація кари складає безпосередню специфічну задачу діяльності установ виконання покарань. Щодо інших складових мети покарання, вони за ряду об'єктивних та суб'єктивних причин є недостатньо реалізовані.

З-поміж інших видів кримінальних покарань, передбачених ст. 51 КК України, такий вид покарання як позбавлення волі характеризується більше негативним впливом на засуджену особу.

Відповідно до вимог Європейських тюремних правил 2006 р. життя в місцях позбавлення волі повинно бути, наскільки можливо, наближене до позитивних аспектів життя в суспільстві [14, с. 238].

Неналежний стан та умови тримання засуджених у виправних колоніях, а саме:

– матеріально-побутові умови (перевищення ліміту тримання засуджених в установі їх переповнення, не забезпечення норм жилої площі на одного засудженого, ненадання постільних речей, одягу встановленого зразка, а якщо і забезпечується, то дуже часто в занедбаному стані, недотримання визначених норм харчування та ін.);

– медико-санітарне забезпечення (ми в своїх працях неодноразово вказували не те, що значна кількість засуджених, які мають психічні відхилення в межах осудності та обмеженої осудності не проходять повноцінного діагностування психічного відхилення, як наслідок раннього його виявлення, не отримують належного профілактичного лікування, що в умовах стресових ситуацій призводить до погіршення їх психічного стану);

– недоліки в організації соціально-виховної роботи з даною категорією засуджених (а це і брак спеціально підготовлених психологів, начальників відділень соціально-психологічної служби (далі – СПС)) для роботи з даною категорією засуджених, так як, у свою чергу, розосередженість засуджених з психічними відхиленнями по існуючих виправних колоніях на всій території України не дає можливості зосередити, хоча б в декількох установах спеціально підготовлених для роботи з вказаними особами фахівців;

– відсутність у персоналу установи практичного досвіду роботи з такою складною категорією засуджених, наявності на посадах психологів та начальників відділень СПС значної кількості молодих спеціалістів, які щойно прийняті на службу та серед них великий сегмент осіб, які не мають фахової освіти відомчих навчальних закладів ДПтС України);

– працевикористання засуджених (неналежні умови праці, дуже часто з порушенням вимог охорони праці, завищення норм виробітку продукції, і як наслідок порушення порядку оплати праці, відрахувань із заробітку засуджених, незабезпечення належним спеціальним одягом, засобами захисту, інструментом, відсутність можливості працевикористання засуджених з психічними відхиленнями, отримання ними професійно-технічної освіти та виробничих навичок (за результатами проведеного нами дослідження встановлено, що

89,9 % засуджених чоловіків даної категорії не залучаються до праці або залучаються для виконання низько кваліфікованої праці, для виконання технологічно нескладних операцій та до робіт з благоустрою установи, у жінок ця цифра становить – 63%, в більшості це пов'язано з рівнем розвитку виробничих потужностей установи), а це, в свою чергу, призводить до антимотивації засуджених щодо участі в трудовій діяльності.

Виконання кримінального покарання повинно спрямовуватися на недопущення рецидиву або ж принаймні зменшення його рівня. Основними принципами Європейських тюремних правил 2006 р. визначено, що утримання під вартою повинно бути організовано так, щоб сприяти поверненню осіб, позбавлених волі, у суспільство [14, с. 238]. При організації роботи по запобіганню вчинення засудженими, які мають психічні відхилення деліктів необхідно враховувати їх кримінологічні характеристики і на підставі отриманих даних обирати відповідно найбільш ефективні та дієві форми та методи її впровадження.

З досліджених нами особових справ, 53% засуджених з психічними відхиленнями вчинили злочин насильницького характеру, зґвалтування, розбещення неповнолітніх та інші, які за характером вчинених дій можуть свідчити про наявність в особі психічного відхилення. Решта 47% відбувають покарання за вчинення злочинів майнового характеру, як правило крадіжки, при цьому характеризуються множинністю вчинених протиправних діянь. 85% злочинів, які вчинялися в стані алкогольного сп'яніння, під час сумісного вживання алкогольних напоїв або пов'язані з придбанням наркотичних речовин. 82% досліджених осіб вживали наркотичні засоби або зловживали алкоголем [15, с. 235]. Важливою є не тільки необхідність переконати засуджених у помилковості їх поведінки, а й вирішити їх психічні проблеми.

При цьому 2,67% засуджених чоловіків з психічними відхиленнями 4,8% жінок під час відбування кримінального покарання у ВК вчинили інший злочин, а саме, передбачені ст.ст. 391, 392, 393 КК України. Зазначені категорії засуджених мали складності з адаптацією до умов перебування у ВК, психологічною сумісністю з іншими засудженими, під час відбування покарання допустили понад 30 порушень режиму тримання та неодноразово до них застосовувалися дисциплінарні стягнення, в тому числі і поміщення до дисциплінарного ізолятора та переводилися до приміщень камерного типу, але вказані заходи очікуваних результатів не дали і засуджені були притягнуті до кримінальної відповідальності.

Процес ресоціалізації засудженої особи з психічними відхиленнями, запобігання вчинення нею нових злочинів не має чіткої межі і поширюється не тільки на час перебування засудженої особи на території виправної колонії, а й за її межами після відбуття встановленого судом кримінального покарання та звільнення з установи виконання покарань. Вкрай необхідним є спостереження за такими особами та постійний їх супровід після відбування кримінального покарання. Оскільки вони потрапляючи у вир суспільних відносин за межами виправної колонії, а особливо ті, що втратили соціально-корисні зв'язки з рідними та близькими (з аналізу матеріалу, отриманого під час про-

ведення дослідження нами встановлено, що 58% осіб не мають рідних, не підтримують або підтримують нестійкі суспільно-корисні зв'язки з рідними та близькими, 89% неодружені та не мають дітей), зустрічають значну кількість перепон на шляху своєї ресоціалізації, а саме:

– низький рівень, а подекуди відсутність освіти професійних навичок (більшість досліджених нами засуджених, які мають психічні відхилення, а саме 36,49% отримали загальну середню та 30,06% – неповну загальну середню освіту, закінчили професійно-технічні училища 28,49 %, 4,45 % засуджених мали вищу освіту, 79% осіб даної категорії не мали на момент вчинення злочину спеціальності [16, с. 248]);

– відсутність належних житлово-побутових умов;
– певні складності в спілкуванні після тривалого часу перебування в ізоляції від суспільства;
– відсутність тривалий час повноцінного спілкування;
– примусового перебування в обмежених умовах, поряд з особами, які характеризуються педагогічною занедбаністю та високим рівнем кримінальної зараженості, особливо це помітно серед засуджених, які відбували покарання у ВК максимального рівня безпеки та ін., що значно ускладнює процес їхньої адаптації за межами установи формує почуття непотрібності, відторгнення суспільством.

Усі вищевказані фактори і є, на наш погляд, першопричинами вчинення даною категорією засуджених повторних злочинів. Запобіжна робота направлена на недопущення пенітенціарного та пост пенітенціарного рецидиву або принаймні зменшення його рівня повинна в першу чергу спрямовуватися на усунення його причин та мінімізувати їх вплив на засуджену особу як під час відбування встановленого судом кримінального покарання, так і після звільнення.

На сьогодні практично відсутній систематичний контроль та соціальний супровід засуджених з психічними відхиленнями, які звільнилися з виправних колоній. У результаті чого ці особи залишаються з цілою низкою складних соціально-побутових проблем на одинці.

З проаналізованого нами матеріалу, зібраного під час проведення дослідження, встановлено, що 55,18% засуджених з психічними відхиленнями чоловіків та 43,2% жінок були умовно-достроково звільнені від відбування покарань, або звільнені від покарання з випробуванням. З них 82% у період невідбутої частини покарання або протягом іспитового строку покарання були притягнуті до кримінальної відповідальності за вчинення нового злочину, або не виконання покладених на них обов'язків. Наведені нами дані яскраво ілюструють наші твердження. В межах ВК засуджені, в результаті проведених з ними заходів виховного, режимного характеру, постійного контролю за поведінкою та її корекції персоналом ВК, дотримувалися встановлених правил поведінки. І при відсутності вищевказаних заходів за межами установи, коли їм надано право самим обирати варіант поведінки, ними знову було вчинено злочин.

Висновок. Неодноразово в науковій літературі висловлювалися погляди різних учених, відносно неможливості остаточно виправити засуджену

особу в умовах УВП. Ми підтримуємо дану точку зору, а особливо коли це стосується засуджених з психічними відхиленнями. Проте, якщо проводити постійно заходи систематично-програмного характеру по корекції та контролю за поведінкою засудженої особи, поєднаними з медико-реабілітаційними заходами як під час відбування покарання, так і після їх звільнення, це, на наш погляд, дасть позитивний результат по зменшенню кількості вчинених злочинів даною категорією осіб.

Переважна більшість засуджених до позбавлення волі осіб з психічними відхиленнями вимушені повертатися після відбування кримінального покарання в те соціальне середовище, оточення, яке і створило умови, підштовхнуло їх до вчинення протиправних дій. Якщо не змінювати причини, які сприяють вчиненню злочинів, незмінними будуть і їх наслідки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформаційно-аналітичні матеріали про основні показники службової діяльності органів і установ, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України станом на 1 вересня 2012 року. – К., 2012. – 34 с.

6. Результати роботи лікувально-профілактичних закладів кримінально-виконавчої системи за 2004 рік, затверджені Розпорядженням Державного департаменту України з питань виконання покарань від 21.03.2005 року № 19.

7. Результати роботи лікувально-профілактичних закладів кримінально-виконавчої системи за 2005 рік, затверджені Розпорядженням Державного департаменту України з питань виконання покарань від 31.03.2006 року № 35.

8. Результати роботи лікувально-профілактичних закладів кримінально-виконавчої системи за 2006 рік, затверджені Розпорядженням Державного департаменту України з питань виконання покарань від 05.03.2007 року № 22.

9. Результати роботи лікувально-профілактичних закладів кримінально-виконавчої системи за 2007 рік, затверджені Розпорядженням Державного департаменту України з питань виконання покарань від 17.03.2008 року № 29.

10. Результати роботи лікувально-профілактичних закладів кримінально-виконавчої системи за 2008 рік, затверджені Розпорядженням Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25.03.2009 року № 43.

11. Результати роботи лікувально-профілактичних закладів кримінально-виконавчої системи за 2009 рік, затверджені Розпорядженням Державного департаменту України з питань виконання покарань від 22.05.2010 року № 43.

12. Результати роботи лікувально-профілактичних закладів кримінально-виконавчої системи за 2010 рік, затверджені Розпорядженням Державного департаменту України з питань виконання покарань від 19.04.2010 року № 31.

13. Результати роботи лікувально-профілактичних закладів кримінально-виконавчої системи за 2011 рік, затверджені Розпорядженням Державного департаменту України з питань виконання покарань від 23.04.2010 року № 47.

14. *Іваньков І.В., Яковець І.С., Григоренко А.М., Буров С.Ю.* Права людини в діяльності органів і установ виконання покарань: науково-методичний посібник для проведення занять в системі службової підготовки / За заг. ред. д.ю.н., проф. А.Х. Степанюка. – Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2012. – 280 с.

15. *Кубрак Р.М.* Кримінологічна характеристика засуджених з психічними відхиленнями, які відбувають покарання у виправних колоніях / Р.М. Кубрак //

Науковий вісник Львівського універ. ім. Івана Франка: зб. наук. праць. – Львів : ЛьвДУВС, 2012. – № 55. – С. 234-239.

16. Кубрак Р.М. Особливості організації соціально-виховної роботи в межах установи виконання покарань із засудженими, які мають психічні відхилення / Р.М. Кубрак // Право і суспільство. – 2012. – № 1. – С. 244-249.

Лень В.В., Кубрак Р.М. Запобігання пенітенціарного та пост пенітенціарного рецидиву серед засуджених з психічними відхиленнями в межах осудності та обмеженої осудності

У статті розглядаються окремі питання запобігання вчинення нових злочинів засудженими до позбавлення волі на певний строк, які мають психічні відхилення в межах осудності та обмежено осудними, під час відбування кримінального покарання у виправних колоніях та після звільнення.

Ключові слова: психічне відхилення, злочин, кримінальне покарання, засуджена особа, виправна колонія.

Лень В.В., Кубрак Р.М. Предупреждение пенитенциарного и пост пенитенциарного рецидива среди осужденных с психическими отклонениями в пределах вменяемости и ограниченной вменяемости

В статье рассматриваются отдельные вопросы предупреждения новых преступлений осужденными к лишению свободы на определенный срок, которые имеют психические отклонения в пределах вменяемости и ограниченной вменяемости, во время отбывания уголовного наказания в исправительных колониях и после их освобождения.

Ключевые слова: психическое отклонение, преступление, уголовное наказание, осужденное лицо, исправительная колония.

Len V.V., Kubrak R.M. Preventing prison and post-prison recidivism among prisoners with mental disabilities within sanity and diminished responsibility

The article deals with some issues of prevention of new crimes sentenced to imprisonment for a term, with mental deviations within the limit of sanity and sane, while serving criminal sentences in the prisons and after release.

Keywords: mental aberration, crime, criminal punishment, sentenced person, penal colony.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2012.

**КРИМИНАЛЬНЫЙ ПРОЦЕСС,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ПРАВО
УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС,
ОПЕРАТИВНО-РАЗЫСКНОЕ ПРАВО
LAW OF CRIMINAL PROCEDURE,
OPERATIVELY-SEARCH LAW**

**К ВОПРОСУ О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ
ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ БЕЗОПАСНОСТИ
ПРИ ПРОВЕДЕНИИ МАССОВЫХ СПОРТИВНЫХ
МЕРОПРИЯТИЙ МЕЖДУНАРОДНОГО УРОВНЯ
(ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ)**

Д.Н. Лозовский

*доцент кафедры уголовного процесса
Краснодарского университета МВД России,
доктор юридических наук*

Постановка проблемы. Решения вопросов относительно обеспечения безопасности при проведении массовых спортивных мероприятий международного уровня, особенно с использованием зарубежного опыта имеет важное значение в современных условиях, поскольку за последние годы в этом вопросе имеется много нерешенных проблем, которые существенно влияют на безопасность.

Анализ последних исследований и публикаций. Изучению этого очень сложного вопроса присвятили С.И. Гирько, А.А. Соловьев и др. Но и сегодня есть много проблем в этой сфере, которые требуют разрешения.

Цель статьи. Изучить проблемы деятельности правоохранительных органов по обеспечению безопасности при проведении массовых спортивных мероприятий международного уровня с учетом зарубежного опыта.

Основные результаты исследования. Массовые спортивные мероприятия (олимпиады, универсиады спартакиады, матчи, кроссы, эстафеты и т.п.) характеризуются присутствием большого числа зрителей (болельщиков), в массе своей представляющих один из видов экспрессивной толпы. На таких мероприятиях зрители выражают эмоции и чувства, активно восстанавливают или обогащают свои духовные силы, приобщаются к физической культуре и спорту. Тем не менее, в последнее время все большую остроту для органов внутренних дел приобретают проблемы обеспечения правопорядка и безопасности во время проведения именно этих мероприятий на спортивных сооружениях.

Сегодня для мирового сообщества является общепризнанным фактом то, что противоправные действия на массовых мероприятиях в различных проявлениях представляют собой одну из наиболее опасных для человечества и отдельных государств форм преступной (всё чаще – организованной) деятельности, нарушения прав и свобод человека.

Организация обеспечения общественной безопасности как одного из направлений правоохранительной политики необходима в любом обществе, но особенно – в кризисные периоды его развития, когда социально-экономические противоречия обостряются настолько, что государство принимает меры превентивного характера, препятствующие перерастанию этих противоречий в антагонистические и не допускающие возникновения эксцессов в процессе жизнедеятельности личности, общества и государства. Причем, как верно отмечает в своей статье С.И. Гирько, вопросы обеспечения общественной безопасности возможно рассматривать лишь в рамках комплексного подхода, обеспечивающего целостное восприятие сферы общественной безопасности и ее связи с сопредельными областями жизнедеятельности общества [1, с. 16].

Следует отметить, что правительства всех стран осознают всю опасность противоправной активности в сфере массовых спортивных (и иных зрелищных) мероприятий и принимают реальные меры, направленные на:

- совершенствование законодательства;
- разработку долгосрочных целевых программ противодействия правонарушениям данного вида и обеспечения защиты интересов пострадавших;
- создание специальных подразделений правоохранительных органов;
- организация взаимодействия заинтересованных министерств, ведомств и организаций как внутри государств, так и с зарубежными странами.

Необходимость правового регулирования в обозначенной сфере обусловлена международными правовыми актами, федеральным законодательством, законодательством субъектов Российской Федерации, а также опытом, накопленным в зарубежных странах и некоторых субъектах Российской Федерации [2, с. 53].

В качестве примера можно привести некоторые меры, закрепленные в законодательстве Великобритании, предусматривающие жесткие требования к оборудованию спортивных сооружений, которые обязывают их:

- иметь компьютеризированную систему контроля доступа на спортивное сооружение для обеспечения контроля за проходом зрителей и их количеством;
- обеспечить наличие не только отдельных входов на каждый сектор каждого яруса трибуны, но и отдельный эвакуационный выход, не пересекающийся с зоной входа;
- оборудовать спортивные сооружения только индивидуальными сидячими местами, в полном объеме исключив наличие стоячих мест;
- обеспечить наличие на входах в здание спортивного объекта технических средств досмотра зрителей в количестве, исключающем задержку зрителей при входе;

– оборудовать спортивные сооружения техническими средствами видеонаблюдения, обеспечивающими в полной мере контроль трибун и прилегающей к стадиону территории в радиусе до 400 м, с достаточной разрешающей способностью для идентификации каждого человека, находящегося в зоне действия системы;

– иметь на спортивном объекте в месте, обеспечивающем визуальное наблюдение за внутренней чашей стадиона и трибунами, комнату контроля, оборудованную средствами телефонной связи, радиосвязи и оповещения, мониторами системы видеонаблюдения и монитором системы контроля доступа;

– исключить в оборудовании спортивных сооружений наличие стационарных заградительных барьеров, заграждений и заборов, ограничивающих пути возможной эвакуации зрителей, в том числе из сектора в сектор.

Нормы французского законодательства об обеспечении безопасности при проведении спортивных мероприятий могут быть условно сведены по предметному критерию в следующие группы:

1. Требования к организаторам спортивных мероприятий по организации охраны и осуществлению мер безопасности.

2. Особые требования к спортивным сооружениям и помещениям, иным местам проведения спортивных мероприятий.

3. Требования о привлечении охранных агентств и служб к обеспечению проведения спортивного мероприятия.

4. Требования к обеспечению мест проведения спортивных мероприятий техническими средствами охраны, в том числе электронными средствами наблюдения.

5. Ограничения на распространение и употребление алкогольных напитков в спортивных сооружениях и помещениях, в помещениях проведения публичных трансляций спортивных мероприятий, а также установление ответственности за нарушение этих ограничений.

6. Установление запрета на возбуждение вражды и призывы к насилию.

7. Установление запрета на незаконные пронос на публичное спортивное мероприятие и использование там взрывных устройств и любых предметов, которые могут быть использованы в качестве оружия.

8. Установление ответственности за незаконное проникновение на территорию спортивного объекта во время проведения спортивного мероприятия, за посягательство на безопасность людей или имущество, в том числе за бросание предметов, представляющих опасность для людей, на спортивном объекте во время проведения или публичной трансляции спортивного мероприятия [3, с. 22].

Выводы. В настоящее время проведение любого крупного спортивного соревнования все чаще получают общественный, и даже политический резонанс. Внимание общественности к формированию здорового образа жизни приводит к тому, что в организации спортивных мероприятий принимают участие органы власти, коммерческие структуры, средства массовой информации. От грамотного проведения соревнований порой во многом зависит мнение об уровне социально-экономического развития принимающей стороны.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Гирько С.И. Обеспечение общественной безопасности в системе мер защиты личности, общества и государства: состояние, проблемы, перспективы // Административное право и процесс. 2009. – № 5. – С. 16.

2. Миронов А.Н., Васильев Ф.П., Амиров И.М. Правовое регулирование обеспечения правопорядка при проведении спортивных и иных массовых мероприятий в России // Административное право и процесс. 2011. – № 9. – С. 53.

3. Соловьев А.А. Актуальные вопросы правового регулирования обеспечения общественной безопасности при проведении спортивных мероприятий во Франции // Спорт: экономика, право, управление. – 2010. – № 1. – С. 22.

Лозовський Д.М. До питання про діяльність правоохоронних органів із забезпечення безпеки при проведенні масових спортивних заходів міжнародного рівня (зарубіжний досвід)

У статті проведений порівняльно-правовий аналіз діяльності правоохоронних органів із забезпечення безпеки при проведенні масових спортивних заходів міжнародного рівня з урахуванням зарубіжного досвіду.

Ключові слова: діяльність, правоохоронні органи; масові спортивні заходи; зарубіжний досвід.

Лозовский Д.Н. К вопросу о деятельности правоохранительных органов по обеспечению безопасности при проведении массовых спортивных мероприятий международного уровня (зарубежный опыт)

В статье проведено сравнительно-правовое исследование деятельности правоохранительных органов по обеспечению безопасности при проведении массовых спортивных мероприятий международного уровня с использованием зарубежного опыта.

Ключевые слова: деятельность; правоохранительные органы; массовые спортивные мероприятия; зарубежный опыт.

Lozovsky D. On the law enforcement agencies to ensure security at mass sporting events of international level (international experience)

The article provides a comparative legal study of law enforcement agencies to ensure security at mass sporting events of international level with international experience.

Keywords: activities, law enforcement, mass sports events, international experience.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2012.

СПЕЦІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ – ЄДИНИЙ БАЗОВИЙ ЗАКОН ДЛЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

І.В. Сервецький

*доктор юридичних наук, доцент,
начальник кафедри управління
в органах внутрішніх справ
Національної академії внутрішніх справ*

Постановка проблеми. Однією з фундаментальних проблем теорії розшукового права є вивчення її предмета, сутності та змісту негласних слідчих (розшукових) дій, що здійснюються правоохоронними органами.

У відповідності до нового Кримінального процесуального кодексу України суб'єктами, що здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні є: оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України [1]. Проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій здійснюється з метою захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений і жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу [1]. Цю функцію, тобто здійснення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій було закріплено в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2]. З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України виникли протиріччя щодо співвідношення норм чинного кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства.

Мета дослідження – визначити витоки та сутність етимологічного поняття «спеціальної діяльності» правоохоронних органів, які здійснюють гласні та негласні слідчі (розшукові) дії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вчені, які досліджують проблеми оперативно-розшукової діяльності, такі як: К.В. Антонов, О.Ф. Долженков, І.П. Козаченко, В.Л. Ортинський ототожнюють функцію «права» та «діяльність» і стверджують, що Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» є базовим для всіх правоохоронних органів – призвело до наукового «deadlock».

Друга група вчених: А.І. Алексєєв, Р.С. Белкін, В.Г. Бобров, А.Н. Васильєв, А.Ф. Возний, А.Ф. Волинський, А.І. Вінберг, Д.В. Гребельський, І.О. Клімов, А.Г. Лекар, В.А. Лукашов, С.С. Овчинський, П.А. Олійник, В.І. Попов, А.Г. Птіцин, І.В. Сервецький, А.С. Соколов, Г.К. Синілов, А.Б. Шумилов, М. Шумило О.М. Юрченко, І.М. Якимов та ін. намагались розмежувати

«право» та «діяльність» і базовим законом, що регулює проблеми в оперативно розшукової діяльності, пропонували назвати «негласна (спеціальна) діяльність державний правоохоронних органів».

Основні результати дослідження. В основу тлумачення негласної діяльності вони вкладали діалектичний метод пізнання суспільних процесів. Так, видатний філософ Г. Гегель вважав, що будь-яке пізнання криміногенних процесів є відображенням у свідомості людини властивостей, явищ об'єктивної реальності у взаємодії суб'єкта з об'єктом, якого вивчають як обмежений фрагмент об'єктивної реальності (річ, явище, процес), що сприймається суб'єктом пізнання як відносно самостійна цілісність [3]. І.М. Якимов, розглядаючи предмет науки, вивчав характер і значення діяльності працівника карного розшуку, допоміжні засоби, що потрібні йому для роботи (мистецтво гриму, зміни зовнішності під час спостереження (стеження) за злочинцем, застосування собак-шукачів у розшуку злочинців тощо). Крім суто криміналістичних питань, дослідник розглядав деякі види розшукових заходів, установок, підготовку оперативних працівників, діяльність працівників розшуку з попередження та припинення злочинів, тактику проведення різних оперативних дій. Віддаючи перевагу криміналістиці в питаннях оперативної роботи, І.М. Якимов стверджував: «Розшукове мистецтво повинно бути віднесено до числа найскладніших мистецтв, оскільки своїм об'єктом воно має не мертвий матеріал, а людину» [4]. Люди – суспільні істоти, які являють найвищий ступінь розвитку живих організмів, мають свідомість, володіють мовою, виробляють і використовують знаряддя праці [5]. Учений вважав, що оперативно-розшукова діяльність ближче до військового мистецтва, оскільки так само спирається на знання психології окремої людської особи (індивіда). Як і будь-яке мистецтво, розшукове мистецтво має свою теорію. Передумовами теорії розшукового мистецтва є: 1) наука кримінального права, саме та її галузь, яка називається криміналістикою (кримінальна техніка і кримінальна тактика); 2) знання сучасного злочинця, злочинної сфери, її звичаїв, злочинних професій; 3) особисті якості та властивості, необхідні особі, яка прагне оволодіти цим мистецтвом [4]. Так, А.Г. Лекар, визначаючи власне діяльність оперативно-розшукових апаратів органів внутрішніх справ, акцентує увагу на тому, що цей курс вивчає як найважливішу складову тактику цієї боротьби, а не «роботу», як було в попередньому курсі, що мав назву «спеціальна робота органів Міністерства внутрішніх справ». «Не складно пересвідчитися в тому, – писав учений, – що така назва курсу містила в собі явно виражену тенденцію практицизму, адже якщо змістом курсу є «робота», то навіть у кращому випадку нічого, крім узагальнення досвіду цієї роботи, не пропонується. Отже, вже в самій назві курсу містилось обмеження його предмета рамками узагальнення практики». На його думку, спеціально-оперативну боротьбу органів внутрішніх справ із кримінальною злочинністю розуміють як сукупність негласних заходів, що ґрунтуються на використанні секретних засобів протидії злочинності, здійснюваних з метою попередження та розкриття криміналістичних злочинів, а також розшуку зниклих злочинців. По суті, вперше зроблено спробу окреслити не тільки предмет, а певною мірою й об'єкт оперативно-розшуко-

вої діяльності – злочинність визначають як сукупність злочинів, розкриттям яких займаються оперативно-розшукові підрозділи [6]. Оскільки процес становлення оперативно-розшукової науки як самостійної сфери наукового пізнання пов'язаний з відмежуванням її від науки криміналістики (у надрах якої й виникла теорія оперативно-розшукової діяльності), вчені-криміналісти не могли залишитися осторонь проблеми визначення предмета теорії оперативно-розшукової діяльності. Р.С. Белкін та А.С. Соколов заперечили доцільність визначення предмета курсу «спеціальна оперативна боротьба з кримінальною злочинністю» як тактики застосування негласних засобів боротьби зі злочинністю: «...поєднання оперативної роботи і криміналістики, засноване на визначенні єдності завдань і цілей з попередження, розкриття та розслідування злочинів, плідно вплине на подальший розвиток усієї науки криміналістики в цілому. Вона збагатиться величезним арсеналом спеціальних прийомів, вироблених практикою спеціальної оперативної роботи, включатиме все, що пов'язано з використанням негласних засобів боротьби зі злочинністю» [7].

Водночас відомий учений-криміналіст А.Н. Васильєв з цього приводу зазначає: «Оперативно-розшукова робота – це спостереження за певними особами, ринками, скупними пунктами та іншими об'єктами, «прочісування» місцевості з метою затримання злочинців, використання службово-розшукових собак, збирання відомостей із не процесуальних джерел, використання даних кримінальної реєстрації тощо» [8]. В.І. Попов, розглядаючи оперативно-розшукову діяльність як складову попереднього розслідування, запропонував визначати її сутність саме з цих позицій [9]. Уперше на існування спеціальної наукової дисципліни, що вивчає оперативно-розшукову діяльність органів внутрішніх справ, вказав А.І. Вінберг: «Криміналістика тісно пов'язана з дисципліною, що розробляє комплекс питань оперативної роботи установ внутрішніх справ. Як відомо, в оперативній роботі криміналістичні та спеціальні оперативні засоби і прийоми використовують для не процесуальних дій з попередження злочинів, виявлення даних, що можуть бути використані згодом як докази під час попереднього слідства, встановлення та розшуку злочинця. Криміналістика, як і дисципліна, що розробляє питання оперативної роботи установ внутрішніх справ, служить цілям боротьби зі злочинністю. Ця дисципліна, узагальнюючи досвід оперативної роботи, виявляє нові способи вчинення злочинів, знання яких збагачує криміналістику» [10]. До 1974 р. криміналісти, які працювали в системі наукових і навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ, коли йшлося про наукові основи оперативно-розшукової діяльності, користувалися терміном «спеціальна наукова дисципліна». Видатний учений, доктор юридичних наук, професор Р.С. Белкін уперше заявив, що оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ має власну теорію. Нове уявлення про предмет самої криміналістики дає підстави стверджувати, що теорія оперативно-розшукової діяльності виходить за межі предмета криміналістики. Р.С. Белкін зазначав: «Відносини підлеглості, в яких ще в недавньому минулому перебувала криміналістика і теорія оперативно-розшукової діяльності, змінилися відносинами взаємодії» [11]. А.Г. Лекар і Г.К. Синілов предмет курсу оперативно-розшукової діяльності визначають як

«спеціальну оперативну боротьбу з кримінальною злочинністю, найважливішою складовою якої є тактика цієї боротьби» [12]. Не погоджуючись із раніше запропонованими визначеннями теорії оперативно-розшукової діяльності (і, відповідно, визначенням її предмета), П.А. Олійник і А.Г. Птіцин вважають, що «теорія оперативно-розшукової діяльності, узагальнюючи передовий досвід оперативно-розшукових підрозділів, використовуючи дані природно-технічних та інших наук, повинна виробляти найбільш ефективні методи здійснення оперативно-розшукових заходів, а також спеціальні прийоми і засоби отримання і перевірки інформації для попередження, припинення і розкриття злочинів». Згодом позиція цих учених суттєво змінилася. Визнання злочину предметом теорії оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ вони констатували в статті, опублікованій 1977 р.: «Злочин може вивчатися як явище соціальне і становити предмет кримінології; як предмет соціальної психології, зрештою, з погляду внутрішнього механізму його вчинення (як криміналістична модель злочинних дій) і бути предметом дослідження теорії оперативно-розшукової діяльності та криміналістики» [13]. У 1972 р. у монографії «Актуальні проблеми теорії оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ» А.І. Алексеев і Г.К. Синілов шляхом дослідження її предмета спробували доповнити деякі прогалини в розробленні проблем загальної теорії оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ. «По-перше, наявність специфічного предмета дослідження дає можливість і необхідність самостійного наукового існування тієї чи іншої системи знань. По-друге, без визначення предмета науки неможливо визначити її зміст, сформулювати завдання, основні напрями розвитку, розробити систему, методи, з'ясувати її місце серед інших наук. По-третє, предмет науки визначає форми, способи, межі використання її положень у відповідній сфері практичної діяльності». Ці положення й нині є стрижневими під час визначення предмета оперативно-розшукової науки, передусім, її методології [14]. Протягом 1974-1983 рр. В.А. Лукашов (спільно з В.Г. Бобровим) сформулював свою концепцію предмета теорії оперативно-розшукової діяльності, що містила такі положення: 1) вказівка на організаційно-управлінський аспект оперативно-розшукової діяльності – головне у визначенні предмета теорії оперативно-розшукової діяльності; 2) закономірності об'єктивної дійсності, які вивчає теорія оперативно-розшукової діяльності, входять до змісту цієї науки, а не до її предмета; 3) предмет теорії оперативно-розшукової діяльності являє собою єдність двох взаємопов'язаних аспектів.

Перший – це вивчення різноманітних відносин, що виникають у сфері оперативно-розшукової діяльності, виявлення об'єктивних залежностей, що повторюються, явищ і практично-наслідкових зв'язків в оперативно-розшуковій практиці та вироблення на їх основі принципів організації й тактики протидії злочинності з використанням оперативно-розшукових сил, засобів і методів. Другий полягає в розробленні на основі відомих закономірностей спеціальних методів, прийомів, засобів для практичної діяльності [15]. В.А. Лукашов у праці «Предмет, зміст і методи теорії оперативно-розшукової діяльності» (1974 р.) стверджував, що теорія оперативно-розшукової діяль-

ності є заснованою на виявленні закономірностей системою знань про форми організації оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ і тактику здійснення оперативно-розшукових заходів, спрямованих на попередження, розкриття злочинів, розшук злочинців, які переховуються, та осіб, які зникли безвісти. На його думку науковця, до предмета теорії оперативно-розшукової діяльності входять: «структурно-функціональні аспекти оперативно-розшукової діяльності як комплексної системи організаційно-управлінських і оперативно-розшукових заходів, покликаних забезпечити своєчасне попередження, швидке та повне розкриття злочинів, а також розшук злочинців, які переховуються, та осіб, які зникли безвісти» [16]. Ґрунтовно дослідивши питання правильного визначення предмета теорії оперативно-розшукової діяльності, А.Г. Лекар, А.Ф. Волинський, Д.В. Гребельський, В.Г. Самойлов (1976 р.) дійшли висновку, що «теорія оперативно-розшукової діяльності вивчає особливості негласної, не процесуальної діяльності оперативних апаратів і не тільки у зв'язку з підготовкою або вчиненням конкретних злочинів, а й у порядку розвідувальної, пошукової роботи, спрямованої на виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес. Саме цим визначається її відмежування від наук радянського кримінального процесу і криміналістики». Дослідники стверджували, що «теорія оперативно-розшукової діяльності є галуззю наукового знання про закономірності виникнення фактичних даних під час підготовки й учинення переважно неочевидних злочинів, закономірності правової регламентації, організації й тактики виявлення цих даних (переважно негласними методами та засобами) й ефективного використання їх у протидії злочинності спеціально вповноваженими на те оперативними апаратами й посадовими особами» [17]. С.С. Овчинський до предмета оперативно-розшукової діяльності відносив сукупність дій, спрямованих на виявлення злочинних діянь [18]. Вагомий внесок у розвиток розшукового права зробив А.Ф. Возний, який обґрунтовував важливість даних, здобутих оперативним шляхом, у доказуванні злочинної діяльності [19]. В.П. Маркушин, з'ясовуючи співвідношення понять об'єкт і предмет, зазначав: «Предмет теорії оперативно-розшукової діяльності – це об'єкти безпосереднього впливу (злочинна діяльність окремих осіб, груп осіб або загалом діяльність з підготовки й учинення злочинів)» [20]. І.О. Климов до предмета оперативно-розшукової діяльності відносить застосування негласних сил, засобів і методів у протидії злочинності [21]. Визначаючи сутність оперативно-розшукової діяльності, відомий український вчений М.А. Погорецький зазначав, що особливо під час репресій розшук у кримінальних справах фактично був головним засобом реалізації репресивної політики держави із застосуванням тортур, а кримінальний процес мав допоміжний характер. Тому не про науковий характер таємної діяльності органів НКВС, які посягали на найважливіші суспільні цінності, не йшлося. Дослідник також обґрунтував значення оперативно-розшукової діяльності як самостійної галузі науки [22]. Так, Сервецький І.В., Юрченко О.М. до предмету розшукового права відносять закономірності злочинної поведінки осіб, які відображають їх сутність і зміст, а саме: – закономірності, пов'язані з виявленням, дослідженням ознак злочинного потенціалу осіб, які є носієм

генетичних, спадкових та інших криміногенних факторів; – зовнішні ознаки злочинної поведінки використовуються наукові знання – механічні, біологічні, хімічні, фізичні, а також психологічні, що дозволяють виявити осіб, які вчинили злочинні діяння; – настання злочинного результату – це взаємодія осіб, які вчинили злочинні діяння, використовуючи предмети, речі матеріального світу, впливали на них, видозмінювали їх структурні елементи, що призвело до порушення цілісності живої та неживої природи, традицій, звичаїв, законодавства, яке закріплює такі діяння як карні; – негласне інформаційне забезпеченні кримінального процесу та власне розшукового права для виявлення носіїв інформації, вдосконалення процесу надходження до розшукових підрозділів такої інформації, її перевірка, зіставлення, вивчення, узагальнення, прогнозування наукових висновків; – встановлення, налагодження негласної співпраці з особами, які є конфідентами (встановлення осіб, які є носіями оперативної інформації), визначення тактичних прийомів, які необхідно застосувати для спонукання їх до активної співпраці, забезпечення конфіденційності передання інформації, гарантування безпеки конфідентів, забезпечення матеріального заохочення, сприяння розробці технічного оснащення обліку осіб, які є носіями злочинної поведінки й учинили небезпечні діяння; – негласне документування злочинних процесів, зовнішніх ознак злочинної діяльності, задуму, готування, замаху і вчинення злочинного діяння та негласним дослідженням результатів злочинної поведінки; – використання даних, зафіксованих у процесі негласного провадження у кримінальне судочинство. Спеціальна діяльність трансформувалася в нові, більш відкриті форми розшукової діяльності, тоді як гласна і негласна діяльність протягом певного часу в умовах повної демократизації суспільства зведеться нанівець. Удосконалення предмету розшукового права є визначальним, науково обґрунтованим, фундаментальним, морально допустимим і соціально-необхідним для будь-якого суспільства, в якому вчиняються злочини [23, с. 147]. Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що: по-перше, спеціальна діяльність з прийняттям Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (так само і в Російській Федерації) трансформувалася в оперативно-розшукову діяльність; по-друге, після прийняття законів про оперативно-розшукову діяльність вчені практично припинили дослідження в цьому напрямі, вважаючи це власним надбанням; по-третє, прийняття та дія Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» не розв'язано протиріччя між контррозвідувальним і розвідувальним органами; по-четверте, А.Г. Лекар, Р.С. Белкін, А.Г. Синілов та інші запропонували термін «спеціальна діяльність» визнавати як базове поняття; по-п'яте, А.Б. Шумилов, К.К. Горяінов, В.С. Овчинський, запропонували термін «кримінально-розшукове право»; по-шосте, І.В. Сервецький, О.М. Юрченко запропонували самостійну юридичну науку – розшукове право та розшукова діяльність, замість слів оперативно-розшукова діяльність запропонували поняття «державна спеціальна діяльність правоохоронних органів». Отже, думка видатних вчених у галузі оперативно-розшукової діяльності А.І. Алексєєва, Р.С. Белкіна, В.Г. Боброва, А.Ф. Возного, А.І. Вінберга, Д.В. Гребельського, І.О. Клімова, А.Г. Лекаря, В.А. Лукашова, С.С. Овчинський,

Г.К. Синілов, А.Б. Шумилов, М. Шумило О.М. Юрченко, І.М. Якимов та інших вчених, які досліджували спеціальний характер таємної не процесуальної діяльності суб'єктів правоохоронних органів має трансформуватися в Закон України замість Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Тобто, усі зазначені суб'єкти, на наш погляд, повинні керуватися новим Законом України «Про державну спеціальну діяльність правоохоронних органів», проєкт якого нами підготовлено та подано до Верховної Ради України. Цей закон дозволить у повному обсязі реалізувати головні засади Нового кримінального процесуального кодексу України, усуне протиріччя та суперечності між різними оперативними підрозділами, що зазначені в ст. 41 Нового КПК України, дасть можливість розвиватися таким самостійним наукам, як розшукове, контррозвідувальне та розвідувальне право. Розшукове право як самостійна складова соціально-правової системи залежить від змісту суспільно-політичного устрою і представляє політику держави та виконує її завдання з допомогою застосування спеціальних сил, засобів, методів і дій. Ця діяльність характеризується єдністю теоретичного пізнання «гласної-негласної-конспіративної» тобто, відображення реальності в теорії та практики здійснення гласної та негласної слідчої (розшукової) діяльності. Згідно зі ст. 41 Нового КПК діяльність оперативних підрозділів обмежена, вони мають право виконувати тільки доручення слідчого, прокурора, а при його виконанні співробітник оперативного підрозділу набуває повноважень слідчого. Самостійно співробітник оперативного підрозділу не має права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою, а при необхідності зобов'язаний звернутися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій для співробітника оперативного підрозділу є обов'язковими для виконання.

Висновки. Для реалізації цих положень Закону України «Про державну спеціальну діяльність правоохоронних органів» [25], що нами пропонується, замінити Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р. на Закон України «Про розшукову діяльність» [26]. Внести зміни до Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», що дозволить розмежувати функції правоохоронних органів, що здійснюють контррозвідувальну діяльність. Здійснення контррозвідувальної діяльності відповідно до закону не повинно мати зазначене обмеження, тому що це діяльність спеціального підрозділу направлена на захист національних інтересів держави [27]. У тих випадках, коли вони будуть здійснювати розшукову функцію (діяльність) за кримінальними справами, вони повинні керуватися положеннями Нового КПК (гл. 21) [1]. Це також дозволить внести зміни до Закону України «Про розвідувальні органи України», а розвідувальна діяльність спеціальних підрозділів повинна здійснюватись відповідно до цього закону, адже порядок його прийняття та дії мають виключну сферу діяльності. Крім того, впровадження запропонованих нами змін до чинного законодавства дозволить прийняти Закон України «Про приватну розшукову діяльність». Отже, підрозділи (суб'єкти), що визначені в ст. 41 нового КПК повинні мати єдиний Закон

України «Про державну спеціальну діяльність правоохоронних органів», у якому повинні бути закладено повноваження та принципи діяльності оперативних підрозділів. Прийняття цього закону дозволить вирішити наступні завдання, які стоять перед правоохоронними органами: — реалізувати положення нового Кримінального процесуального кодексу України; — замінити закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» на Закон України «Про розшукову діяльність»; — внести зміни до Закону України «Про контрольно-розвідувальну діяльність»; — внести зміни до Закону України «Про розвідувальні органи України», що усуне протиріччя та дублювання функцій оперативних підрозділів, ефективно здійснювати не гласні слідчі (розшукові) дії, ввести нове поняття «негласне розслідування», яке повинне здійснюватись суб'єктами оперативними підрозділами до початку (внесення до єдиного реєстру) і здійснення під час (не гласного розслідування) сіх гласних і не гласних розшукових заходів відповідно до чинного законодавства та наказів МВС України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проект кримінального процесуального кодексу України від 24.04.2012 року.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992. — № 22. — Ст. 303.
3. *Гегель Г.В.Ф.* Енциклопедія філософських наук / Гегель Г.В.Ф. — М. : 1994. — С. 1095.
4. *Якимов И.М.* Практическое руководство к расследованию преступлений / Якимов И.М. — М., 1924. — 188. с.
5. Новий словник української мови. — К. : Аконіт, 2001. — Т. 2. — С. 116.
6. *Лекарь А.Г.* Соотношение оперативно- розыскных мероприятий и следственных действий в претовращении и раскрытии преступлений / А.Г. Лекарь // Тр. МООП. — 1963. — № 3. — С. 140.
7. *Белкин Р.С.* О предмете и системе советской криминалистики / Р.С. Белкин, А.С. Соколов. — М. : Высша школа МВД СССР. — 1957. — № 1. — С. 46-57.
8. *Васильев А.Н.* Следственная тактика и ее место в системе криминалистики / А.Н. Васильев // Советская криминалистика на службе следствия. — 1961. — Вып. 15. — С. 38–39.
9. *Попов В.И.* Розыскная деятельность при расследовании преступлений: Автореф. дис. на соиск. учен. степени д-ра юрид. наук / В.И. Попов. — М., 1965. — 40 с.
10. *Винберг А.И.* Криминалистика. Введение в криминалистику: Предмет, метод, система курса и истории советской криминалистики / Винберг А.И. — М., 1950. — 162 с.
11. *Белкин Р.С.* Криминалистика и новые области научного познания (Теория оперативно-розыскной деятельности, теория управления) / Р.С. Белкин // Проблемы криминалистической тактики. — Омск, 1973. — Вып. 16. — С. 13–15.
12. *Лекарь А.Г.* Некоторые вопросы совершенствования работы оперативного аппарата / А.Г. Лекарь, Г.К. Синилов // Оперативно-розыскная работа. — 1970. — № 57. — С. 27–33.
13. *Олейник П.А.* О месте теории ОРД в системе юридических наук / П.А. Олейник, А.Г. Птицин // Актуальные проблемы совершенствования ОРД ОВД:

матеріали конф. – М.: МВД ССРСР, 1977. – Часопис Академії адвокатури України – 15 (2'2012) | 07 © І.В. Сервецький, О.М. Юрченко, В.В. Редька, 2012 © Академія адвокатури України, 2012 С. 53–55.

14. *Алексеев А.І.* Актуальні проблеми теорії оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ: Монографія / А.І. Алексеев, Г.К. Синілов. – 1972. – 373 с.

15. *Лукашов В.А.* Предмет, задачи и система курса «Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел» как отрасль научного познания : лекция / В.А. Лукашов, В.Г. Бобров. – М. : Акад. МВД ССРСР, 1983. – 28 с.

16. *Лукашов В.А.* Предмет, сущность и методы теории ОРД / Лукашов В.А. – М. : Акад. МВД ССРСР, 1974. – 136 с.

17. *Лекарь А.Г.* Методические проблемы теории оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел / Лекарь А.Г., Волынский А.Ф., Гребельский Д.В., Самойлов В.Г. // Труды КВШ МВД ССРСР. – 1976. – № 8. – С. 35–49.

18. *Овчинский С.С.* Сущность, предмет ОРД и ее назначение (фондовая лекция) / Овчинский С.С. // МВШМ МВД ССРСР. – М., 1986. – [Не опубліковано].

19. *Возный А.Ф.* О доказательном значении некоторых данных, добытых оперативно-розыскным путем / А.Ф. Возный, С.В. Корсаков // Труды КВШ МВД ССРСР. – 1971. – № 2. – С. 34–37.

20. *Маркушин А.Г.* Теоретические основы оперативно-розыскной деятельности и ее правовое регулирование / Маркушин А.Г. – Н.-Новгород, 1992. – 239 с.

21. *Климов И.А.* Предмет теории оперативно-розыскной деятельности: лекция / Климов И.А. – М., 1993. – 35 с.

22. *Погорецький М.А.* Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: Монографія / Погорецький М.А. – Х. : Арсіс ЛТД, 2007. – С. 82.

23. *Сервецький І.В.* Визначення предмету розшукового права / І.В. Сервецький, О.М. Юрченко // Вісник Академії управління МВС. – 2010. № 3(15). – С. 143–149.

24. Проект Кримінального процесуального кодексу України від 24.04.2012 року.

25. Про державну спеціальну діяльність правоохоронних органів України: Проект Закону України.

26. Про розшукову діяльність: Проект Закону України.

27. Про основи національної безпеки: Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003. – № 39. – Ст. 351.

Сервецький І.В. Спеціальна діяльність – єдиний базовий закон для правоохоронних органів

Стаття присвячена актуальній темі – дослідженню витоків поняття «спеціальна діяльність правоохоронних органів» як єдиного закону про спеціальну діяльність правоохоронних органів, що здійснюється під час проведення гласних, негласних слідчих (розшукових) дій. Розглянуто теоретичні положення розшукового права

Ключові слова: спеціальна діяльність, розшукове право, гласні (негласні) слідчі (розшукові) дії.

Сервецький І.В. Специальная деятельность – единственный базовый закон для правоохранительных органов

Статья посвящена актуальной теме – исследованию истоков понятия «специальная деятельность правоохранительных органов» как единого закона о специальной деятельности правоохранительных органов, осуществляется во время проведе-

ния гласных, негласных следственных (розыскных) действий. Рассмотрены теоретические положения розыскного права

Ключевые слова: специальная деятельность, сыскное право, гласные (негласные) следствия (розыскные) действия.

Servetskiy I.V. Special activity as the basic single law for law enforcement bodies

This paper is devoted to the topical issue of studying the genesis of the concept related to special activity of law enforcement bodies as the single law on special activity of law enforcement bodies undertaken within the framework of public and non-public investigative (operational) actions. Theoretical backgrounds of investigative law are considered.

Keywords: special activity, investigative law, public (non-public) investigative (operational) actions.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2012.

ТЕРОРИЗМ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

І.В. Авдошин

*доцент кафедри правового забезпечення НУОУ,
старший науковий співробітник,
кандидат юридичних наук*

Ю.Г. Гуменний

слухач НУОУ, підполковник

Постановка проблеми. Тема тероризму та антитероризму стала знаковою для динамічного процесу нинішніх цивілізаційних і міжнародно-політичних трансформувань. Ці два явища, позначені прямими причинно-наслідковими зв'язками, у свою чергу, входять до кола базових причин і змін у світ-системі, що ведуть до кристалізації небезпечних елементів впливу на заго-стрення розколу міжнародного співтовариства націй. Тут діє система прямих і опосередкованих причинно-наслідкових зв'язків між власне наростаючим розривом у рівні та якості життя громадян різних держав і регіональних про-сторів, збереженням домінуючої ролі трансатлантичної спільноти на чолі з явним лідером – Сполученими Штатами та прагненням окремих соціальних груп усунути існуючу нерівність за допомогою використання доступних і наявних силових механізмів. На разі тероризм дедалі частіше сприймається у світі в одному контексті з антиглобалізмом, у той час як антитероризм пода-ється формою захисту сучасних цінностей глобалізованого світу. Цілком очевидно, що тема тероризму набула особливої актуальності як в теоретично-му, так і в практичному вимірах. Однак, немає підстав вважати цю тему достат-ньою мірою розробленою в усіх її багатогранних вимірах (включаючи міжна-родно-правовий вимір), хоча можна стверджувати про наявність низки сер-йозних теоретичних напрацювань і так званих цільових національних науко-вих шкіл.

Метою цієї статті є спроба розглянути проблему тероризму через при-зму міжнародного гуманітарного права і саме у форматі так званої «війни проти тероризму» після терористичних актів проти США 11 вересня 2001 р. Для розв'язання поставленої мети необхідно зосередити увагу на аналізі таких ключових аспектів проблеми тероризму у міжнародно-правовому вимірі, як: застосовність норм права збройного конфлікту до боротьби з тероризмом, співвідношення понять «війна проти тероризму» та «збройний конфлікт», межі застосування норм міжнародного гуманітарного права до осіб, затрима-них під час боротьби з тероризмом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У складному пошуку нового концептуального підходу до вивчення досліджуваної проблеми автор насамперед звертається таких вітчизняних вчених, як: А.Ф. Антипенко, А.Білоус, В.Д. Глушков, В.Б. Глущенко, А. Дорошенко, В.В. Крутов, В. Ліпкан, Д. Никифорчук, М. Руденко, В.М. Вакулич, А.Л. Черній; російські науковці Ю.І. Авдєєв, І.П. Блищенко, П.М. Валєєв, В.В. Вітюк, Л.П. Галенська, О.С. Грачов, В.О. Епштейн, С.А. Ефіров, М.В. Жданов, І.І. Карпець, Є.Г. Ляхов, Л.А. Моджорян, А.І. Неклеса, В.Є. Петріщев, О.В. Попов, Ю.М. Рібаков, Г.В. Старушенко, О.М. Хлобустов, які намагаються застосовувати, у тому числі нетрадиційні парадигмальні виміри терористичних, конфліктних та кризових суспільно-політичних явищ. Як зазвичай, активно досліджують проблему тероризму західні вчені, серед котрих можна виокремити праці Я. Немежа («Терористи у ФРН (група «Баядер Майнхоф»)), Л. Дісло («Машина терору»), П. Віткінсона («Політичний тероризм»), А. Шмідта («Політичний тероризм: дослідження концепцій, теорій та літератури»), Г. Денікера («Стратегія анти-терору»), Р. Соле («Терористичний виклик») та багатьох інших. Загалом традиціоналістський концептуальний підхід до проблеми тероризму, не виробленість понятійно-дефініційних критеріїв ускладнюють процес пізнання цього неординарного соціально-політичного явища. Тобто мова йде про брак ефективного інструментарію дослідження тероризму, який слід розглядати як форму поведінки індивідів у певних екстремальних ситуаціях, причому форму крайню, насильницьку. Це обумовлює потребу з'ясування його ролевої функції у процесах розвитку [1, с. 193; 2, с. 7-9; 3, с. 101; 4, с. 50; 7, с. 47; 8; 11, с. 9; 12; 13; 14, с. 196; 15].

Також заслуговують на увагу окремі дослідження, які стосуються з'ясування природи тероризму та його проявів в контексті збройних конфліктів та можливостей застосування правових механізмів протидії в умовах ведення воєнних дій, зокрема Капітоненко М. «Системний підхід в дослідженні міжнародного конфлікту» та Леншин С.И. «Правовой режим вооружённых конфликтов и международное гуманитарное право» [5, с. 191; 6, с. 48]. Особливу категорію джерельної бази дослідження склали міжнародно-правові документи: чотири Женевські Конвенції 1949 р. та Додаткові протоколи I(II) до них 1977 р. у рамках яких досліджується юридична природа такого явища як тероризм та міжнародно-правові механізми протидії йому в рамках збройних конфліктів як міжнародного, так і неміжнародного характеру [10].

Основні результати дослідження. Міжнародне гуманітарне право (МГП) представляє собою звід міжнародно-правових норм, які застосовуються, коли збройне насилля досягає рівня збройного конфлікту – міжнародного або неміжнародного характеру. Поняття «збройний конфлікт» у міжнародному праві означає будь-який конфлікт, між державами або в рамках будь-якої держави, який характеризується відкритим застосуванням насильства та збройних сил. Інші ситуації, і міжнародні, і внутрішньополітичні, що не мають основних ознак збройного конфлікту, не складають поняття «збройний конфлікт», а від так, до цього випадку не застосовуються міжнародні конвенції про захист жертв війни. Тобто, це ситуації внутрішньої боротьби в державі,

встановлення та забезпечення конституційного порядку, придушення бунтів і репресій, які не охоплюються інструментами гуманітарного права. Але й у цьому випадку, до переможених повстанців, захоплених бандитів і найманців, держава застосовує цивілізовані заходи покарання, санкції, передбачені законом, з дотриманням основних прав людини на життя, здоров'я, честь і гідність.

МГП, яке також називають правом збройних конфліктів або правом війни, не дає визначення «тероризму», однак забороняє в період збройних конфліктів більшість діянь, які кваліфікуються як «терористичні», якщо б вони були вчинені в мирний час. «Принцип проведення розрізнення» є одним із основоположних принципів МГП, який зобов'язує всіх осіб, які беруть участь у збройному конфлікті, за будь-яких обставин проводити розрізнення між цивільними особами і комбатантами, а також між цивільними та військовими об'єктами. Похідними від цього принципу є багаточисленні конкретні норми МГП, такі, наприклад, як заборона навмисних або прямих нападів, спрямованих проти цивільного населення, цивільних осіб і об'єктів, забороняються напади невібрікового характеру з використанням «живих щитів», взяття заручників тощо. У ситуаціях збройного конфлікту, з юридичної точки зору, було б неправильно кваліфікувати як «терористичні дії» навмисні акти насилля проти цивільних осіб, оскільки вони і так вважаються воєнними злочинами. І відповідно до принципу універсальної юрисдикції особи, які підозрюються у вчиненні воєнних злочинів, мають бути притягнуті до кримінальної відповідальності не лише державою, на території якої мав місце злочин, але будь-якою іншою державою. Також МГП містить норми, які конкретно вказують на заборону «заходів залякування і терору». Зокрема, ст. 33 Женевської конвенції IV визначає: «колективні покарання, так само як і будь-які заходи залякування і терору, заборонені». Стаття 4 Додаткового протоколу II забороняє «акти тероризму», спрямовані проти осіб, які не беруть безпосередньої участі або припинили брати участь у воєнних діях. Головна мета цих норм окреслити правові межі, які визначають, що окремі цивільні особи та цивільне населення в цілому не можуть піддаватися колективним покаранням, які відносяться до факторів, що створюють обстановку терору. Обидва Додаткових протоколи I і II (ДП I і ДП II) до Женевських конвенцій також забороняють дії, спрямовані на тероризування цивільного населення. «Цивільне населення в цілому, а також окремі цивільні особи не повинні бути об'єктом нападу. Забороняються акти насилля або погрози насиллям, які мають за мету тероризувати цивільне населення» (ДП I, ст. 51(2) і ДП II, ст. 13(2)) [10]. Ці положення представляють собою ключовий аспект норм МГП, які регулюють ведення бойових дій. Тобто вони забороняють під час збройного конфлікту акти насилля, які не спрямовані на забезпечення реальної воєнної переваги. Важливим є той факт, що навіть законний напад на воєнні об'єкти може викликати страх у цивільного населення. Однак зазначені положення визначають поза законом будь-які напади спрямовані на тероризування цивільного населення.

Необхідно усвідомити головне – тільки акти терору, вчинені в ситуаціях збройних конфліктів, потрапляють у сферу застосування міжнародного гуманітарного права. Тероризм у мирний час, не підпадає під дію міжнародного

гуманітарного права, яке в цих випадках просто не застосовується, а акт терору, розглядається за національним законодавством, саме як кримінальний злочин (необхідно розглядати цих осіб як бандитів, гвалтівників, убивць і кваліфікувати їхні дії згідно внутрішньодержавного права). У ряді понять «війна», «агресія», «геноцид», «екстремізм», особливе місце займає поняття «терор». Як одна з форм організації і вираження насильства, тероризм розглядається в низці інших насильницьких проявів політичної спрямованості. Деякі зарубіжні дослідники тероризм розглядають як особливий різновид соціального конфлікту [1, 9, 11, 12, 13].

Частина вчених розглядає тероризм як насильство серед малих груп, з актами диверсій, боротьбою політичних організацій. При розростанні та заостренні конфлікту до рівня масових виступів, з цього погляду, політичному тероризмові відповідає «державний терор і репресії», а «міжнародному або транснаціональному тероризму» – локальна війна [2, 3, 4, 5, 6, 8, 15].

У міжнародному праві не вдалося однозначно визначити тероризм і терористичні акти. Женевська конвенція 1937 р. про попередження тероризму і покарання за нього фактично визначає «терористичні акти» як «злочинні дії, спрямовані проти держави, або мають на меті тероризувати певних осіб, або групи осіб, або населення в цілому» [13].

Норми міжнародного гуманітарного права в період збройного конфлікту тяжіють до односторонності, будучи призначеними перш за все для держав. У той же час різними угрупованнями, в тому числі терористичної спрямованості, військова тактика і ситуація збройного конфлікту найчастіше використовуються для полегшення досягнення злочинних цілей. При цьому будь-яке відхилення державних збройних сил від законів ведення війни негайно пропагується супротивною стороною для відмови виконання міжнародних зобов'язань.

При проведенні воєнних дій, насильство по-різному сприймається людством. Так, у ході війни має місце «дозволене насильство», коли норми Женевських конвенцій, гуманітарного права дотримуються, а з іншого боку – «недозволене насильство», що включає тероризм. Забороняються акти насильства або загрози насильства, що мають на меті тероризувати цивільне населення. Це положення підтверджує, що тероризм, не є дозволеним методом ведення війни. Слідуючи п. 2 ст. 51 Додаткового протоколу I, необхідно відзначити, що особливого трактування заслуговує сфера застосування цієї статті [10]. По-перше, – як напади на цивільне населення в цілому, так і напади на окремих цивільних осіб – заборонені. Ця категорична заборона охоплює більшість актів терору. По-друге, – забороняються акти насильства, основна мета яких – терор цивільного населення. Такі дії не обов'язково повинні бути спрямовані проти цивільних осіб. Важливим, з точки зору кримінального права, є наявність наміру тероризувати цивільне населення. Так, навіть погрози застосувати насильство, що мають на меті тероризувати населення, заборонені.

При веденні війни, будь-яка військова операція або загроза ухвалення та планування військових дій (навіть, якщо вона не виходить за межі правил ведення бойових дій проти об'єкта, але яка розташована в безпосередній

близькості від лікарні, пам'яток історії, житла) здатна створювати «тероризуючий» вплив на беззахисне цивільне населення. Тобто, забороняється навмисне використання терору як засобу ведення війни (цивільне населення не повинно постійно, довго, перебувати в страху, бути підданими нападу, атаці тощо).

Постає питання чи є «війна проти тероризму» збройним конфліктом? Як зазначалося вище, МГП застосовується лише під час збройних конфліктів. Головним елементом поняття збройного конфлікту є наявність «сторін» у конфлікті. Сторонами міжнародного збройного конфлікту можуть бути дві або більше держав (або держава і національно-визвольний рух), у той час як у неміжнародному збройному конфлікті протистоять у якості сторін або держава і її збройні сили, з одного боку, і збройні групи (наприклад, опозиційні сили), або озброєні угруповання, з іншого. У будь-якому випадку сторона у збройному конфлікті повинна піддаватися ідентифікації, певною мірою бути організованою на кшталт збройних сил, тобто мати визначену структуру командування і можливість дотримуватися норм МГП. Норми МГП застосовуються до всіх сторін у збройному конфлікті. При цьому не важливо, чи є та чи інша сторона агресором або здійснює самооборону, відноситься до урядових військ або є повсталюю стороною. Відповідно, кожній стороні збройного конфлікту дозволено напад на військові об'єкти і заборонено вдаватися до нападів безпосередньо спрямованих проти цивільних осіб. Рівність прав і обов'язків згідно МГП дозволяє сторонам конфлікту знати межі, в яких вони мають діяти і розраховувати на аналогічну поведінку супротивної сторони. Саме наявність як мінімум двох сторін у збройному конфлікті, рівність прав і обов'язків за МГП, рівень насилля та використання засобів, які вирізняють збройний конфлікт від дій з відновлення правопорядку. Конкретні аспекти так званої «війни проти тероризму», розпочатої після терористичних актів проти США 11 вересня 2001 р., свідчать, що має місце збройний конфлікт, як передбачено нормами МГП. У якості ілюстрації можна привести війну, яку коаліція держав під керівництвом США веде в Афганістані з жовтня 2001 р. [13, 14]. Женевські конвенції 1949 р. і звичаєві норми міжнародного права повною мірою вживані до цього міжнародного збройного конфлікту, в якому протистоять очолювана США коаліція, з однієї сторони, і Афганістан, з іншої. Однак багато актів насилля із числа тих, що вчиняються в інших регіонах світу і характеризуються як «терористичні», є справою рук слабо структурованих груп або організацій чи окремих осіб, які в найкращому випадку зв'язані між собою певними ідеологічними мотивами. Доволі сумнівно, щоб на основі відомих фактів такі групи й організації могли б розглядатися як сторона конфлікту у значенні, визнаному в МГП. Однак навіть якщо МГП і не застосовується до таких діянь, вони все рівно підпадають під дію норм права, оскільки незалежно від мотивів вчинених діянь, що мають місце поза межами конфлікту, мають застосовуватися не норми права війни, а положення внутрішньодержавного або міжнародного права [9, 13]. Більшість заходів, які проводяться державами для попередження або прискання терористичних актів, не досягають рівня збройного конфлікту. Такі заходи, як збір розвідувальних даних, співробітництво правоохоронних і судових органів, видача злочинців, кримінальні санкції, фінансові

розслідування, заморожування рахунків або дипломатичний і економічний тиск на держави, обвинувачення у підтримці осіб, яких підозрюють у тероризмі, як правило не розглядаються як акти війни.

«Тероризм» – явище війни як з практичної, так і з юридичної точки зору, неможливо вести проти явища, оскільки воювати можливо лише зі стороною збройного конфлікту, яка піддається розпізнаванню на відповідний предмет. З цих причин формулювання «багатопланова боротьба з тероризмом» вважається більш адекватною ніж термін «війна з тероризмом».

Держави мають право і зобов'язані захищати своїх громадян від терористичних актів. Відповідні заходи можуть включати арешт або затримання осіб, які підозрюються у скоєнні терористичних злочинів. Однак забезпечуватися повинні в рамках чітко визначених норм національного законодавства або міжнародного права. Особи, затримані у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом, в якому беруть участь дві або більше держав і які являються частиною боротьби з тероризмом, як це було в Афганістані до приходу нового уряду у липні 2002 р., знаходяться під покровительством міжнародного гуманітарного права, яке застосовується під час міжнародних збройних конфліктів. При цьому, захоплені комбатанти мають право на статус військовополонених. Їх можна утримувати до кінця активних воєнних дій у рамках цього міжнародного конфлікту. Військовополонених не можна притягувати до відповідальності лише за факт участі у бойових діях, але їх можна судити за будь-які військові злочини, які вони могли вчинити. У таких випадках їх дозволено утримувати на період відбуття ними покарання, призначеного рішенням суду. У випадках сумнівів відносно того чи має відповідна особа право на статус військовополоненого, Третя Женевська конвенція визначає, що рішення з цього питання має бути винесене компетентним судом. Цивільні особи, взяті під варту з мотивів безпеки, мають право на захист, що надається Четвертою Женевською конвенцією. Комбатанти, які не відповідають критеріям, що дають їм право на статус військовополоненого (наприклад, відкрите носіння зброї) або цивільні особи, які беруть безпосередню участь у воєнних діях міжнародного збройного конфлікту (так звані «непривілійовані» і «незаконні» комбатанти) знаходяться під захистом Четвертої Женевської конвенції, якщо вони є громадянами держави супротивника [10]. На відміну від військовополонених такі особи можуть притягуватися до кримінальної відповідальності за національним законодавством країни під владою якої вони знаходяться як за сам факт участі у воєнних діях, так і за вчинені ними злочинні діяння. Зазначені особи можуть позбавлятися волі до кінця відбування призначеного покарання. Особи, які утримуються під вартою у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом, який є складовою боротьби з тероризмом, починаючи з липня 2002 р., користуються захистом ст. 3, загальної для всіх чотирьох Женевських конвенцій, і норм звичаєвого міжнародного гуманітарного права. На них також поширюються положення міжнародного права прав людини і внутрішнього законодавства. У випадках притягнення до кримінальної відповідальності за підозрою у вчиненні злочинів вони мають право на судові гарантії, передбачені міжнародним гуманітарним правом і правом прав людини.

Терористи часто видають себе за «повстанців», «партизанів», «борців за свободу», чим ускладнюють об'єктивну оцінку здійснюваних ними злочинних дій. Прикриваючись усім комплексом політичних і громадянських прав, терористи вторгаються в нормальне життя не тільки держави, в якій проживають, а й світового співтовариства в цілому, що є неприпустимим.

Говорячи про дію законів війни стосовно терористів, необхідно відзначити, що самі терористи і їхні прихильники досить часто називають свої дії «справедливою тактикою війни проти тиранічного режиму». Будучи схопленими, вони часто наполягають на тому, щоб з ними поводитися не як з простими кримінальними злочинцями, а як з військовополоненими, виправдовують свої дії тим, що виконували накази воєначальників. Терористи, що беруть участь у конфлікті, посилаються на те, що їх насильство в основному спрямоване не проти цивільного населення, а проти збройних сил і співробітників спецслужб. Так, основний наголос гуманітарне право робить на захисті від застосування сили, а також від актів терору цивільного населення. Проте певні обмеження існують і відносно військовослужбовців, що підтверджується ст. 35 Додаткового протоколу I [10]. Згідно з ним «право сторін, що перебувають у конфлікті, обирати методи і засоби ведення війни не є необмеженим». Забороняється «застосовувати зброю, снаряди, речовини й методи ведення воєнних дій, здатних завдати надмірних пошкоджень або надмірних страждань». Події, на територіях США, Російської Федерації (Північного Кавказу) та інших показали, що члени озброєних бандитських формувань відкрито ігнорували методи і засоби ведення війни. Їхні дії відрізняла крайня, нічим не виправдана жорстокість стосовно цивільного населення, полонених і заручників. Як відзначають російські дослідники: «немає сумніву у масовій наркоманії та широкому поширенні серед терористів психічних захворювань, що виражаються в садизмі, прагненні не просто вбивати, а спочатку катувати і калічити полонених, при цьому прагнучи до самореклами, знімаючи на кіноплівку свою розправу над полоненими» [7, с. 13]. Свої дії терористи виправдовують тим, що нібито в разі протистояння сили терористів і держави нерівні: державний силовий механізм достатньо підготовлений, добре озброєний, а терористи нечисленні, погано озброєні, зобов'язані діяти у підпіллі, отже в боротьбі з урядовими військами – всі засоби хороші. Це твердження неправомірно. Ні релігійні догми, якими вони прикриваються, ні звичаї війни, ні сучасне гуманітарне право не дають терористам право виключати себе з числа суб'єктів, які зобов'язані виконувати основоположні права людини. Тому всі члени озброєних груп повинні дотримуватися заборон на акти терору. Командири опозиційних сил зобов'язані забезпечувати дотримання заборон і припиняти їх порушення з боку членів своєї організації, якщо такі порушення будуть мати місце. Тобто, опозиційні сили несуть таку ж відповідальність як і урядова влада, при цьому опозиція також повинна вживати всіх необхідних заходів з припинення актів терору і покарання за них не тільки членів своїх озброєних угруповань, але й окремих осіб, які діють самостійно і проживають на території, яка знаходиться під контролем опозиції. До терористичної діяльності також відноситься вербування та навчання найманців [13]. Ці дії утворюють

склад злочину, і передбачають кримінальну відповідальність у національному законодавстві більшості держав.

Водночас усі особи, затримані поза рамками збройного конфлікту під час багатопланової боротьби з тероризмом, користуються захистом внутрішнього законодавства держави, що утримує їх, а також міжнародного права прав людини. Якщо вони притягуються до відповідальності за звинуваченнями у вчиненні будь-яких злочинів, їм обов'язково надаються гарантії справедливого судового розгляду, передбаченого внутрішнім правом і правом прав людини. При цьому, особливо важливою позицією є те, що жодна особа, затримана під час боротьби з тероризмом, не може вважатися поза законом, оскільки не може бути жодних «чорних дірок» в системі правового захисту. Як, наприклад, особи, які затримані владою США в результаті міжнародного збройного конфлікту в Афганістані й утримуються на військово-морській базі США в Гуантанамо (Куба), потребують чіткого визначення їх правового статусу, а також встановлення загального правового режиму, що застосовується до всіх осіб, які утримуються під час боротьби з тероризмом.

Висновки. Отже, міжнародне гуманітарне право в період збройного конфлікту, забороняє будь-яке звернення до терористичних методів ведення війни, а заборони, встановлені МПП, не можуть бути проігноровані під приводом репресалій. Терористичні напади на цивільних осіб, що тягнуть за собою смерть або важкі поранення, кваліфікуються як серйозні порушення і повинні розглядатися як військові злочини за які наступає кримінальна відповідальність. Складним залишається питання про захист від актів терору комбатантів (військовослужбовців, осіб, які беруть участь у збройному протистоянні). Ряд учених відзначають, що в рамках дозволеного, терор є зброєю, яку може бути використано у військових діях проти збройних сил сторони супротивника. Оскільки, звичайні методи ведення «матеріальної» і «психологічної» війни включають в себе широкий спектр дій, які в іншій ситуації розглядалися б як «терористичні». Але й тут правом війни встановлюються обмеження, пов'язані з застосуванням принципу домірності, згідно з яким право сторін, що перебувають у конфлікті, вибирати методи і засоби ведення війни не є необмеженим. МПП не містить жодних виключень, пов'язаних з терористичними актами, спрямованими проти осіб, які перебувають під владою сторони противника і беруть участь у конфлікті. Тому влада сторін, що перебувають у конфлікті, а також всі держави-учасники гуманітарних угод, зобов'язані в судовому порядку переслідувати будь-яку особу, яка обвинувачується у порушенні заборони на тероризм з урахуванням принципу універсальної юрисдикції зміст якого зводиться до формули «або суди, або видай», який у сучасних міжнародно-правових відносинах поширює свою дію на факти вчинення терористичних актів як в бойовій обстановці, так і в мирний час.

Слід зазначити, що міжнародному співтовариству поки не вдається виробити загальноприйнятне визначення тероризму, оскільки на сьогодні існує більше шести десятків варіантів та інтерпретацій цього явища. І справа не просто в тому, що тероризм як явище постійно змінюється, звертається до нових гасел, використовує у своїй практиці все більш витончені засоби і тех-

нології. Позначається цілий ряд політичних, соціальних, психологічних і, нарешті, історичних чинників, які несе сучасний тероризм, як і раніше визначають істотні відмінності в підходах до розкриття змісту цього явища. Наприклад, тривають заклики не включати в категорію терористичних дій, що здійснюються в рамках боротьби національно-визвольних рухів, або прирівняти до тероризму дії держав, що суперечать міжнародному праву. Навряд чи можна сподіватися, що відразу будуть подолані існуючі суперечності, зникне вантаж контроверсійності позицій.

У рамках ООН робляться наполегливі зусилля з остаточного узгодження Всеохоплюючої конвенції про боротьбу з міжнародним тероризмом. Йде пошук тих розв'язок, які могли б дозволити вийти на узгоджені критерії оцінки тероризму і терористичних діянь. У той же час міжнародна спільнота веде роботу з удосконалення взаємної правової допомоги, в тому числі механізмів видачі злочинців, а також зближення норм національних антитерористичних законодавств. Цілком очевидно, що боротьба з конкретними терористами, їх організаціями має доповнюватися зусиллями з ліквідації живильного середовища тероризму. Це дуже серйозна і довгострокова задача, оскільки коріння тероризму глибокі. Надійне запобігання тероризму вимагає всеосяжного підходу, активізації спільних політичних, економічних і силових дій з боку всіх країн міжнародного співтовариства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Братель О.Г.* Основні види порушень суб'єктивних цивільних прав громадян при вчиненні актів тероризму як одного з небезпечних видів соціально-політичних конфліктів / О.Г. Братель, В.А. Ліпкан / Держава і право, 1999. – № 4. – С. 193- 206.

2. *Вакулич В.М.* Компаративно-політичні виміри та глобалізаційні імперативи протидії міжнародному тероризмові: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. політич. наук: спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / В.М. Вакулич. – Київ, 2007. – 42 с.

3. *Вакулич В.М.* Міжнародний тероризм у геополітичних вимірах / В.М. Вакулич. – К. : Дослідження світової політики: Збірник наукових праць Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2006. – Вип. 35. – С. 101-111.

4. *Вакулич В.М.* Тероризм у концептуальних вимірах / В.М. Вакулич. – К. : Політологічний вісник. Збірник наукових праць. Знання України, 2007. – № 23. – С. 50-59.

5. *Капітоненко М.* Системний підхід у дослідженні міжнародного конфлікту / М. Капітоненко. – Дослідження світової політики. Зб. наук. пр. Ін-т світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2002. – Вип. 20. – С. 191-198.

6. *Леншин С.И.* Правовой режим вооружённых конфликтов и международное гуманитарное право. Серия: «Право в Вооружённых Силах – консультант» / С.И. Леншин. – М. : «За права военнослужащих», 2009. – Вып. 94. – 240 с.

7. *Ліпкан В.А.* Боротьба з тероризмом / В.А. Ліпкан, Д.Й. Нікіфорчук, М.М. Руденко. – К. : Політологічний вісник. Збірник наукових праць. Знання України, 2002. – С. 47-53.

8. *Международный терроризм и право* : [реферат. сборник РАН ИНИОН / отв.ред. Пивоваров Ю.С. и др.]. – М. : Центр социол. научн.-информ.исслед. Отд. правоведения, 2002. – 340 с.

9. Международное гуманитарное право и терроризм: вопросы и ответы (21.12.2005) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://www.icrc.org/ Web/rus/siterus0.nsf/iwpList99/8A9F52E6EFE0EC75C3256F4800483FD6](http://www.icrc.org/Web/rus/siterus0.nsf/iwpList99/8A9F52E6EFE0EC75C3256F4800483FD6)

10. Права людини і професійні стандарти для військовослужбовців в документах міжнародних організацій: книга 2: Гаазькі та Женевські Конвенції / [упорядкув. Т. Яблонська] -- К. : Українсько-Американське бюро захисту прав людини, 1996. – 228 с.

11. Романченко Ю.Г. Терроризм: некоторые вопросы истории и теории. Терроризм и политический экстремизм: вызовы и поиски адекватных ответов / Ю.Г. Романченко – М. : Ин-т политич. и военного анализа, 2002. – С. 9-16.

12. Сундиев И. Мутации современного терроризма: от отдельных актов к террористическому вторжению / И. Сундиев. – Новая политика. Интернет-журнал, 2004. [Электронный ресурс] – Режим доступа до інформації: <http://www.povopol.ru/print754.html>.

13. Терроризм и контртерроризм в современном мире: аналитические материалы, документы, глоссарий [научно-справочное издание под ред. академика О.А. Колобова]. – М., 2003. – 340 с.

14. Черній А.Л. Детермінуюча роль кризових явищ / А.Л. Черній. – К. : Дослідження світової політики. Збірник наукових праць Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2003. – Вип. 22. – С. 196-205.

15. Рассел Д. Говард. Творческий подход в понимании войны с терроризмом. Усиление роли НАТО «Консорциума «Партнерство ради мира» / Рассел Д. Говард. – Connections. The Quarterly Journal, 2005. – Vol. IV.– № 1. – P. 16-23.

Авдошин І.В., Гуменний Ю.Г. Тероризм через призму міжнародного гуманітарного права

Стаття присвячена проблемним питанням формування поглядів боротьби з тероризмом у міжнародно-правовому вимірі, його впливу на систему міжнародної та національної безпеки, а також з'ясуванню окремих питань, які визначають порядок застосування норм права до осіб, затриманих під час боротьби з тероризмом в рамках проведення антитерористичних операцій.

Ключові слова: міжнародний тероризм, збройний конфлікт, терористичний акт, «війна проти тероризму», «багатопланова боротьба з тероризмом», право війни, міжнародне гуманітарне право.

Авдошин И.В., Гуменный Ю.Г. Терроризм сквозь призму международного гуманитарного права

Статья посвящена проблемным вопросам формирования взглядов борьбы с терроризмом в международно-правовом измерении, его воздействия на систему международной и национальной безопасности, а также рассмотрению некоторых вопросов, которые определяют порядок применения норм права к лицам, задержанным во время борьбы с терроризмом в рамках проведения антитеррористических операций.

Ключевые слова: международный терроризм, вооруженный конфликт, террористический акт, «война против терроризма», «многоплановая борьба с терроризмом», право войны, международное гуманитарное право.

Avdoshyn I. V, Gumennyi I. G. Terrorism in the light of international humanitarian law

The article is devoted to the problem issues of developing the views of combating terrorism in the context of international law, its impact on the system of international and national security, and also to certain aspects determining the legal norms application procedure with respect to persons detained under carrying out the anti-terrorist operations.

Keywords: *international terrorism, armed conflict, act of terrorism, «war against terrorism», «diversified fight against terrorism», right of war, international humanitarian law.*

Стаття надійшла до редакції 10.12.2012.

ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

С.Я. Бескорвайний

*доцент кафедри правового забезпечення
гуманітарного інституту Національного
університету оборони України*

В.Ф. Іванов

*слухач гуманітарного інституту
Національного університету оборони України*

Постановка проблеми. Реформа правової системи України націлена на досягнення нового якісного стану українського суспільства, утвердження демократичних традицій у життєдіяльності держави на основі сприйняття основних принципів і норм міжнародного права. Цінність міжнародного права також визначається ефективністю правового регулювання механізму діяльності органів державної влади. З метою імплементації норм міжнародного гуманітарного права в систему права України та на виконання ст. 9 Конституції України держава повинна вжити низку заходів.

Термін «імплементація», набув широкого поширення в численних резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, у багатьох міжнародних конвенціях та інших міжнародно-правових актах і означає «втілення в життя відповідно до певної процедури», «забезпечення практичного результату і фактичного виконання конкретними засобами»[1, 2, 3, 4, 5, 6].

В юридичній науці імплементацію кваліфікують як: «внутрішньодержавну правову імплементацію», «внутрішньоправову імплементацію», «національно – правову імплементацію».

Вивчення процесу імплементації норм міжнародного права, взагалі, і міжнародного гуманітарного права, зокрема, набуває особливої актуальності в зв'язку з постійним розширенням кола проблем, урегульованих міжнародним, і, зокрема, міжнародним гуманітарним правом. У зв'язку з імплементацією міжнародних приписів у внутрішнє законодавство України, зростає взаємозв'язок між галузями права, який породжує нові якості і властивості системи права України. Нові системні якості і властивості на збігу міжнародного та внутрішньодержавного права потребують на сьогодні дослідження. Аналіз імплементації на прикладі норм міжнародного гуманітарного права покликаний сприяти подальшому осмисленню причин, закономірностей та перспектив загального процесу посилення ролі міжнародного права в житті сучасного суспільства. Постійно зростає число міжнародних договорів України, в зв'язку з чим відповідно збільшується й обсяг діяльності органів і установ, що беруть участь у забезпеченні імплементації міжнародних договорів, зростає число виданих ними нормативних актів, що сприяють такій імплементації.

Поглиблене дослідження процесу імплементації міжнародних норм породило в науці міжнародного права ряд дискусійних проблем, що стосуються співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права, співвідно-

шення міжнародного договору і національного закону, поняття трансформації норм міжнародного права в норми внутрішньодержавного права, вирішення колізій між нормами того й іншого і т.п. Актуальність вирішення цих проблем викликана конкретними потребами та запитамі практики.

Можна вважати, що недостатня увага, що приділяється імплементації у внутрішньодержавному законодавстві норм міжнародного гуманітарного права, породжує недовіру держав одна до одної. Підозри в причетності до вчинення неправомірних дій іншою стороною вже неодноразово використовувалися в міжнародних і внутрішньодержавних конфліктах як привід або в якості виправдання найрізноманітніших відповідних санкцій: від розриву відносин і економічної блокади до ракетних обстрілів і бомбардувань. Суперечність між об'єктивною зацікавленістю переважної більшості держав у запобіганні та припиненні порушень міжнародного гуманітарного права і нездатністю або небажанням піти на універсалізацію міжнародного співробітництва в цій галузі, гостра необхідність створення міжнародних гарантій і механізмів контролю визначають надзвичайну складність і актуальність розглянутої проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми імплементації міжнародного гуманітарного права досліджувались в монографіях і статтях ряду вчених: В.Ю. Калугіним, М. Баймуратовим, Д. Гараджаєвим, В.М. Репецьким, В.М. Лисиком та іншими вченими-юристами.

Мета статті полягає в системному теоретико-правовому аналізі сутності імплементації норм міжнародного гуманітарного права та проблем механізму її забезпечення.

Основні результати дослідження. Закріплення норм міжнародного гуманітарного права на міжнародному рівні повинно здійснюватися за допомогою міжнародних договорів та кодифікуванням гуманітарних правил з максимальною точністю. У випадках, не передбачених міжнародними конвенціями, населення та учасники конфлікту користуються загальновизнаними нормами міжнародного гуманітарного права у вигляді міжнародно-правових звичаїв, а також вимогами людяності і суспільної свідомості. Для забезпечення виконання норм міжнародного гуманітарного права необхідні зміни в внутрішньодержавному праві. На внутрішньодержавному рівні необхідне прийняття нормативних правових актів на виконання державою своїх міжнародно-правових зобов'язань.

У змісті норм міжнародного права, взагалі, і міжнародного гуманітарного права, зокрема, найбільш істотними елементами є: об'єкт регулювання; коло осіб, охоплених захистом; географічне середовище їх дії; характер і обсяг зобов'язань. Юридичні особливості норм міжнародного гуманітарного права визначаються правовою силою відповідних джерел міжнародного гуманітарного права. Держави, зобов'язуючись здійснити повну імплементацію норм міжнародного гуманітарного права, покладають на себе відповідальність за створення необхідних умов імплементації в своєму законодавстві та практиці і їх розвитку. У ч. 2 ст. 1 Додаткового протоколу II до Женевських конвенцій 1949 р. про захист жертв війни визначений рівень застосовності міжнародного гуманітарного права, тобто виключно внутрішньодержавним правом повинні

регулюватися кризові ситуації техногенного, екологічного та природного характеру, а також внутрішні заворушення, які не досягли рівня збройного конфлікту [7].

Норми міжнародного гуманітарного права регламентують міжнародні збройні конфлікти і збройні конфлікти не міжнародного характеру. При цьому відзначені проблеми правової регламентації участі Збройних Сил України у врегулюванні збройних конфліктів у складі сил ООН.

У даний час правовими основами регулювання збройної боротьби є основні принципи і норми міжнародного права, принципи міжнародного гуманітарного права та спеціальні норми, які регулюють як міждержавні, так і внутрішньодержавні відносини, що виникають у зв'язку зі збройною боротьбою. Концепція правового регулювання збройної боротьби передбачає створення системи спеціальних нормативних приписів у військовому законодавстві України, заснованих на принципах міжнародного гуманітарного права.

Женевські конвенції 1949 р. і Додаткові протоколи до них не містять конкретних положень про види і форми контролю за їх виконанням [1, 2, 3, 4, 5, 6]. Але такий контроль все ж є, його можна охарактеризувати як обумовлений специфікою норм міжнародного гуманітарного права. Більш того, відзначимо, що цей контроль стосується більшою мірою тих підготовчих заходів, які повинні бути спрямовані на виконання міжнародного гуманітарного права. Держави-учасники самі зобов'язалися «дотримувати і забезпечувати дотримання при будь-яких обставинах» Конвенції і Протоколу 1. У цих же документах мова йде про «розслідування порушень» [3, с. 6].

Сьогодні можна говорити про уніфікацію самого процесу імплементації в державах з подібними системами права, який міг би складатися з двох послідовних стадій. Перша стадія полягає у вираженні державою згоди на обов'язковість для неї договору. При цьому принципову позицію держави по відношенню до зовнішніх факторів (змісту міжнародних норм та їх соціальним особливостям) формулює конституція держави і закони держави, визначають внутрішньодержавну процедуру імплементації та виконання міжнародних договорів, співвідношення міжнародного договору і закону. Від цієї позиції залежать способи, форми імплементації міжнародних договорів, а, отже, і їх юридична ефективність у рамках внутрішньодержавного правопорядку. Вже на цьому етапі можливий початок процедури міжнародного контролю, який повинен спонукати державу приймати відповідні кроки для додання положенням міжнародних конвенцій сили закону. Коли така сила в тій чи іншій формі міжнародною нормою є, починається друга і найбільш важлива стадія імплементації – стадія виконання міжнародної норми. Тут вступають у дію такі внутрішні фактори, як внутрішньодержавне право і судова практика. Одночасно продовжується дія міжнародного контролю.

Головна роль на стадії виконання, як і в досягненні кінцевих цілей імплементації, належить чинникам неюридичного порядку (рівень економічного розвитку держави, соціальна політика та ін.), однак норми міжнародного гуманітарного права часто сприяють заповненню прогалин у законодавстві, а іноді навіть служать еталоном для створення нормативно-правових актів.

Причини недостатньої ефективності діючих конвенцій та інших міжнародних угод у галузі міжнародного гуманітарного права полягають у недосконалоості як міжнародного, так і внутрішньодержавного контролю за їхнім виконанням. При цьому зроблено акцент на необхідності вироблення комплексного підходу у вирішенні проблем взаємного контролю, створенні правових умов взаємодії держав у галузі запобігання збройної агресії, вироблення заходів довіри.

Найважливішими структурними елементами механізму імплементації норм міжнародного гуманітарного права (виходячи зі встановленої системи державних органів та процедури їх діяльності) є: конституційне, законодавче, адміністративне і судове забезпечення виконання міжнародного гуманітарного права.

Концепція імплементації норм міжнародного гуманітарного права повинна виходити з необхідності:

- забезпечення реалізації державних інтересів України в галузі правового регулювання питань війни і миру, захисту прав військовослужбовців, які беруть участь у збройних конфліктах, і цивільних осіб;
- розвитку науково-технічного прогресу у військовій області в інтересах зміцнення обороноздатності України;
- здійснення військової діяльності України у відповідності з міжнародним правом і реалізації при цьому взятих міжнародних зобов'язань.

Виходячи з цього представляється можливим виділити наступні основні напрями вдосконалення військового законодавства України: вдосконалення регламентації процесів організації та управління збройною боротьбою; розвиток правового забезпечення військової діяльності, формування правових засад співробітництва в реалізації норм міжнародного гуманітарного права. Центральною ланкою в цій діяльності повинна стати Міжвідомча комісія з імплементації в Україні міжнародного гуманітарного права, яка утворена Кабінетом Міністрів України та основними завданнями якої є:

- вивчення й аналіз законодавства України та підготовка пропозицій щодо приведення його у відповідність з положеннями міжнародних договорів з питань гуманітарного права, учасником яких є Україна;
- координація діяльності міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, заінтересованих громадських організацій з питань імплементації в Україні міжнародного гуманітарного права;
- інформаційно-методичне забезпечення діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також заінтересованих установ і організацій, пов'язаної з імплементацією міжнародного гуманітарного права, сприяння пропаганді та роз'ясненню його норм [8].

Робота комісії повинна бути спрямована на аналіз чинного законодавства України з точки зору його відповідності міжнародно-правовим зобов'язанням держави і вироблення рекомендацій по його вдосконаленню.

Висновки. Як свідчить здійснений аналіз забезпечення виконання норм міжнародного гуманітарного права проводиться на внутрішньодержавному рівні з прийняттям нормативних правових актів на виконання державою своїх

міжнародно-правових зобов'язань по вдосконалення регламентації процесів організації та управління збройною боротьбою, розвитку правового забезпечення військової діяльності, формування правових засад співробітництва в реалізації норм міжнародного гуманітарного права. Центральною ланкою в цій діяльності є Міжвідомча комісія з імплементації в Україні міжнародного гуманітарного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949р. / СДД СРСР. – Вип. XVI. – М., 1957. – С. 71 – 97.
2. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, потерпілих корабельну аварію, зі складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 р. / СДД СРСР. – Вип. XVI. – М., 1957. – С. 101-124.
3. Конвенція про поведження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. / СДД СРСР. – Вип. XVI. – М., 1957. – С. 125-204.
4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949р. / СДД СРСР. – Вип. XVI. – М., 1957. – С. 204-280.
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 р. / Міжнародний захист прав і свобод людини. Збірник документів. – М., 1990. – С. 570-647.
6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру від 8 червня 1977р. / Міжнародний захист прав і свобод людини. Збірник документів. – М., 1990. – С. 647-658.
7. Додатковий протокол до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають не вибірккову дію. / МЖМП, 1997. – № 1. – С. 199-200.
8. Про утворення Міжвідомчої комісії з імплементації в Україні міжнародного гуманітарного права: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2000 р. № 1157 / Офіційний вісник України від 11.08.2000. – № 30. – С. 100. – Ст. 1275, код акту 16352/2000.

Бескорвайний С.Я., Иванов В.Ф. Проблемы имплементации норм международного гуманитарного права

У статті розглядаються та аналізуються проблеми, які виникають на шляху імплементації положень міжнародних договорів, що є джерелами міжнародного гуманітарного права, в національне законодавство нашої держави. Зазначаються критерії поліпшення імплементаційного процесу, в якому основну роль повинна відігравати Міжвідомча комісія з імплементації в Україні міжнародного гуманітарного права.

Ключові слова: імплементація, міжнародне гуманітарне право, правова система, право війни.

Бескорвайный С.Я., Иванов В.Ф. Проблемы имплементации норм международного гуманитарного права

В статье рассматриваются и анализируются проблемы, которые возникают на пути имплементации положений международных договоров, которые являются источниками международного гуманитарного права, в национальное законодатель-

ство нашего государства. Указываются критерии улучшения имплементационного процесса, в котором главную роль должна играть Межведомственная комиссия с имплементации в Украине международного гуманитарного права.

Ключевые слова: имплементация, международное гуманитарное право, правовая система, право войны.

Beskorovainyi S.I., Ivanov V.F. Problems in implementation of international humanitarian law

The article explores and analyses the issues arising from implementation of international agreements that are sources of international humanitarian law, into the national law of this country. The criteria for improving the implementation process, in which the key role is assigned to the Interdepartmental commission for the implementation of international humanitarian law in Ukraine has been specified.

Keywords: implementation, international humanitarian law, legal system, right of war.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2012.

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ КОМПЛЕКТУВАННЯ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ**

І.Ю. Чубар

старший викладач

Національного університету оборони України

Постановка проблеми. Зміни, що відбулися у воєнних технологіях, способах ведення збройної боротьби позначилися на підходах стосовно комплектування збройних сил військовослужбовцями, вплинули на зростання вимог до громадян, які приймаються на військову службу. В сучасних умовах все більшого значення набувають професіоналізм, фізичне і психологічне здоров'я військовослужбовців, їх моральні орієнтири. За роки незалежності в Україні накопичений як позитивний, так і негативний досвід практичної реалізації вимог законодавства стосовно підходів до комплектування армії особовим складом. Разом з тим, реформування Збройних Сил України, курс на повний перехід до їх комплектування військовослужбовцями військової служби за контрактом, вимагає змін існуючої нормативно-правової бази та прийняття нових законодавчих актів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти даної проблематики були розглянуті в рамках наукових досліджень Є. Григоренка, І. Коржа, В. Паламарчука та інших. Проте авторами досліджень головна увага звертається на поняття військової служби, правового регулювання її проходження, а питання комплектування Збройних Сил України військовослужбовцями розглядаються як другорядні.

Метою статті є аналіз факторів, що впливають на вибір системи комплектування армії людськими ресурсами, стану правового забезпечення переходу Збройних Сил України до системи комплектування військовослужбовцями у добровільному порядку та розроблення пропозицій щодо вдосконалення даного процесу.

Основні результати дослідження. Людський фактор завжди впливав на боєздатність армії та позначався на характері збройної боротьби. Його актуальність збереглась і навіть зросла в сучасних умовах, що пов'язано з якісним розвитком озброєння та військової техніки. Вплив людського фактору багато в чому залежить від способу комплектування армії людськими ресурсами.

Аналіз існуючого досвіду комплектування армій військово-службовцями дозволяє визначити такі системи комплектування: на підставі військового обов'язку; на добровільній основі, за контрактом; міліційну систему. Кожна з

перелічених систем комплектування має свої позитивні риси та недоліки. Державами також застосовуються змішані системи комплектування за рахунок поєднання перерахованих систем. При цьому поєднуються як позитивні, так і негативні сторони кожної з використаних систем [1].

При вирішенні питання щодо визначення системи комплектування Збройних Сил України військовослужбовцями необхідно спиратися на комплексний аналіз, який включає оцінку політичних, економічних і суто військових факторів. Армія, яка комплектується на добровільній основі має більше можливостей для підвищення професійного рівня військовослужбовців і відповідно до цього бойової і мобілізаційної готовності. Разом з тим і в арміях, що комплектуються на підставі обов'язковості військової служби значна частина особового складу, офіцери, частина молодших командирів являються за своєю суттю професіоналами.

Історичний аналіз війн останнього сторіччя дає змогу зробити висновок, що у світі не було жодної великомасштабної війни, яку починала і закінчувала професійна армія. При участі у великомасштабній війні професійні армії обмежені кількісно. Через певний період ведення війни така армія повинна буде поповнюватися за рахунок відмобілізування людських резервів, а кількість підготовлених резервістів у державі з добровільним принципом комплектування може бути обмеженим. Так, навіть США, під час короткострокової війни у Перській затоці у 1991 р. були змушені застосовувати призов резервістів.

Вищезазначене призводить до висновку, що державі, для якої існує загроза бути втягнутою лише в окремі військові конфлікти доцільно мати порівняно невеликі за чисельністю професійні збройні сили, що комплектуються в добровільному порядку. Для держав, що можуть бути втягнуті у великомасштабні війни, необхідно, крім утримання армії мирного часу, проявляти значну турботу щодо розгортання на воєнний час великих за чисельністю армій і таким чином підготовки значної кількості мобілізаційних ресурсів.

Відповідно до положень Воєнної доктрини участь України в локальній або регіональній війні в середньостроковій перспективі є малоімовірною. Виходячи з цього одним із пріоритетних напрямків підготовки держави до збройного захисту національних інтересів є вдосконалення системи здійснення добору кадрів і комплектування військових формувань у ході їх професіоналізації [2]. Професіоналізація виступає однією з ведучих тенденцій у будівництві збройних сил нового зразка. Вона обумовлена ускладненням озброєння і військової техніки, потребою високопрофесійного їх обслуговування і застосування. Удосконалення озброєння та військової техніки поступово призводить до скорочення чисельності особового складу Збройних Сил за рахунок малокваліфікованих спеціалістів.

На даний час в Україні діє комбінована система комплектування, яка поєднує принцип професіоналізму з використанням обов'язкової військової служби [3]. Разом з тим, політичним керівництвом держави, керівним складом Міністерства оборони України та Збройних Сил України прийнято рішення

про поступовий перехід до добровільної системи комплектування армії особовим складом. Затверджена Указом Президента України Державна програма переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом передбачає повний перехід до добровільної системи комплектування до 2015 р. [4].

Питання вдосконалення системи комплектування армії військовослужбовцями повинні вирішуватися в рамках проведення загального реформування Збройних Сил України. Сьогодні основу бойового складу Збройних Сил України становлять військові частини, укомплектовані лише на 15-50% від штатів воєнного часу, які не готові до ефективних дій у сучасних умовах [5].

У сфері комплектування військовослужбовцями, під час проведення реформування, необхідно створити умови для реалізації двох основних напрямків забезпечення Збройних Сил України особовим складом: по-перше, скорочення кількості військових частин та відповідно особового складу; по-друге, укомплектування частин та підрозділів кваліфікованим особовим складом.

Практика свідчить про те, що спроба суттєво збільшити чисельність контрактників у військах наштовхується на перешкоди, що пов'язані з неможливістю забезпечити для них відповідний рівень життя. Впровадивши у збройних силах військову службу за контрактом, держава не створила необхідної бази для її реалізації, у тому числі і законодавчої. Більш того, вона не несе ніякої відповідальності перед військовослужбовцями за систематичні зміни правил поведінки, які фактично призводять до зміни умов контракту. Прикладом може бути зміна на законодавчому рівні терміну вислуги для виходу військовослужбовців на пенсію.

При проведенні реформування необхідно враховувати позитивний досвід, у тому числі і в плані формування нормативно-правової бази, тих держав, які вже змінили систему комплектування своїх армій. Правове забезпечення процесу зміни системи комплектування збройних сил є важливим чинником переходу до професійної армії і потребує взаємоузгодженої роботи виконавчої та законодавчої гілок влади. Законодавче забезпечення змін системи комплектування Збройних Сил України військовослужбовцями може відбуватися такими шляхами:

– за рахунок внесення змін і доповнень до існуючої системи військового законодавства. Вони повинні забезпечити підвищення загального престижу військової служби, пропаганду військової служби за контрактом та створення сприятливої суспільної думки стосовно реформування Збройних Сил України. Для цього доцільно передбачити підвищення посадових окладів військовослужбовців, окладів за військове звання, надання низки додаткових компенсацій, можливості навчання у цивільних навчальних закладах та отримання цивільних професій, гарантії працевлаштування після звільнення з військової служби, пільги щодо першочерговості прийняття на державну службу;

– прийняттям нових законодавчих актів з питань переходу до нової системи комплектування Збройних Сил. Метою їх прийняття може бути затвер-

дження цільового бюджетного фінансування для проведення реформ, будівництва житла для військовослужбовців.

Важливим кроком на шляху переходу до нової системи комплектування може стати прийняття Верховною Радою України окремого закону України щодо реформування Збройних Сил України. Даний закон повинен чітко визначити та закріпити мету, зміст, шляхи проведення військової реформи та інші питання, що пов'язані з цим. Метою військової реформи може бути: підвищення бойової та мобілізаційної готовності Збройних Сил України; приведення воєнного потенціалу у відповідність до потреб України в сфері оборони та безпеки. Змістом реформування Збройних Сил України може бути: удосконалення законодавства з питань військового будівництва і функціонування збройних сил та інших військових формувань; удосконалення організаційно-штатної структури Збройних Сил України за рахунок приведення чисельності особового складу у відповідність до виконуваних завдань; створення соціально-економічного підґрунтя до комплектування посад рядового, сержантського і старшинського складу військовослужбовцями військової служби за контрактом.

Прийняття даного закону дозволить заповнити правовий вакуум у питаннях військового реформування, визначити вектор проведення реформ, зробити їх курс незмінним від зміни політичного керівництва держави. Його прийняття також дозволить консолідувати діяльність законодавчої і виконавчої влади в питаннях проведення реформування Збройних Сил України.

Висновок. Перехід до комплектування Збройних Сил України військовослужбовцями військової служби за контрактом складний і багатоплановий процес. Для його реалізації необхідна воля політичного керівництва держави, в тому числі і в плані прийняття необхідних, але не завжди популярних заходів. Удосконаленню нормативно-правової бази переходу до комплектування Збройних Сил України військовослужбовцями військової служби за контрактом будуть сприяти узгоджені дії законодавчої та виконавчої гілок влади, створення відповідних матеріальних ресурсів та врахування позитивного досвіду інших країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гацко М.Ф. Правовое обеспечение строительства Вооружённых Сил Российской Федерации. – М. : Флинта : Наука, 2008. – 342 с.
2. Воєнна доктрина України в редакції Указу Президента України від 08.06.2012 року № 390/2012.
3. Про Збройні Сили України: Закон України / Відомості Верховної Ради України, 1992. – № 9. – Ст.108 (зі змінами).
4. Указ Президента України від 17 квітня 2002 року N 348/2002 / Офіційний вісник України від 14.03.2003р. – № 9. – С. 39. – Ст. 351.
5. Титенко С. Перспектива – 2012 – Курс на армію Європейського типу. – Військо України, 2012. – № 10.

Чубар І.Ю. Правові аспекти комплектування Збройних Сил України військовослужбовцями

У статті досліджується питання правового забезпечення переходу армії до добровільної системи комплектування військовослужбовцями в умовах реформування Збройних Сил України.

Ключові слова: система комплектування, військовослужбовці, збройні сили, військова служба.

Чубарь И.Ю. Правовые аспекты комплектования Вооруженных Сил Украины военнослужащими

В статье исследуются вопросы правового обеспечения перехода армии к добровольной системе комплектования военнослужащими в условиях реформирования Вооруженных Сил Украины.

Ключевые слова: система комплектования, военнослужащие, вооруженные силы, военная служба.

Chubar I.I. Legal aspects of military personnel recruitment to the Armed Forces of Ukraine

The article explores the issues of legal framework of transition to the volunteer Army recruitment system in the context of reformation of the Armed Forces of Ukraine.

Keywords: recruitment system, military personnel, armed forces, military service.

Стаття надійшла до редакції 24.12.2012.

ЮРИДИЧНА НАУКА
JURIDICAL SCIENCE

НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 1/2012

ЗМІСТ**ПРАВА ЛЮДИНИ***Савченко Ю.С.* Закріплення гендерної рівності в актах міжнародного та національного права 7*Бшарат Муаз.* Дотримання прав людини в умовах надзвичайного стану 14**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО***Лов'як О.О.* Правові питання вдосконалення державної реєстрації актів цивільного стану в Україні 19**ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО***Прилуцький Р. Б.* Щодо джерел господарського права України 26*Сташевський О.М., Юлдашев О.О.* Нормативне регулювання підготовки та якості проектів регуляторних актів 37*Івченко А.М.* Правове забезпечення корпоративних правовідносин 46**ТРУДОВЕ ПРАВО***Мироненко В.П.* Поняття матеріальної відповідальності працівників у трудовому праві 52*Полішко Н.Л.* Трудове правопорушення як підстава матеріальної відповідальності працівника 59*Дараганова Н.В.* Особливості розгляду індивідуальних трудових спорів у комісії по трудових спорах 66**ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ***Верба О.С.* Правове регулювання соціального захисту військовослужбовців в Україні 74**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО***Матвійчук В.К.* Загальнотеоретичні підходи до витоків та класифікації періодів кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища на теренах України 83

<i>Харь І.О.</i> Теоретичні та методологічні проблеми, що стосуються суб'єкта злочинів	96
<i>Чередник В.М.</i> Законодавчий процес формування кримінальної відповідальності за розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю	107
<i>Габро О.І.</i> Покарання за завідомо неправдиве показання в контексті кримінально-правової політики держави як гарантія правової безпеки	115
<i>Курилюк Ю.Б.</i> Використання завідомо підробленого документу під час перетинання державного кордону	124
<i>Олейнічук О.М.</i> Кримінальна відповідальність за злочин, передбачений ст. 175 КК України: історична ретроспектива (XVIII ст. – поч. XX ст.)	129
<i>Салій П.І.</i> Генезис кримінально-правової охорони недоторканості житла та іншого володіння особи	137
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА	
<i>Зарубей В.В., Александренко О.В.</i> Особливості версійного процесу та планування розслідування квартирних крадіжок, вчинених іноземцями	143
<i>Кухарук Ю.О.</i> Правові наслідки розбіжності в лінії захисту між захисником і його клієнтом.....	150
РОЗШУКОВЕ ПРАВО	
<i>Сервецький І.В.</i> Предмет розшукового права	158
ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО	
<i>Присухін С.І.</i> Універсалія «свобода»: неотомістський підхід	164
<i>Чорний В.С.</i> Філософсько-правові засади визначення військової організації України	174

ЮРИДИЧНА НАУКА

JURIDICAL SCIENCE

НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ
№ 2/2012

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ПРАВА

Слюсаренко О.Л., Кунгурцева Т.В. Проблеми виховної функції права та правового виховання в сучасних умовах 7

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Шамрай Б.М. Правові гарантії реалізації конституційних прав і свобод військовослужбовців 12

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

Пилипенко С.А. Юридична природа добровільного та обов'язкового страхування 20

Попов Ю.В., Федотюк К.Р. Захист честі, гідності, ділової репутації фізичної особи 27

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Єлєзаров О.П., Юлдашев О.Х. Про методичний підхід до систематизації юридичної термінології (на прикладі транспортної галузі) 32

АГРАРНЕ ПРАВО

Проценко І.М., Замерлов О.О. Особливості правового статусу фермерських господарств в Україні 38

ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ

Браславець О.Ю. Правова природа конкордатів та конкордатних угод як специфічної форми публічно-правового договору 44

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Рябець К.О. Історичне формування правових засад державного управління у галузі водокористування України до 1991 р. 52

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Дячук С.І. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права у вітчизняний кримінально-правовий інститут обставин, що виключають злочинність діяння 59

Матвійчук В.К., Шнирко О.С. Кримінальна відповідальність за завідомо незаконні затримання, привід, арешт або тримання під вартою	66
Харь І.О., Ушицький О.А. Поняття і суспільна небезпечність складу злочину, передбаченого ст. 248 Кримінального кодексу України	69
Денисов С.Ф., Якушев Р.С. Молодіжна злочинність на ґрунті расової нетерпимості: причини та умови в теорії диференціальної асоціації	75
Салій П.І. Суб'єктивна сторона складу злочину порушення недоторканності житла	84
Вітко О.Ю. Поняття об'єкта злочину	95
Савенкова Т.Г. Об'єкт злочину, передбаченого ст. 238 КК України	101
Матвійчук В.К., Кравцова О.М. Безпосередній об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 384 Кримінального кодексу України	110
Габро О.І. Поняття злочинів, передбачених ст. 384 Кримінального кодексу України, соціальна їх криміналізація	115
Мельниченко В.Л. Витоки, історія кримінальної відповідальності за проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів	122
Харь І.О. Теоретичні та прикладні проблеми суб'єкта злочинів проти здоров'я особи за КК України	128
Матвійчук В.К. Витоки та генезис кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища у п'ятому-шостому періодах розвитку українського суспільства та державності	137

ПРОБЛЕМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Опацький Р.М. Зарубіжний досвід впровадження ювенальної юстиції	146
--	-----

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Радзівілл О.А. Міжнародне право, правова держава і глобальне інформаційне громадянське суспільство, як складові сучасного міжнародного правового порядку	153
---	-----

ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Верба О.С. Соціальний захист військовослужбовців в Україні	164
---	-----

ЮРИДИЧНА НАУКА
JURIDICAL SCIENCE

НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 3/2012

ЗМІСТ**ТЕОРІЯ І ІСТОРІЯ ПРАВА**

Малютіна І.П. Правовий звичай у системах державного і кримінального права доби Київської Русі: генеза, чинність 7

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Легеза Ю.О. Щодо проблеми визначення сутності держави 21

Нікітіна І.О. Конституційна економіка в Україні: проблеми та перспективи (огляд наукових матеріалів круглого столу «Проблеми конституційної економіки») 28

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

Бичкова С.С. Особи, які беруть участь у справах позовного провадження: склад і класифікація 33

Самбор М.А. Публічний характер договору про надання послуг рухомого (мобільного) зв'язку 42

Харь І.О., Білецька О.О. Особисті немайнові блага: види та способи захисту 52

ПРИРОДООХОРОННЕ ПРАВО

Сироватка С.С. Контроль та аудит у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні 58

ТРУДОВЕ ПРАВО

Дараганова Н.В. Питання реалізації права на судовий захист сторонами індивідуального трудового спору 65

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Бондаренко Н.С. Порівняльно-правова характеристика адміністративних стягнень за жорстоке поводження з тваринами (за законодавством України та окремих країн СНД) 74

Гаркуша В.В. Форми адміністративно-правової діяльності працівників ДАІ щодо контролю за правомірністю експлуатації транспортних засобів 80

<i>Рябець Т.О.</i> Аналіз відповідності адміністративно-правового регулювання сучасному розвитку суспільних відносин у лісокористуванні	87
---	----

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

<i>Александренко О.В., Зарубей В.В.</i> Проблеми вивчення діяльності щодо перешкоджання встановленню об'єктивної істини у кримінальній справі	95
---	----

<i>Ковалевська Є.С.</i> Генезис кримінальної відповідальності за знищення та пошкодження військового майна	103
--	-----

<i>Лопашук Д.І.</i> Наукові підходи до розуміння об'єкта складу злочину, зокрема вбивства, вчиненого на замовлення	117
--	-----

<i>Салій П.І.</i> Об'єкт складу злочину порушення недоторканості житла	122
--	-----

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

<i>Матвійчук В.К., Закревський А.В.</i> Тактика та методика участі адвоката-захисника у судовому слідстві та судових дебатах у кримінальних справах	135
---	-----

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД

<i>Александренко О.В., Бояров В.І.</i> Основні напрями прокурорського нагляду за розслідуванням серійних вбивств на сексуальному ґрунті	141
---	-----

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО

<i>Бережний А.М.</i> З історичного досвіду зародження і функціонування юридичної служби в військових формуваннях України (Запорізька Січ)	148
---	-----

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

<i>Присухін С.І.</i> Соціальне насильство: підхід Йоана Павла II	155
--	-----

СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА

<i>Гвоздецький В.Д.</i> Корупція – як соціальне, психологічне і моральне явище	161
--	-----

ЮРИДИЧНА НАУКА
JURIDICAL SCIENCE

НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 4/2012

ЗМІСТ**ІСТОРІЯ ПРАВА**

Малютіна І.П. «Розлучні листи» та «полюбовна розлука»
в шлюбно»сімейному праві: історично-правовий аспект 7

ТЕОРІЯ ПРАВА

Павко А.І. Право і культура: методологічні
проблеми взаємовпливу 12

ПРАВА ЛЮДИНИ

Опацький Р.М. Уповноважений Президента України
з прав дитини: шляхи вдосконалення 19

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Пащинський В.Й. Поняття та структура конституційно-правового
статусу військовослужбовців 25

Савчин М.В. Економічний конституціоналізм
і Конституційний Суд України 32

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

Мироненко В.П., Ананченко В.В. Порядок відшкодування
майнової шкоди, завданої громадянинуві незаконними рішеннями,
діями чи бездіяльністю органу дізнання, досудового слідства,
прокуратури або суду 44

Самбор М.А. Послуга як змістовна ознака договору
про надання послуг рухомого (мобільного) зв'язку 52

СІМЕЙНЕ ПРАВО

Полішко Н.Л., Парубок Т. Підстави виникнення
батьківських прав та обов'язків 60

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Нескороджена Л.Л., Гетьман А.О. Проблемні аспекти
створення юридичних осіб 66

Прилуцький Р.Б. Господарське законодавство України:
сучасний стан та перспективи подальшого розвитку 70

ТРУДОВЕ ПРАВО

Дараганова Н.В. Порядок розгляду індивідуальних
трудових спорів у суді: теоретичні та практичні питання 87

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Легеза Є.О. Особливості надання адміністративних
послуг ОБС у сфері охорони громадського порядку
під час проведення масових заходів комерційного характеру 96

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Дячук С.І. Питання диференціації кримінальної
відповідальності за злочини у сфері службової діяльності 101

Матвійчук В.К. Витоки та генезис кримінально-правової
охорони навколишнього природного середовища у сьомому
періоді розвитку українського суспільства та державності,
що охоплює початок ХХ ст. – 1991 р. 107

Мельниченко В.Л. Суб'єкт складу злочину,
передбаченого ст. 250 КК України: теоретичні
та прикладні проблеми 114

Харь І.О. Суб'єкт злочинів проти волі, честі та гідності особи 134

Чередник В.М. Поняття та суспільна небезпечність
розголошення відомостей військового характеру,
що становлять державну таємницю, або втрата документів
чи матеріалів, що містять такі відомості 142

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

Кухарук Ю.О. Основні елементи криміналістичної
характеристики хабарництва 148

Паліївець М.В. Дізнання, як форма досудового розслідування
злочинів: історико-теоретичний аспект 157

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО

Бойченко Е.Г. Проблематика правового регулювання
економічної та господарської діяльності військових частин
Збройних Сил України 164

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Чорний В.С. Філософсько-правові засади концепції
розбудови сектора безпеки України 172

ЮРИДИЧНА НАУКА
JURIDICAL SCIENCEНАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ
№ 5/2012**ЗМІСТ****ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ
ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ****Болотіна Н.Б.** Медичне право як навчальна дисципліна
в Україні та зарубіжних країнах 7**ТЕОРІЯ ПРАВА****Самбор М.А.** Сутність принципу «верховенства права»
у сучасних умовах цивілізаційного розвитку 17**ПРАВА ЛЮДИНИ****Савченко Ю.С.** Гендерно-правова експертиза:
поняття та загальна характеристика 29**КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО****Армаш Н.О.** Принципи реалізації дискреційних
повноважень державними політичними діячами 36**Пашинський В.Й., Ковальов С.С.** Міжнародно-правові договори
в системі джерел конституційного права України 46**СІМЕЙНЕ ПРАВО****Малютіна І.П.** Загальні засади поділу спільного сумісного
майна подружжя 52**Мироненко В.П.** Межі здійснення батьківських прав 59**ЗЕМЕЛЬНЕ, ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО****Рябець К.А.** Сучасні державно-правові проблеми охорони
та збереження водно-болотних угідь
на території України 66**Чиж Ю.В.** Цивільно-правова відповідальність
за порушення земельного законодавства 72**ТРУДОВЕ ПРАВО****Дараганова Н.В.** Питання класифікації трудових спорів 78

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

- Дорохіна Ю.А.* Право на захист юридичних осіб
в адміністративних провадженнях 86
- Рябець Т.О.* Стан законодавчого забезпечення
адміністративно-правового регулювання в галузі лісокористування 94
- Харченко Ю.Г.* Адміністративно-правовий статус керівників районних
адміністрацій міської ради 104

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

- Бережний А.М.* З історії виникнення і розвитку
корупційних правопорушень 113
- Кухарук Ю.О., Вашечкіна А.Ю.* Зниження віку, з якого може
наставати кримінальна відповідальність 127
- Матвійчук В.К.* Витоки та генезис кримінально-правової
охорони навколишнього природного середовища у восьмому періоді
розвитку українського суспільства та державності
з 1991 р. і до нашого часу 133

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНЕ ПРАВО

- Александренко О.В., Осауленко О.А.* Перешкоджання встановленню
об'єктивної істини у кримінальному судочинстві
в Україні: тенденції, сприйняття та оцінка практичних працівників
(аналіз результатів проведеного опитування) 148
- Юрченко О.М., Сервецький І.В.* Контррозвідувальне право –
самостійна галузева юридична наука 156

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО

- Поліщук С.Л.* Правове регулювання пенсійного
забезпечення військовослужбовців в Україні 165

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

- Присухін С.І.* Філософія права в античному світі
(конспективний виклад лекції у контексті обміну
досвідом викладання навчальної дисципліни
«Філософія права» на юридичному факультеті
ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ) 173
- Висловлюємо щире співчуття близьким, рідним
та друзям з приводу тяжкої втрати нашої колеги
НІНЕЛЬ БОРИСІВНИ БОЛОТІНОЇ 187

ЮРИДИЧНА НАУКА

JURIDICAL SCIENCE

НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ
№ 6/2012

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ПРАВА

Магрело М.В. Становлення правового імперативу як соціального регулятора 7

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Дараганова Н.В. Питання щодо застосування різних термінів, що стосуються осіб, які здійснюють діяльність у сфері публічної (державної) служби 15

Кагадій М.І. Історія виникнення форми правління в Україні 22

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

Матвійчук А.О. Особисте немайнове право на сприятливе навколишнє природне середовище в Україні: історичні витоки та перспективи розвитку 30

Прилуцький Р.Б., Миргородська А.П. Фізичні особи, як суб'єкти цивільного права 40

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

Нескороджена Л.Л., Чигирик Л.А. Застосування принципу розумності в господарських та цивільних спорах 48

Прилуцький Р.Б., Саржинська М.П. Банкрутство фізичної особи – підприємця 53

Прилуцький Р.Б. Договір та звичай як джерела господарського права України 59

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Дорохіна Ю.А. Юридична особа як суб'єкт кримінальної відповідальності: сучасний стан та міжнародний досвід 71

Дячук С.І., Дячук І.С. Повторність злочинів (питання кримінально-правової кваліфікації за сукупністю злочинів) 77

Карпенко М.І., Кравець Н. Кримінальна відповідальність за ухилення від проходження військової служби: історичний аспект 85

Строкова І.І. Проблеми реалізації кримінальної відповідальності за злочини проти миру та безпеки людства на міжнародному та внутрішньодержавному рівні	102
---	-----

СУДОУСТРІЙ

Кравчук В.М. Правові засади юрисдикції судів в Україні: теорія і практика	110
--	-----

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Мельничук О.І. Особливості міжнародно-правової відповідальності в сфері охорони культурної спадщини	131
--	-----

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Малютіна І. П. Філософсько-правові аспекти дефініцій закон і законність у часовій ретроспективі	146
--	-----

Присухін С.І. Філософсько-правова думка Середньовіччя (конспективний виклад лекції в контексті обміну досвідом викладання навчальної дисципліни «Філософія права» на юридичному факультеті ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ)	153
---	-----

ЮРИДИЧНА НАУКА

JURIDICAL SCIENCE

НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ
№ 7/2012

ЗМІСТ

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

- Коваль В.Ф., Теремецький В.І.** Місце податкової міліції
в системі органів державної влади 7
- Шамрай Б.М.** Поняття гарантій конституційних прав
і свобод людини та громадянина 16
- Шатіло В.А.** Інституціоналізація глави держави
в системі державної влади 24

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

- Прилуцький Р.Б., Буянівська Н.І.** Щодо поняття
та правової природи спадкового договору 29

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

- Прилуцький Р.Б., Карпова Ю.А.** Проблемні питання застосування
законодавства у сфері здійснення державних закупівель 35
- Самбор М.А.** Підприємницька діяльність як спосіб
прикриття злочинної діяльності окремих осіб 45

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

- Дараганова Н.В., Акуленко В.В.** Адміністративна юстиція
як складова адміністративно-правового захисту прав
і свобод людини та громадянина 51
- Дорохіна Ю.А.** Юридична особа в адміністративно-правовій науці 58

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

- Бахін В.П., Карпов Н.С., Александренко О.В.** Необхідність
відміни мораторію на смертну кару як умова
зменшення кількості вбивств наших громадян 66
- Деревинський О.М.** Історико-правові основи, витоки кримінальної
відповідальності за шахрайство з фінансовими ресурсами 75
- Матвійчук О.В.** Об'єкт складу злочину проектування
чи експлуатація споруд без систем захисту навколишнього
природного середовища 83

Нікітін Ю.В. Теоретичні засади кримінологічного вчення про внутрішню безпеку суспільства 95

Шнитко О.С. Родовий об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 371 КК України 101

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Теремецький В.І., Соловей Г.В. Угода про визнання вини у новому Кримінальному процесуальному кодексі України 111

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Павко А.І., Павко Я.А. Джерела міжнародного права: загальне і особливе 116

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Присухін С.І. Філософсько-правова думка епохи Відродження і Реформації (конспективний виклад лекції в контексті обміну досвідом викладання навчальної дисципліни «Філософія права») 124

КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

Новий підхід до проблеми відшкодування шкоди, завданої органами внутрішніх справ України 133

ЮРИДИЧНА НАУКА
JURIDICAL SCIENCEНАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ
№ 8/2012**ЗМІСТ****ТЕОРІЯ ПРАВА***Слюсаренко О.Л., Турбаєвський Л.В.* Механізм правового регулювання: поняття та структурні елементи 7**КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО***Шамрай Б.М.* Розвиток світової та української теоретико-правової думки щодо прав і свобод людини та громадянина 12**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО***Дорохіна Ю.А.* Юридична особа як суб'єкт права: доктринальний аспект 19**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО***Гайдулін О.О.* Правила тлумачення правочинів у контрактному праві європейських країн: компаративно-правовий аналіз 28**ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО***Самбор М.А.* Проблеми правового регулювання надання послуг рухомого (мобільного) зв'язку в Україні 36**ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ***Дараганова Н.В.* Розмежування понять «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» 46**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО***Денисов С.Ф., Гальцева К.В.* Кримінальна відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом 52*Звоненко О.О.* Об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 288 Кримінального кодексу України 61*Карпенко М.І., Куделя А.П.* Кримінальна відповідальність за діяння, передбачене ст. 286 Кримінального кодексу України 70*Ковалевська Є.С.* Кваліфікація військових злочинів за ст. ст. 411 та 412 Кримінального кодексу України у теорії кримінального права та в правозастосовній діяльності 79

Матвійчук В.К. Загальнотеоретичні підходи до з'ясування об'єкта злочину 89

Матвійчук О.В. Витоки, історія розвитку кримінальної відповідальності за злочин проектування чи експлуатацію споруд без систем захисту навколишнього природного середовища, та сучасний стан проблеми 104

Салій П.І. Предмет складу злочину порушення недоторканності житла чи іншого володіння особи 109

КРИМІНАЛІСТИКА, АДВОКАТУРА

Кухарук Ю.О. Проблемні аспекти визначення адвокатської таємниці 116

Матвійчук В.К., Черникова О.С. Криміналістична характеристика розслідування злочинів, вчинених неповнолітніми 121

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Присухін С.І. Філософія права Нового часу та доби Просвітництва (конспективний виклад лекції у контексті обміну досвідом викладання навчальної дисципліни «Філософія права» на юридичному факультеті ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ) 126

ДИСКУСІЇ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Петков С.В. «Нова система права» на теренах країн Варшавського договору: критичний нарис 141

ЮРИДИЧНА НАУКА
JURIDICAL SCIENCEНАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ
№ 9/2012**ЗМІСТ****АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО***Свирида В.А.* Інтелектуальна власність як об'єкт адміністративно-правового регулювання митними органами України 7**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО***Звоненко О.О.* Предмет складу злочину, передбаченого ст. 288 КК України 14*Карпенко М.І., Москаленко О.М.* Кримінальна відповідальність за службове підроблення, передбачене ст. 366 Кримінального кодексу України 28*Матвійчук В.К.* Родовий об'єкт злочину у сфері навколишнього природного середовища: теоретичні і прикладні проблеми 39*Матвійчук О.В.* Об'єктивна сторона складу злочину проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля 57*Салій П.І.* Порівняльно-правова характеристика складу злочину порушення недоторканності житла чи іншого володіння особи за законодавством України та законодавством деяких зарубіжних держав 70*Харь І.О.* Суб'єкт складу злочину незаконне полювання 77*Шнирко О.С.* Об'єктивні сторона складу злочину, передбаченого ст. 371 КК України 83**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС***Дячук С.І.* Особливі процесуальні повноваження слідчого судді у суді першої інстанції за новим КПК України 99*Симчук А.С., Александренко О.В.* Повідомлення, опубліковане в пресі, як один із приводів до порушення кримінальної справи 111**МІЖНАРОДНЕ ПРАВО***Гайдулін О.О.* Міжнародна та європейсько-правова уніфікація та гармонізація принципів і правил інтерпретації правочинів: висновки для українського законодавця 120

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Присухін С.І. Філософсько-правові вчення Західної Європи кінця XVIII – середини XIX ст. (конспективний виклад лекції у контексті обміну досвідом викладання навчальної дисципліни «Філософія права»)	127
---	-----

ДИСКУСІЇ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Петков С.В. Громадяни та громадські організації – головні суб'єкти виборчого процесу в Україні	138
Привітання з нагоди Дня юриста	141

ЮРИДИЧНА НАУКА

JURIDICAL SCIENCE

НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ
№ 10/2012

ЗМІСТ

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО, СІМЕЙНЕ ПРАВО

- Лічман Л.В.* Деякі актуальні питання встановлення
нікчемності правочинів податковими органами 7
- Самбор М.А.* Фінансові питання розрахунків за надання
послуг рухомого (мобільного) зв'язку 18
- Тавлуй О.В.* Державно – правова політика в сфері охорони
дитинства (в контексті незаконного усиновлення) 25

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

- Дараганова Н.В.* Колективні суб'єкти – неюридичні особи:
доцільність застосування цього терміну
в адміністративному праві 35

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

- Габро О.І.* Об'єктивна сторона складу злочину,
передбаченого ст. 384 КК України 42
- Карпенко М.І.* Причини і запобігання злочинам проти
встановленого порядку несення військової служби
(військовим злочинам) 61
- Матвійчук В.К.* Характеристика й особливості
предмета злочинів, що посягають на навколишнє
природне середовище 71

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

- Александренко О.В.* Особливості розслідування кримінальних
справ в умовах недостатності доказів 97
- Кацавець Р.С.* Наш час: актуальність ораторського
мистецтва у судовому процесі 103
- Юрченко О.М., Сервецький І.В.* Проблеми нового Кримінального
процесуального кодексу України щодо вирішення заяв
і повідомлень громадян про кримінальні проступки 109

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Присухін С.І. Філософсько-правова думка України:
традиції і сучасність 122

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО

Кузьменко Б.В., Заїка Ю.О. Військові операції у кібервійнах
сучасності і майбутнього 138

ЮРИДИЧНА НАУКА
JURIDICAL SCIENCE

НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 11/2012

ЗМІСТ**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО, СІМЕЙНЕ ПРАВО**

Матвійчук А.О. Особисте немайнове право на сприятливе навколишнє природне середовище: порівняльно-правовий аналіз 7

Мироненко В.П. Альтернативні форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування 13

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Самбор А.М., Самбор М.А. Телекомунікаційні технології в освітньому процесі на етапі підготовки студентів педагогічних ВНЗ до педагогічної практики 20

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

Лебідь В.І. Окремі аспекти правового регулювання рекультивациі земель в Україні 29

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Гльєнок Т.В. Адміністративне правопорушення: доктринальний аспект 34

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Карпенко М.І. Причини і запобігання насильницьких злочинів військовослужбовців 42

Матвійчук В.К. Національне кримінальне законодавство і міжнародно-правові акти у подоланні злочинів проти навколишнього природного середовища (співвідношення, проблеми, тенденції) 56

Олейнічук О.М. Сьомий та восьмий періоди розвитку українського суспільства та державності (початок ХХ ст. – наш час) у контексті кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 175 КК України 73

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ПРАВО

Претика Ю.Д., Білаш А.В. Правила судового доказування 82

<i>Сервецький І.В.</i> Оперативне ініціювання – спеціальна розшукова операція	89
---	----

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

<i>Білоножко Є.П.</i> Філософсько-культурологічне навантаження понятійного апарату в сімейно-шлюбному законодавстві західноєвропейських демократій	98
--	----

<i>Присухін С.І.</i> Сучасна філософія права (конспективний виклад лекції в контексті обміну досвідом викладання навчальної дисципліни «Філософія права»)	107
---	-----

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО

<i>Пасічник В.К.</i> Суб'єкти господарювання у Збройних Силах України	120
---	-----

ПРИВІТАННЯ З ЮВІЛЕЄМ ЗАСЛУЖЕНОГО ЮРИСТА УКРАЇНИ Г.І. ЗУБЦЯ	128
---	-----

КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

Філософія та енциклопедія права в Університеті Святого Володимира	129
---	-----

ЮРИДИЧНА НАУКА

JURIDICAL SCIENCE

НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ
№ 12/2012

ЗМІСТ

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

- Самбор М.А.* Конституційні засади прав, свобод та інтересів учасників договору про надання послуг рухомого (мобільного) зв'язку 7

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО, СІМЕЙНЕ ПРАВО

- Косинська В.А.* Відшкодування моральної шкоди в деліктних зобов'язаннях 15
- Матвійчук А.О.* Особисте немайнове право на сприятливе навколишнє природне середовище: проблеми понятійного апарату 21
- Полішко Н.Л.* Сім'я як соціальний інститут і природне середовище для виховання дитини 29

ТРУДОВЕ ПРАВО

- Дараганова Н.В.* Сучасний стан інституту колективних трудових спорів (конфліктів) в Україні 35

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

- Льєнок Т.В.* Зарубіжний досвід адміністративно-правової протидії корупції 42
- Сервецький І.В., Сапрун О.В.* Регіональна поліція: створення та діяльність 52

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

- Курилюк Ю.Б.* Бланкетність у військово-кримінальному праві України ... 61
- Масько Д.В.* Наслідки порушення правових та моральних норм відповідно до ст. 240 КК України 69
- Матвійчук О.В.* Суб'єкти та предмет відносин як складові безпосереднього об'єкта діяння, передбаченого ст. 253 КК України 72
- Юрченко О.М., Сервецький І.В.* Удосконалення кримінально-правових заходів протидії корупції 76

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Карпенко М.І., Самойлов М.В. Реформування кримінальної юстиції: плюси та мінуси 92

Тімуш І.С. Захист права фізичних осіб на відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду: міжнародно-правове регулювання 102

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Присухін С.І. Правові засади в організації наукового дослідження 108

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО

Чубар І. Ю., Подрушняк В.В. Правове регулювання житлового забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей 120

КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

Логіка. Підручник для студентів юридичних факультетів 128

ДО УВАГИ АВТОРІВ ЖУРНАЛУ «ЮРИДИЧНА НАУКА»

Статті, що надсилаються до редакції журналу «Юридична наука», відповідно до постанови президії Вищої атестаційної комісії України 7D05/1 від 15 січня 2003 р. «Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України», **повинні містити такі елементи:**

- наукова стаття повинна бути актуальною, з виразно окресленою проблематикою, містити наукові положення, розроблені особисто автором, висновки про наукове та практичне значення наукової розробки.

- Стаття має включати наступні необхідні елементи:

- постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями;

- аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, що розглядається;

- визначення окремих питань, що не вирішені в обраній для дослідження проблемі;

- формулювання цілей статті;

- виклад основних обґрунтованих результатів дослідження;

- висновки з даного дослідження;

- внутрішню структурування — розділи з назвами або виділені частини.

- Посилання на ту чи іншу роботу у тексті повинні позначатися в дужках за порядковим номером цієї роботи в списку використаних джерел з вказівкою на відповідну сторінку ([3, с. 12]).

- Список використаних джерел у кінці статті складається відповідно до вимог державного стандарту України ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання».

- Після списку використаних джерел подаються анотації та ключові слова трьома мовами (українська, російська, англійська).

- Анотації мають містити також прізвище та ім'я автора, назву статті відповідними мовами.

- Загальний обсяг публікації (назва статті, відомості про автора, текст статті, використані матеріали, анотація, ключові слова) не повинен перевищувати 20–30 тис. знаків, як виняток, не більше 40 тис. знаків.

До наукової статті необхідно додавати:

- електронний варіант статті у форматі Word;

- інформаційну довідку про автора українською та англійською мовами: прізвище, ім'я, по батькові (повністю), науковий ступінь, вчене звання, місце роботи і посада, поштова адреса, контактний телефон;

- заява з підписами автора (ів) про те, що надіслана стаття не друкувалася і не подана до будь-яких інших видань;

- фото автора (ів) у форматі jpg, tif;

- якісні ілюстративні матеріали з назвою та нумерацією, придатні для сканування;
- витяг з протоколу засідання кафедри про рекомендацію статті до друку, засвідчений належним чином (до статей аспірантів, ад'юнктів і здобувачів наукового ступеня).

- Стаття, подана до редакції без дотримання зазначених вимог, опублікуванню не підлягає.

Редакція залишає за собою право на рецензування, редагування, скорочення і відхилення статей.

За достовірність поданої інформації відповідальність несе автор.

Гонорар за публікацію не сплачується.

Передрук опублікованих матеріалів журналу здійснюється тільки з дозволу автора і редакції.

Надані матеріали не повертаються.

ВНИМАНИЮ АВТОРОВ ЖУРНАЛА «ЮРИДИЧЕСКАЯ НАУКА»

Статьи, присылаемые в редакцию журнала «Юридическая наука», согласно постановлению президиума ВАК Украины № 7D05/1 от 15 января 2003 г. «О повышении требований к профессиональным изданиям, внесенным в перечень ВАК Украины», **должны соответствовать следующим требованиям:**

- научная статья должна быть актуальной, с отчетливо очерченной проблематикой, содержать научные положения, разработанные лично автором, научно-обоснованные выводы и предложения по практическому применению научного исследования.

- Статья должна включать такие необходимые элементы:
 - постановка проблемы и ее связь с важными научными и практическими задачами;

- анализ последних исследований и публикаций по рассматриваемой проблеме;
- определение отдельных вопросов, не решенных в выбранной для исследования проблеме;

- формулирование целей статьи;

- изложение основных обоснованных результатов исследования;

- выводы из данного исследования;

- внутреннюю структуризацию (разделы с названиями или выделенные части).

- Ссылки на ту или иную работу в тексте должны обозначаться в скобках согласно порядковому номеру цитируемой работы в библиографии с указанием на соответствующую страницу ([3, с. 12]).

- Список литературы в конце статьи должен быть составлен в соответствии с требованиями межгосударственного стандарта ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу. Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления».

- После списка литературы подаются аннотации и ключевые слова на трех языках (украинский, русский, английский). Аннотации должны содержать также фамилию и имя автора, название статьи соответствующими языками.

- Общий объем публикации (название статьи, сведения об авторе, текст статьи, использованные материалы, аннотации, ключевые слова) не должен превышать 20–30 тыс. знаков, в порядке исключения, не более 40 тыс. знаков.

- **К научной статье необходимо представить:**

- электронный вариант статьи в формате Word;

- информационная справка об авторе на украинском и английском языках;

- фамилия, имя, отчество (полностью), научная степень, ученое звание, место работы и должность, почтовый адрес, контактный телефон;

- заявление с подписями автора (ов) о том, что присланная статья не публиковалась и не подана в любые другие издания;

- фото автора (ов) в формате jpg, tif;

- качественные иллюстративные материалы с названием и нумерацией, пригодные для сканирования;

- выписку из протокола заседания кафедры о рекомендации статьи к печати, заверенную надлежащим образом (для статей аспирантов, адъюнктов и соискателей ученой степени).

- Статья, представленная в редакцию без соблюдения указанных требований, опубликована не будет.

Редакция оставляет за собой право на рецензирование, редактирование, сокращение и отклонение статей.

За достоверность представленной информации ответственность несет автор.

Гонорар за публикацию не оплачивается.

Перепечатка публикуемых материалов журнала осуществляется только с разрешения автора и редакции.

Предоставленные материалы не возвращаются.

INSTRUCTIONS TO AUTHORS OF THE «JURIDICAL SCIENCE» JOURNAL

The articles to be published in the «Juridical Science» journal, according to the decision of the Supreme Certification Commission of Ukraine № 7D05/1 of January, 15, 2003 «On the increase of requirements to professional publications, registered with VAK of Ukraine», **have to include the structural elements below:**

- a research article has to be relevant, with the key issues clearly outlined, contain scientific provisions designed personally by the author, draw the findings of scientific and practical value of the scientific research;

- the article must include the following required elements:

- determination of the problem in its relation to the key scientific and practical tasks;
- critical review of the latest research and publications on the topic considered;
- a layout of the unresolved target issues on the given problem;
- setting up the key objectives of the article;
- reasonable presentation of the basic research results;
- conclusions and findings of the given research;
- the internal structuring – titled sections or parts underlined.

- References to the sources within the text should be marked with square brackets by the sequence number of the given paper in the list of sources indicating the appropriate page, e.g. [3, p. 12].

- A bibliography list at the bottom of the article must meet the requirements of the State Standard of Ukraine GOST 7.1:2006 «System of standards on information, librarianship and publishing. Bibliographic record. Bibliographic description. General requirements and arrangement rules».

- The bibliography list must be followed by the summary and the key words in three languages (Ukrainian, Russian, English);

- The summary should also include author's full name, title of the article in three languages respectively;

- Total size of the publication (article title, information about the author, text of the article, bibliography, summary, key words) should not exceed 20–30 thousand printing characters, no more than 40 thousand characters as an exception.

- **The submitted article should be accompanied by:**

- an electronic version of the article in a MS Word format;
- information about the author in Ukrainian and English:
- full name (family name, name and the patronymic), academic and scientific degrees, title of your position and the full name of the institution/organization you represent, contact (postal) address, telephone numbers;

- a statement signed by the author (s) confirming that the article has not been printed or submitted to any other publications;

- a recent photo of the author (s) in the jpg or tif format;

- high quality illustrative materials titled and numbered, suitable for scanning;

- an extract from the minutes of the chair approving the article for publication, properly certified (for articles submitted by postgraduates and degree seeking associates).

- The articles which do not meet the above requirements, will not be published.

The Editorial Board reserves the right to review, edit, make reductions and reject the articles.

The reliability of the information is the responsibility of the author.

Fees for publication are not paid.

Reproduction of materials published in the journal will require the permission of the author and publisher.

The materials submitted are not to be returned.

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»

IV рівень акредитації

*м. Київ, 03151, вул. Вінницька, 10,
тел. (044) 246-24-34*

- Маркетинг
- Фінанси
- Міжнародна економіка
- Облік і аудит. Банківська справа
- Правознавство
- Комп'ютерні науки

Форми навчання:

денна; заочна; друга вища освіта.

Кваліфікаційні рівні:

бакалавр; спеціаліст; магістр

Аспірантура за спеціальностями:

- Гроші, фінанси і кредит
- Економіка та управління національним господарством
- Економіка та управління підприємствами
- Кримінальне право та кримінологія
- Кримінально-виконавче право